

291

๑๑๗๗๓

寶

尊

像

如

來

妙

法

地藏菩薩
摩訶止持



地藏

藏經閣

經書

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

เจ้าฟ้าชายวิกรมวิศิษฐ์

มกุฎราชกุมาร

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

กรุงเทพฯ

๑๕ ม.ค. ๒๕๑๑



เรื่อง ข้าราชการกรมการปกครอง

ขอขึ้นทะเบียน

ข้าราชการ

กระทรวงมหาดไทย

เลขที่ ๑๒

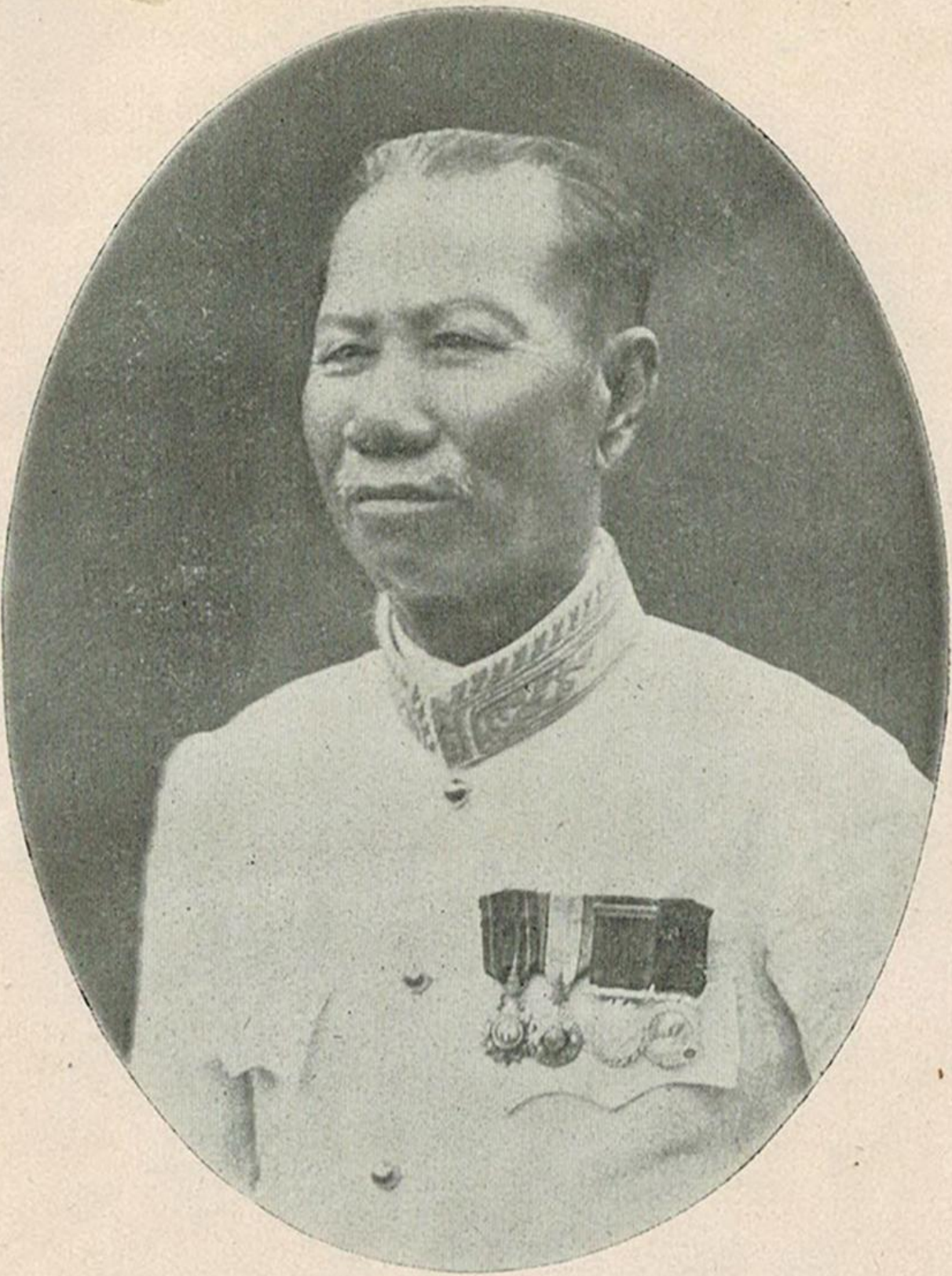


ออกโดยกองทะเบียน กรมการปกครอง

เลขที่ ๒๙๑

๑๑๙๗.๑ (พิมพ์ตามต้น)

เลขทะเบียน ๙๙๖๙ ๖๖๑๐ จม.

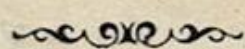


อำมาตย์โท หลวงพินิจโกคากร
(เง็ก นิงสานนท์)

บ.ช., บ.ม., ร.จ.พ.

พ.ศ. ๒๔๐๒ — พ.ศ. ๒๔๗๑

คำปรารภ



ในการที่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระ
ราชทานเพลิงศพ หลวงพินิจโกศากร ผู้บิดาบังเกิด
เกล้าของข้าพเจ้า^๑ สมควรมีหนังสือสักเรื่องหนึ่ง^๒
เป็น^๓พระ^๔ลัก^๕ ตาม^๖เยี่ยง^๗อย่าง^๘ที่^๙ท่าน^{๑๐}กัลยาณชน^{๑๑}
ประ^{๑๒}พ^{๑๓}ฤ^{๑๔}ติ^{๑๕}นำ^{๑๖}เป็น^{๑๗}ทาง^{๑๘}อัน^{๑๙}ดี^{๒๐}มา^{๒๑}. ^{๒๒}จริง^{๒๓}อยู่^{๒๔} ข้า^{๒๕}พ^{๒๖}เจ้า^{๒๗}
เป็น^{๒๘}ผู้^{๒๙}เล^{๓๐}อก^{๓๑}หา^{๓๒} ก็^{๓๓}ต^{๓๔}อง^{๓๕}สร^{๓๖}ร^{๓๗}ณะ^{๓๘}เพ^{๓๙}าะ^{๔๐}ที่^{๔๑}พ^{๔๒}อ^{๔๓}ใจ^{๔๔}ของ^{๔๕}ตน^{๔๖}
แล้ว^{๔๗} ก็^{๔๘}เป็น^{๔๙}ชะ^{๕๐}น^{๕๑}ิ^{๕๒}ด^{๕๓}ล^{๕๔}ั^{๕๕}ท^{๕๖}ธิ^{๕๗}ของ^{๕๘}เพ^{๕๙}ื่อ^{๖๐}น^{๖๑} ^{๖๒}ท^{๖๓}ม^{๖๔}ก^{๖๕}จะ^{๖๖}
ป^{๖๗}ร^{๖๘}า^{๖๙}ก^{๗๐}ฎ^{๗๑}ว^{๗๒}า^{๗๓}เป็น^{๗๔}เร^{๗๕}อ^{๗๖}ง^{๗๗}ของ^{๗๘}ค^{๗๙}ณ^{๘๐}ะ^{๘๑}สุ^{๘๒}ล^{๘๓}ก^{๘๔}า^{๘๕}กร^{๘๖}พ^{๘๗}ิ^{๘๘}ม^{๘๙}พ^{๙๐}์^{๙๑}ใน^{๙๒}ง^{๙๓}า^{๙๔}น^{๙๕}
ศ^{๙๖}พ^{๙๗} ^{๙๘}แต่^{๙๙}ส^{๑๐๐}า^{๑๐๑}ห^{๑๐๒}ร^{๑๐๓}บ^{๑๐๔}ข้า^{๑๐๕}พ^{๑๐๖}เจ้า^{๑๐๗}ไ^{๑๐๘}ด^{๑๐๙}จ^{๑๑๐}ัด^{๑๑๑}พ^{๑๑๒}ิ^{๑๑๓}ม^{๑๑๔}พ^{๑๑๕}์^{๑๑๖}ข^{๑๑๗}น^{๑๑๘}ด^{๑๑๙}ว^{๑๒๐}ย^{๑๒๑}ค^{๑๒๒}ว^{๑๒๓}า^{๑๒๔}
พ^{๑๒๕}อ^{๑๒๖}ใจ^{๑๒๗}เล^{๑๒๘}อ^{๑๒๙}ม^{๑๓๐}ไ^{๑๓๑}ส^{๑๓๒}ของ^{๑๓๓}ต^{๑๓๔}น^{๑๓๕}เ^{๑๓๖}อ^{๑๓๗}ง^{๑๓๘}จ^{๑๓๙}ร^{๑๔๐}ิ^{๑๔๑}ง^{๑๔๒}ๆ^{๑๔๓} ^{๑๔๔}เพ^{๑๔๕}ร^{๑๔๖}า^{๑๔๗}ะ^{๑๔๘}เป็น^{๑๔๙}เร^{๑๕๐}อ^{๑๕๑}
ที่^{๑๕๒}ใ^{๑๕๓}ห^{๑๕๔}ว^{๑๕๕}า^{๑๕๖}ม^{๑๕๗}รู้^{๑๕๘}ล^{๑๕๙}ั^{๑๖๐}ท^{๑๖๑}ธิ^{๑๖๒}ต^{๑๖๓}า^{๑๖๔}ง^{๑๖๕}ๆ^{๑๖๖} ^{๑๖๗}ที่^{๑๖๘}เร^{๑๖๙}า^{๑๗๐}พ^{๑๗๑}บ^{๑๗๒}เ^{๑๗๓}่^{๑๗๔}น^{๑๗๕}ก^{๑๗๖}ั^{๑๗๗}น^{๑๗๘}แ^{๑๗๙}ท^{๑๘๐}ะ^{๑๘๑}บ^{๑๘๒}ท^{๑๘๓}ุ^{๑๘๔}ก^{๑๘๕}ว^{๑๘๖}ั^{๑๘๗}น^{๑๘๘}
ท^{๑๘๙}ง^{๑๙๐}ข^{๑๙๑}น^{๑๙๒}า^{๑๙๓}ด^{๑๙๔}เ^{๑๙๕}ล^{๑๙๖}เ^{๑๙๗}ม^{๑๙๘}ห^{๑๙๙}น^{๒๐๐}ง^{๒๐๑}ๆ^{๒๐๒} ^{๒๐๓}ก็^{๒๐๔}พ^{๒๐๕}อ^{๒๐๖}เ^{๒๐๗}ห^{๒๐๘}มา^{๒๐๙}ะ^{๒๑๐}แ^{๒๑๑}ก^{๒๑๒}่า^{๒๑๓}ล^{๒๑๔}ง^{๒๑๕}ท^{๒๑๖}อ^{๒๑๗}ย^{๒๑๘}า^{๒๑๙}กร^{๒๒๐}ู^{๒๒๑}
แ^{๒๒๒}ล^{๒๒๓}ะ^{๒๒๔}ก^{๒๒๕}่า^{๒๒๖}ล^{๒๒๗}ง^{๒๒๘}ท^{๒๒๙}อ^{๒๓๐}ย^{๒๓๑}า^{๒๓๒}ก^{๒๓๓}พ^{๒๓๔}ิ^{๒๓๕}ม^{๒๓๖}พ^{๒๓๗}์^{๒๓๘}. ^{๒๓๙}ข้า^{๒๔๐}พ^{๒๔๑}เจ้า^{๒๔๒}จ^{๒๔๓}ิง^{๒๔๔}ข^{๒๔๕}อ^{๒๔๖}ค^{๒๔๗}ว^{๒๔๘}า^{๒๔๙}ม^{๒๕๐}ก^{๒๕๑}ร^{๒๕๒}ุ^{๒๕๓}ณ^{๒๕๔}
ใน^{๒๕๕}ท^{๒๕๖}า^{๒๕๗}น^{๒๕๘}เจ้า^{๒๕๙}ค^{๒๖๐}ุ^{๒๖๑}ณ^{๒๖๒}อ^{๒๖๓}น^{๒๖๔}ุ^{๒๖๕}มา^{๒๖๖}น^{๒๖๗}ร^{๒๖๘}า^{๒๖๙}ช^{๒๗๐}ธ^{๒๗๑}น^{๒๗๒} ^{๒๗๓}ผู้^{๒๗๔}เป็น^{๒๗๕}ท^{๒๗๖}น^{๒๗๗}บ^{๒๗๘}ถ^{๒๗๙}อ^{๒๘๐}
ช^{๒๘๑}น^{๒๘๒}เ^{๒๘๓}ด^{๒๘๔}ย^{๒๘๕}ว^{๒๘๖}ก^{๒๘๗}ั^{๒๘๘}บ^{๒๘๙}บ^{๒๙๐}ิ^{๒๙๑}ดา^{๒๙๒}ของ^{๒๙๓}ข้า^{๒๙๔}พ^{๒๙๕}เจ้า^{๒๙๖}. ^{๒๙๗}ท^{๒๙๘}า^{๒๙๙}น^{๓๐๐}ย^{๓๐๑}ิ^{๓๐๒}น^{๓๐๓}ด^{๓๐๔}ี^{๓๐๕}ท^{๓๐๖}า^{๓๐๗}ใ^{๓๐๘}ห^{๓๐๙}

(๒)

ตามที่ท่านกล่าวไว้แล้วในคำนำนั้น. ยิ่งกว่านั้น ท่าน
อุตส่าห์เรียงประวัติบิดาของข้าพเจ้า ช่วยเชิดชู
เกียรติศัพท์ให้ปรากฏไปอีกตลอดกาลนาน ดุจ
โวหารภาษิตของเล่าโจในหนังสือ หน้า ๒๑ ว่า
“ผู้ใดเมื่อตายแล้ว ยังมีผู้ระลึกถึง ผู้นั้นก็อยู่ค่า
ฟ้า.”

ข้าพเจ้าขอขอบอุปการคุณท่านเจ้าคุณ
อนุমানราชชนในนามของสกุล นิงสานนท์ ทั้งสิ้น.

เดชะกุศลทักษิณานุประทาน ที่พวกพี่น้อง
รวม ทั้งข้าพเจ้า บำเพ็ญ ด้วยกตัญญูกตเวทิตาธรรม
กิด ที่ท่านผู้อันบำเพ็ญด้วย ญาติธรรม มิตรธรรม
และสังคหธรรม กิด ขอให้บิดาของข้าพเจ้าได้
ทราบด้วยญาณวิถีทางใดทางหนึ่ง แล้วอนุโมทนา
บุญราศี เพื่อสำเร็จ เป็น ผลเกื้อกูลสุขประโยชน์
ตามควรแก่คติสัมปรายภพนั้นๆ เทอญ

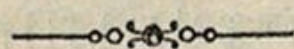
ขุนพิทักษ์สุลกกิจ

กรุงเทพ ฯ

วันที่ ๒๕ เมษายน ๒๔๗๒

ประวัติ

อำมาตย์โท หลวงพินิจโกศการ



หลวงพินิจโกศการ ผู้ได้รับพระราชทานนาม
สกุลว่า นิงสานนท์ เริ่มเข้ารับราชการกรมสุลการ
ตั้งแต่แรกย้ายกรมมาตั้งอยู่ในทบจุบนั้นจนถึงแก่
กรรม รวมเป็นเวลา ๔๖ ปี หยอนเดือนเศษ นับ
ว่าเป็นข้าราชการเก่าแก่ของกรมสุลการคนเดียว
ในจำพวกที่ยังคงรับราชการอยู่ทุกวันนี้

ระหว่างระยะเวลา ๔๖ ปี ราชการของกรม
สุลการได้เปลี่ยนแปลงเจริญขึ้นเป็นลำดับ และ
ในบรรดาข้าราชการกรมสุลการด้วยกัน เห็นจะ
มีแต่ หลวงพินิจโกศการ ผู้เดียวที่ได้พบเห็นเหตุ
การณ์ต่างๆ ของกรมสุลการมากกว่าผู้อื่น. ตลอด
เวลาที่ หลวงพินิจโกศการ รับราชการ เท่าที่ผู้
เรียบเรียงประวัตินี้ได้เห็นเอง อันเป็นเวลาไม่

(๔)

น้อยกว่า ๒๐ ปี ปรากฏว่าเป็นผู้ขยันขันแข็ง
ต่อการทำงาน ไม่เคยเห็น หลวงพินิจโกคากร บ่วย
ลาสักครั้ง หรือถ้าจะมีบ้างก็คงน้อยเต็มที่ คง
มีการลาบ่วยก็ในตอนสุดท้ายก่อนจะถึงแก่กรรม
คราวนั้นเท่านั้น. แม้หลวงพินิจโกคากร จะเป็น
ผู้มายุ่มากก็จริง แต่เป็นผู้ที่ทำงานคล่องแคล่ว
แม่นยำดี ไม่เคยมีการบกพร่องเสียหายในหน้าที่
ราชการแม้แต่น้อย ความมั่นคงในหน้าที่ราชการ
ของ หลวงพินิจโกคากร มีอยู่อย่างไหน สมควร
จะยกมาแสดงเป็นตัวอย่างที่ดีสักเรื่องหนึ่ง. แต่
ก่อนนี้ การนำเงินรายได้ไปฝากธนาคาร ใ้
บรรทุกเรือแจวซึ่ง หลวงพินิจโกคากร เป็นผู้ ควบคุม
ไปเอง. คราวหนึ่งเกิดอุบัติเหตุ เรือล่มที่หน้า
ท่าสุลกสถาน คนเรือต่างพากันหนีเอาตัวรอด
แม้หลวงพินิจโกคากร จะ หลุด เข้าไปใต้ท้องเรือ
ฉลอมตังหลายลำ และน้ำก็เซียวจัด จักระเหต่น

(๕)

จะจมน้ำตาย. ถึงกระนั้น หลวงพินิจโกศการ
ก็มีได้คิด แต่จะหนีเอาชีวิตรอดโดยลำพัง ยัง
ไม่ละเลยหน้าที่ อุตส่าห์กว่าอุทธรณ์บัตรติดตัวไปได้
ไม่สูญหาย คงจมไปแต่เงินตราซึ่งไม่ต้องบอก
ก็ทราบได้ว่าเหลือวิสัยสามารถที่จะคว้าเอาไว้ด้วย
แต่ภายหลังก็งมขึ้นมาได้ครบบริบูรณ์. ด้วยคุณ
ความดีของหลวงพินิจโกศการในประการเช่นนี้ จึง
ได้รับความนับถือยกย่องอย่างดีจากผู้บังคับบัญชา
ทุกครั้ง ว่าเป็นผู้ซื่อสัตย์สุจริตควรไว้วางใจได้คน
หนึ่ง เป็นประโยชน์แก่ราชการศุลกากรอย่างยิ่ง.

ทางส่วนตัว หลวงพินิจโกศการ เป็นผู้มีกิริยา
วาจาสุภาพเรียบร้อย อุปนิสัยเยือกเย็น สมเป็น
ผู้ใหญ่วุฒิโดยแท้ ข้าพเจ้าอาจกล่าวได้ว่า ใน
บรรดาเพื่อนข้าราชการด้วยกัน จนตลอดเพื่อน
บ้านและ ผู้คุ้นเคยติดต่อกับ หลวงพินิจโกศการ
ย่อมมีความรักใคร่และนับถือ หลวงพินิจโกศการ

(๖)

ด้วยน้ำใสใจจริงทุกคน. เมื่อต้องมาถึงแก่กรรม
ไปดังนี้ เชื่อว่าไม่เฉพาะแต่ทางราชการเท่านั้น
ที่จะเสียดาย ถึงใคร ๆ ที่รู้จักหลวงพินิจโกศการ
ดี ก็ย่อมจะเสียดายด้วยไม่น้อย.

หลวงพินิจโกศการ เริ่มมีอาการป่วย กระเสาะ
กระแสะมาหลายเวลา แต่ด้วยความเป็นผู้ตั้งใจ
รับราชการสนองพระเดชพระคุณ ด้วยความจงรัก
ภักดี อุตส่าห์ฝืนกายมารับราชการอยู่อีก แม้
ผู้บังคับบัญชาเปิดโอกาส แนะนำให้ลาพักรักษา
ตัวเสียบ้าง ก็ไม่สู้จะเต็มใจ จนเมื่อไม่สามารถ
จริง ๆ แล้ว จึงจำใจลาหยุด หยุดไปได้สักเดือน
เศษ เมื่ออาการโรคค่อยทุเลาลง พอดำรงกาย
ขึ้นได้ ก็อุตส่าห์มารับราชการทั้งที่ร่างกายยังไม่
ปกติ เหตุฉะนี้ จึงไม่นานได้เท่าไร ก็กลับป่วย
ลงอีก แพทย์ได้พยายามรักษาเสมอมา อาการ
ไม่ทุเลา มีแต่ทรงกับทรุด ในที่สุดอาการกำเริบ

(๗)

หนัก^๕จน เหลือความสามารถของแพทย์ที่จะ
เยียวยาไว้ได้ จึงได้ถึงแก่กรรม มีประวัติทาง
ราชการซึ่งได้คิดไว้ต่อไปนี้ด้วย.

หลวงพินิจโกคากร เป็น^๕ผู้หนึ่งที่ได้อบรม^๕เลี้ยง
ดู^๕บุต^๕ธ^๕ริ^๕ดา^๕เบ^๕น^๕อย่าง^๕ดี ต่าง^๕จึง^๕ได้^๕รับ^๕ผล^๕ร^๕ุ่ง^๕เร^๕อง
ทั้ง^๕ใน^๕เก^๕ีย^๕ร^๕ติ^๕ย^๕ศ^๕และ^๕การ^๕ต^๕ัง^๕ตัว สม^๕ด^๕้วย^๕ม^๕ง^๕ค^๕ล
ภา^๕ษ^๕ิต^๕ท^๕ว่า การ^๕ส^๕ม^๕ค^๕ระ^๕ห^๕บ^๕ุ^๕ต^๕ร^๕ภ^๕ริ^๕ยา^๕ย^๕่อ^๕ม^๕เบ^๕น
ม^๕ง^๕ค^๕ล^๕อ^๕น^๕อ^๕ุด^๕ม ดัง^๕น. บุ^๕ต^๕ร^๕ธ^๕ิ^๕ดา^๕ของ^๕หลวง^๕พิน^๕ิจ
โก^๕คา^๕กร จึง^๕เบ^๕น^๕ผู้^๕อยู่^๕ใน^๕ส^๕ัม^๕มา^๕จ^๕ร^๕ร^๕ยา มี^๕ฐ^๕า^๕นะ^๕เบ^๕น
บ^๕ก^๕แผ^๕น ส^๕ม^๕ค^๕ว^๕ร^๕เบ^๕น^๕ป^๕ที่^๕ส^๕ถ^๕า^๕น^๕ของ^๕ผู้^๕เบ^๕น^๕ก^๕ุ^๕ล^๕บ^๕ค^๕
โดย^๕แท^๕้ แ^๕ล.

พระยาอนุমানราชชน

๕๐
ที่^๕ทำ^๕การ^๕กร^๕ม^๕ศ^๕ุ^๕ล^๕กา^๕กร

๕๑
วัน^๕ที่ ๒๒ เม^๕ษ^๕า^๕ย^๕น ๒๔๗๒

ประวัติทางราชการ

(คัดจากราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๖/๒๔๗๒ หน้า ๒๗)

อำมาตย์โท หลวงพินิจโกคากร

(เจ๊ก นิงซานนท')

กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

อำมาตย์โท หลวงพินิจโกคากร (เจ๊ก นิงซานนท') บ.ช., บ.ม., ร.จ.พ. บุตร นายหนึ่ง นิงซานนท' เกิดวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๐๒ เข้ารับราชการเป็นพนักงานดูเงิน กรมศุลกากร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๕. พ.ศ. ๒๔๔๔ เป็นเสมียนฝรั่ง. พ.ศ. ๒๔๕๕ รับพระราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์ เป็นขุนสุทัศน์ชนพิทักษ์ และยศเป็นรองอำมาตย์โท. พ.ศ. ๒๔๖๐ เป็นผู้ช่วยเจ้าพนักงานรับเงิน. พ.ศ. ๒๔๖๑ เลื่อนยศขึ้นเป็นรองอำมาตย์เอก. พ.ศ. ๒๔๖๔ เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็น หลวงพินิจโกคากร. พ.ศ. ๒๔๖๖ เป็นเจ้าพนักงาน

(๑๐)

รับเงิน. ^๘ เป็นอำมาตย์ตรี. ^๘ พ.ศ. ๒๔๖๕ เป็น
อำมาตย์โท.

หลวงพินิจโกศากร บัวย ^๘ เป็นวันโรค ภายใน
ถึงแก่กรรมวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๑ จำนวน
อายุได้ ๗๐ ปี.

(๑๑)

หลวงพินิจโกศการ มีบุตรธิดาที่ยังอยู่ในเวลา
นี้ คือ

(๑) ร.อ.ต. โป๋ นิงสานนท์ รับราชการอยู่
ในกรมศุลกากร

(๒) นางสาว พัน นิงสานนท์

(๓) ร.อ.อ. ขุนพิทักษ์ศุลกกิจ (เถาะ นิง
สานนท์) รับราชการอยู่ในกรมศุลกากร

(๔) นายกิมฮวด นิงสานนท์ ทำงานอยู่ที่
ธนาคาร เมอร์แคนไทล์

(๕) นางพร ทวีสิน

(๖) นางแจ่มวิชาสอน (ผิน นิยมเกตุ)

(๗) ร.อ.อ. ไข่ นิงสานนท์ รับราชการอยู่
ในกรมรถไฟหลวง

(๘) นางสาว จันทน์ นิงสานนท์

(๙) นางทองคำ นิงสานนท์

(๑๒)

(๑๐) ร.อ.อ. หลวงศีลปานการกวี (บุญเหลือ
นิงสานนท์) รับราชการอยู่ในกระทรวงธรรมการ

(๑๑) ร.อ.ท. กิมเตี้ย นิงสานนท์ รับราชการ
อยู่ในกรมศุลกากร

(๑๒) นางสาว สีน นิงสานนท์

(๑๓) นางสาว บุญมี นิงสานนท์

(๑๔) นางสาว บุญเกิด นิงสานนท์

(๑๕) นายประเสริฐ นิงสานนท์

(๑๖) นายบุญเย็น นิงสานนท์

คำนำ

(ในการพิมพ์ใหม่)

ถ้าเข้าไปในวัดจีน จะเห็นรูปปฏิมาตั้งอยู่เป็นอันมาก :
บางรูปมีลักษณะงดงามน่าเลื่อมใส, บางรูปก็มีลักษณะถ่ม
ทิ้งน่ากลัว. ได้ลองซักถามพวกจีนที่เข้าไปบูชา ก็ได
รับคำอธิบายไม่ได้แจ่มแจ้งนัก เพราะส่งภาษากันไม่ค่อย
เข้าใจ. ภาษาที่จะต้องอธิบายย่อมเป็นถ้อยคำทขัญญุต
ไวโดยฉะเพาะในลัทธิศาสนา. ข้าพเจ้าเข้าไปในวัด ตาม
ที่สังเกตเห็น ก็เหมือนคนจะไปเสี่ยงทายบูชาตาราค์เพื่อขอ
ความช่วยเหลือจากรูปปฏิมามากกว่าอย่างอื่น, เช่นไปทอด
ไม้คู่ ขอบใบ เสี่ยงทาย โชค ซาตา และ เผา กระดาษ เป็นต้น,
ความรู้ในเรื่องรูปปฏิมาคงทราบ แต่ว่ารูปร่าง หน้าขาวแดง
ดำอย่างนั้น คือรูปชื่อนั้น, จะหาเรื่องพิสดารออกไปไม่ได้.
ในชั้นเดิมนี้ก็จะเล่าเรื่องรูปปฏิมาเหล่านั้นที่รู้จักฉะเพาะบาง
รูป, ครั้นสอบสวนเข้าจริง ๆ รู้สึกว่าเพียงเท่าที่นึกไว้

ง่าย ๆ นั้นไม่สำเร็จ, จึงกลับความคึกคักลงใจหาความรู้
 เพิ่มเติมแล้ว เขียน ลทธิศาสนา ที่ เพื่อนจีน เชอเสียบทเคียว
 เลยจะทำให้เข้าใจแจ่มแจ้งในเรื่องรูปบูชาโคกด้วย ; เพราะ
 ฉะนั้น เรื่องนี้ จึงอยู่ในชุด ลทธิของเพื่อน นย เบิน ภาค ท.ส.
 ขอสำคัญทควรทราบอีกอย่างหนึ่งว่า ในภาคท.ส. นี้มีเรื่อง
 ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับภาคก่อน ๆ มากแห่ง, ถ้าจะนำเอามาลง
 ไว้ อีกบางตอน จะเป็นการเผื่อไป. เพราะฉะนั้น จะต้อง
 อ่านภาคอื่นประกอบด้วยจึงจะได้ความพิสดารขึ้นอีก, หรือ
 เมื่อหาไม่ได้ จะอ่านเฉพาะภาคนี้โดยลำพังก็ได้ เพราะ
 เนื้อเรื่องจบอยู่ในตัว.

ลทธิศาสนา ของเพื่อนจีน เป็น เรื่อง ที่เข้าใจได้ ยากอยู่
 เพราะจีนถือลทธิศาสนารวมกัน ๓ ประการคือ เต๋าขงจื้อและ
 พุทธ, จะแยกออกไว้เป็นของลทธิเต๋า ขงจื้อ หรือของพุทธ
 เพียงไรให้เห็นโดยชัดยากเต็มที. ยกตัวอย่างเรื่องในหนังสือ
 ไซอิ๋ว พญาวานรชอ เหงเจีย ขนไปรุกรานแดนสวรรค์ ซึ่ง
 เป็นที่สถิตของเง็กเซียงฮ่องเต้. ทวยเทพและพวกเซียน

九

ปราบเหงะเจ้ยไม้ไค้, ต้องรอนไปถั่ง พระเชกเกียหมอันฮัก
คือพระศากยมุนพุทธเจ้า มีพระโอรส (อานันท = พระ
จันนท) เป็นปัจฉาสมณะเสด็จไปปราบ. เมืองสุวรรณ
ของเง็กเซียงฮ่องเต้ จึงเป็นปกติสุข. เง็กเซียงฮ่องเต้
เป็นเทพบุตรของลัทธิต้า. และทวยเทพมช่อตเป็นของ
ลัทธิต้ากิม, เป็นของประเทศอื่นเช่นของอินเดียนและทิเบต
กิม. แตกกอก แยกออกจากกันลำบากนักหนา เพราะ
ทวยเทพบางองค์แม่นำเอามาจากต่างประเทศ ก็เอามาติด
แปลงใหม่เรื่องราวพิเศเลยเลือนจากประวัติของเดิม. เช่น
ยมราชหรือที่เรียกตามสำเนียงแต้จิ๋วว่า เงยมล้อฮ้อง. มี
ประวัติว่าท่านผู้นี้เดิมเป็นขุนนางจีนครั้งโบราณ เมื่อตาย
แล้วไปเกิดเป็นพญายม. เงยมล้อฮ้องนี้ สำเนียงจีนภาค
เหนือ เรียกว่า ยมโล่ หรือ ย่นโล่ ดังนั้นจะเห็นได้ทันที
ว่า สำเนียงแปร่งจากคำว่า ยมราช. และถึงแม้ว่าเงยมล้อ
ฮ้องจะเคยมีกาเหน็บเป็นขุนนางจีน, ก็ยังเชื่อโตสินทว่า
ยมราช นั่นเอง, แท้จริงที่ว่าเดิมเป็นขุนนางจีน ของอินเดีย

คงไม่มี. ยังมีเทพของจีนองค์หนึ่ง ซึ่งในเรื่องไซอิ๋ว
 เรียกว่า ถศกทลทออง, นยว่าเคิมเป็นत्व หลี่เจ้ง ในเรื่อง
 ห้องสิน, ท่านผู้นี้มีรูปอยู่ในวัดจีนเป็นत्वทั่วโลกบาล ด้วย
 องค์หนึ่ง มีชื่อว่า โตเวน หรือ โตย่น ในสำเนียงแต้จิ๋ว.
 ท่านผู้นี้คือท้าวกุเวรมหาราชอินเดยองค์หนึ่งนั่นเอง. ตาม
 ปกติ เรือรวางอนเป็นประวัติประจำत्वเทพต่าง ๆ บางท
 องค์เคียว กมชอ และประวัติ หลายอย่าง อาจเล่า กันต่าง ๆ
 ก็ได้ เช่นชอพระกษัตริศรรวโพธิสัตว์ จีนเรียกว่า ตึง
 อ้วง พู่สะ, ตกมาถึงสยามกลายเป็นเรียกว่าพระมาลย
 เถระเจ้าไป; ประวัติก็ต่าง ๆ กัน แห้งหนึ่งว่ามีชาติภูมิ
 อยู่เซียมหลอ คือสยาม แต่มีแซ่หรือนามสกุลว่ากิม. ยัง
 อีกเรื่องหนึ่งในหนังสือไคเก็ก ซึ่งกล่าวด้วยการสร้างฟ้า
 และดินว่า เมื่อยังไม่มีโลก พระเซกเกียหมอนชุกตรัสให้
 ให้คนต่อเปงชานำไปเจาะฟ้าและดินสร้างเป็นโลกขึ้น. พระ
 เซกเกียหมอนชุกก็คือพระคากยมุนีพุทธเจ้านั่นเอง แต่
 ทำไมจึงไป ปรากฏว่า มีพระองค์อยู่ก่อนสร้างโลก.

ที่จริงเรื่องของเขาคงต้องเป็นเช่นนั้น ทั้งจะได้ทราบอธิบาย
ในหนังสือเล่มนี้.

ตามเหตุผลคงได้กล่าวมาแล้ว เห็นได้ว่าเรื่องที่เล่า
ต่อไปข้างหน้าในหนังสือเล่มนี้ ย่อมตกอยู่ในฐานะที่ลำบาก
ใจ, เพราะผู้รวบรวมข้อความรู้ ในภาษาจีนซึ่งเป็นขบถ
สำคัญสำหรับสอบสาวราวเรื่องให้ ได้แน่ชัด และโดย
พิสดาร, จะได้อีกจากหนังสือนักปราชญ์ชาวตะวันตก
แต่งไว้ตามแต่จะหาได้ ข้อความในหนังสือเรื่องนี้
ใช้ Reichelt's Truth and Tradition of Chinese Buddhism
เป็นส่วนมาก, และด้วยการ สอบถาม บางท่านที่พอจะ
อธิบายให้ทราบได้บ้าง. ข้อความ บางแห่ง ก็ประกอบ
การสันนิษฐานเอาเอง. เพราะฉะนั้น หนังสือเรื่องนี้จึงเป็น
แต่เรื่องสังเขป และคงบกพร่อง เพราะความประสงค์
ชั้นต้นจะเล่าเรื่อง โดยเฉพาะปฏิมาคงได้แจ้งไว้ ข้างต้น, จึง
นอนใจว่าจะเขียนขึ้นไม่ช้าก็คงเสร็จ; ครั้นเมื่อมากลับ

ความคิด, ประจวบกับที่เจ้าภาพงานศพรายก่อนจะต้องการ
 พิมพ์แจกในเร็ววันเป็นเวลาจำกัด, การเขียนจึงต้องรีบเร่ง
 ไม่มีโอกาสที่จะเสาะหาหนังสืออ่านหรือซักถามท่านผู้รู้ได้
 เพิ่มเติมอีกต่อไป: ข้าเขียนให้จบก็ไม่ทัน เขียนได้เท่าใด
 ก็ต้องพิมพ์เท่านั้น. เหตุผลที่ดีของเพื่อนภาคนี้จึงต้องแบ่ง
 ออกเป็นตอน ๆ อีก เล่มนี้คือภาคสุดท้ายตอนหนึ่ง แต่เนื้อเรื่อง
 เท่าที่เล่า จบอยู่ในตัวละครเฉพาะตอน. การที่ท่านผู้อ่านออกปาก
 ว่าลัทธิของเพื่อนภาคก่อน ๆ เขียนรวบรัดเกินไปนั้น ขอ
 สรรภาพว่าเป็นความจริง, และเล่มนี้ยังรวบรัดยิ่งกว่านั้น ๆ
 เขาก. เพราะแต่ก่อนแต่ไรก็ไม่เคยเขียนเอาไว้, พอ
 รัชหน้าทเป็นผู้เขียน เจ้าภาพก็กำหนดวันทเดียว, คือทั้ง
 เรียบเรียงและตีพิมพ์ให้ ได้ภายใน ๒ เดือนหย่อน, ถ้า
 ไม่รวบรัดเข้า ท่านก็จะเสียใจ, ยอมเปิดโอกาสให้ความ
 ขกพร่องรุมเข้ามาตลอดเล่ม.

ครั้นมารายนี้ เป็นการศพนหลวงพินิจโลกากร ข้าราชการ

การร่นเกล้าในกรมศุลกากร, เจ้าภาพอยากได้ลัทธิของ
 เพื่อนตอนต่อไป, ก็ยินดีจะเขียนให้ เพราะหลวงพินิจเป็น
 ผู้สูงอายุและเป็นทนายมือ, แต่จะเขียนตอนใหม่ทีละ
 หนึ่งไม่ทัน จึงต้องให้ตอนเก่าออกครึ่งหนึ่ง เป็นฉบับ
 พิมพ์ใหม่. เมื่อพอได้โอกาสขยับขยายมากขึ้นหน่อย,
 จึงแก้ไขข้อความและถ้อยคำที่ห้วน ๆ ใน ฉบับพิมพ์ก่อน
 เพิ่มเนื้อความที่ขบถพร้อมให้บริบูรณ์ เติมเรื่องพระกฤษฎิ
 ธรรมให้พิสดารอีก: นับว่าค่อยเรียบร้อยได้ถ้อยความกว่า
 พิมพ์ก่อนเป็นอันมาก. แต่อย่างไรก็ตาม ภาคสัปดาห์หนึ่ง
 นี้ ปรากฏว่าหมดเสียก่อนที่จะแพร่หลายแก่ข้าราชการ
 กรมศุลกากรผู้เป็นสหายร่วมงานการกับผู้ถึงมรณะ. การ
 พิมพ์ใหม่นับได้ทั่วถึงกันดี, แม้แต่ท่านอื่น ๆ ผู้ใดจะรวบรวม
 รวมเข้าชุดกันด้วย.

อนึ่ง คำจารึกที่ปรากฏใน เรืองน ไซ เรียบก ตาม สำเนียง
 แท้จริง เพราะเป็นสำเนียงที่เพี้ยนกันมากกว่าภาษาอื่น

หรือมิฉะนั้นก็ใช้ สำเนียง ชกเกียน ในคำ ที่เคยใช้ กันแพร่
 หลายในเรื่องจีนฉบับแปลรุ่นเก่า. หนังสือจีนบางคำใน
 ภาษาแต้จิ๋ว อ่านได้ สองอย่าง ก็เลือกใช้ สำเนียง ที่เคยใช้
 กัน, ส่วนคำใดในสำเนียงแต้จิ๋ว มีเสียงห่างไกลจาก
 สำเนียงจีนหลวงมาก ก็จด สำเนียงหลวง ไว้ ใน วงเล็บด้วย.
 แต่อย่างไรก็ตาม เสียงที่จดไว้ อาจไม่ตรงกับเสียงของ
 เขาโดยแท้ ก็ได้, เช่นในสำเนียงแต้จิ๋ว ที่เป็นคำใดค
 หรืออยู่ข้างท้ายของคำมักมีเสียงสูงชะนิกหนึ่ง จดเป็นอักษร
 ไทยไม่ได้อีก จึงต้องปล่อยไปเช่นนั้น. เหตุฉะนี้เอง หนังสือ
 เรื่องจีนที่แปลรุ่นเก่าจึงเลือกใช้ สำเนียง ชกเกียนซึ่งจดเป็น
 สำเนียงไทยได้ดีกว่า : หวังว่าท่านผู้รู้คงให้อภัยในการนี้.

ในที่สุดนี้ ผู้เรียบเรียงขอขอบคุณ ท่านศาสตราจารย์
 เซอเคส ทกรุณาฯ และส่งหนังสือเรื่องบางตอนมาให้
 กระทำให้งานเรื่องนี้ ๆ ชดช้นอก กับขอขอบคุณท่านพระ

๗

อาจารย์ จิน วงศ์สมาธิวัตร เจ้าอาวาส วัดมังกรกมลาวาสไว้
ในทันทีด้วย ในฐานะที่ท่านเอื้อเฟื้อ พาคณะสถานที่ในวัดโดย
ตลอด, และกรุณาพยายามชี้แจงข้อความบางเรื่องเท่า
ที่ท่านสามารถจะอธิบายเป็นภาษาไทยให้ฟังเข้าใจได้. กับ
อีกท่านหนึ่งจะลืมเสียมิได้เลย คือท่านพระครูบริหาร
ฐานัมพรต (ผัด) เจ้าอาวาสวัดกัลยาณมิตร เจ้าคณะรอง
ฝ่ายอานัม ผู้กรุณาอนุญาตให้ถ่ายรูปผู้พิพากษาศาลนครก
ทั้งสี่ศาล มาประดับเล่มที่พิมพ์ใหม่นี้ให้ น่าดูขึ้นอีก ; ผู้
เรียบเรียงรู้ สักอุปการคุณของท่านอย่างยิ่ง.

เสวยรักเสด

กรุงเทพ ฯ

วันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๒

สารบาารพ

(เลข บอกหน้า)

ซั่มก่า คำสอนทั้งสาม	๑
ศาสนาขงจอ	๒
คำเฉลยขงจอบทหนึ่ง	๒
ความเห็นขงขงจอ	๒๐
ขงจอทกบเลาจอพบกน	๒๑
การเซ่นมัสสองอย่าง	๓
เทียน ฟา	๓
ท หรือ เสียงต เทพผู้เป็นใหญ่ พระเจ้า	
ทต ฟาและดิน	๔
จโจ ทกษณาแกบรพบรุษ Ancestor Worship	
เกชน ข่ายวิญญาณในสกุล	๖
ลททิตเา	๘
เตาหยิน เาสอ	๘
เลาจอผู้ตนลททิตเา ๘, ๑๒. พบกบขงจอ	๒๑

มรณสัสตiconนำพัง	๑๓
การปฏิบัติในลัทธิ	๑๕
มหามาคา คือธรรมชาติผู้ให้กำหนด	๑๕
วิธีปกครองตามแบบเต๋า	๑๘
เต๋าแตกแกง คิมกวเต๋า	๒๐
สุภาษิตเต๋าจอบางบท	๒๑
สามสิ่งทเต๋าจอนอนนัก	๒๒
ลัทธิเต๋าในราชวงศ์ซัน	๒๓
ซันเซง ไตรสุทธ	๒๔
ซันหงวน ไตรมูล	๒๔
กวนต	๒๕
อโปถิโอสิส <i>Apotheosis</i>	๒๕
พุทธศาสนนามหายาน	๒๖
<u>ตำนานนอกลัทธิ</u> ในราชวงศ์ซัน	๒๖
แปะมาซอ วกมาขาว ตำนาน	๒๗, ๓๑
กาศยปมาตงค์ เจียโม้เตง	๒๘, ๔๘

(3)

สุวรรณประภาสสูตร กิมกวางเม่งเกง ๒๘
โคภรณ์ ชัชวบลัน ๒๘ อักซอหงเรยก

ธรรมานนท ๓๓, ๔๘

ผู้แปลคัมภีร์พระธรรมสู่ภาษาจีนเป็นประณม ๓๐

ชัชบยเจียงเกง สูตร ๔๒ ภาค ๓๐

บรรพชิตในลัทธิเต๋าทำการขุดขวาง ๓๑

รศมีพระพุทธเจ้าห้า (ไม่ใช่ฉัพพวรรณ) ๓๓

พระพุทธศาสนาในราชวงศ์ อ้าวจิ๋ว ๓๔

,, ,, เหลียง ๓๕

โพธิธรรมเถร พู่ไท่คัยมัว (= โพธิัมโม) ๓๕, ๕๘

รูปโพธิธรรมเถร ๓๕

หลวงจีนเหียนจิง ๓๖

พระเจ้าถังไท่จง ๓๖

ไซเซี่ยกั ๓๗

พระเจ้าหรรษวรวรรณ ๓๗

เฮ้งเอียงแฉะ ราชทูตจีน ๓๗

พระเจ้าหีบ^๒ โล^๑ข่าน (ฮุ^๑คยัค^๑เลียบ^๑ค เม่ง^๑เฉียว^๑) ๓๘

ในราชวงศ์เหม็ง ๓๙

พระเจ้าจู^๒ฮ้อง^๑บู^๑ ๓๙

นิกายหลวง^๑จัน^๑ม^๑คร^๑อบ^๑คร^๑ว ๓๙, ๔๒

หีบ^๑ล^๑มา พระ^๑ลามะ^๑นิกาย^๑เว^๑ม^๑ท่า^๑ก^๑ง^๑เต^๑ก ๔๐

ไ^๑ไต^๑บ^๑อ^๑ช^๑ว^๑บ^๑อ^๑ว^๑ง ไช^๑ท^๑ไ^๑ไต^๑เซ^๑ียน^๑จ^๑อ^๑ไ^๑ล^๑ย^๑ค ๔๐

พระ^๑พุ^๑ท^๑ธ^๑ค^๑าส^๑นา^๑ใน^๑ราช^๑วง^๑ศ์^๑เซ^๑ง ๔๑

ทำ^๑นา^๑น^๑า^๑ภ^๑าย^๑ใน^๑ล^๑ท^๑ธิ ๔๓

อ^๑ค^๑ว^๑โ^๑ม^๑ษ^๑ ม^๑า^๑เม^๑ง ๔๔

นา^๑คา^๑ร^๑ช^๑น ล^๑ุง^๑ซ^๑ ๔๔, ๔๘

ว^๑ล^๑ุ^๑พ^๑น^๑ธ^๑ ช^๑ช^๑น ๔๔, ๔๖

ป^๑า^๑ร^๑ค^๑ว^๑ะ ๔๕

ค^๑ัน^๑ค^๑ิด^๑ค^๑น^๑ต^๑ร ใน^๑ล^๑ท^๑ธิ^๑พ^๑ธิ ๔๕

ค^๑ม^๑ภ^๑ร^๑ค^๑ร^๑ท^๑ไ^๑ธ^๑ต^๑บ^๑า^๑ท ช^๑ช^๑น^๑ล^๑ัน ๔๖

ภ^๑ิก^๑ษ^๑ป^๑ร^๑มา^๑ร^๑ธ จ^๑ิน^๑ต^๑ ๔๖

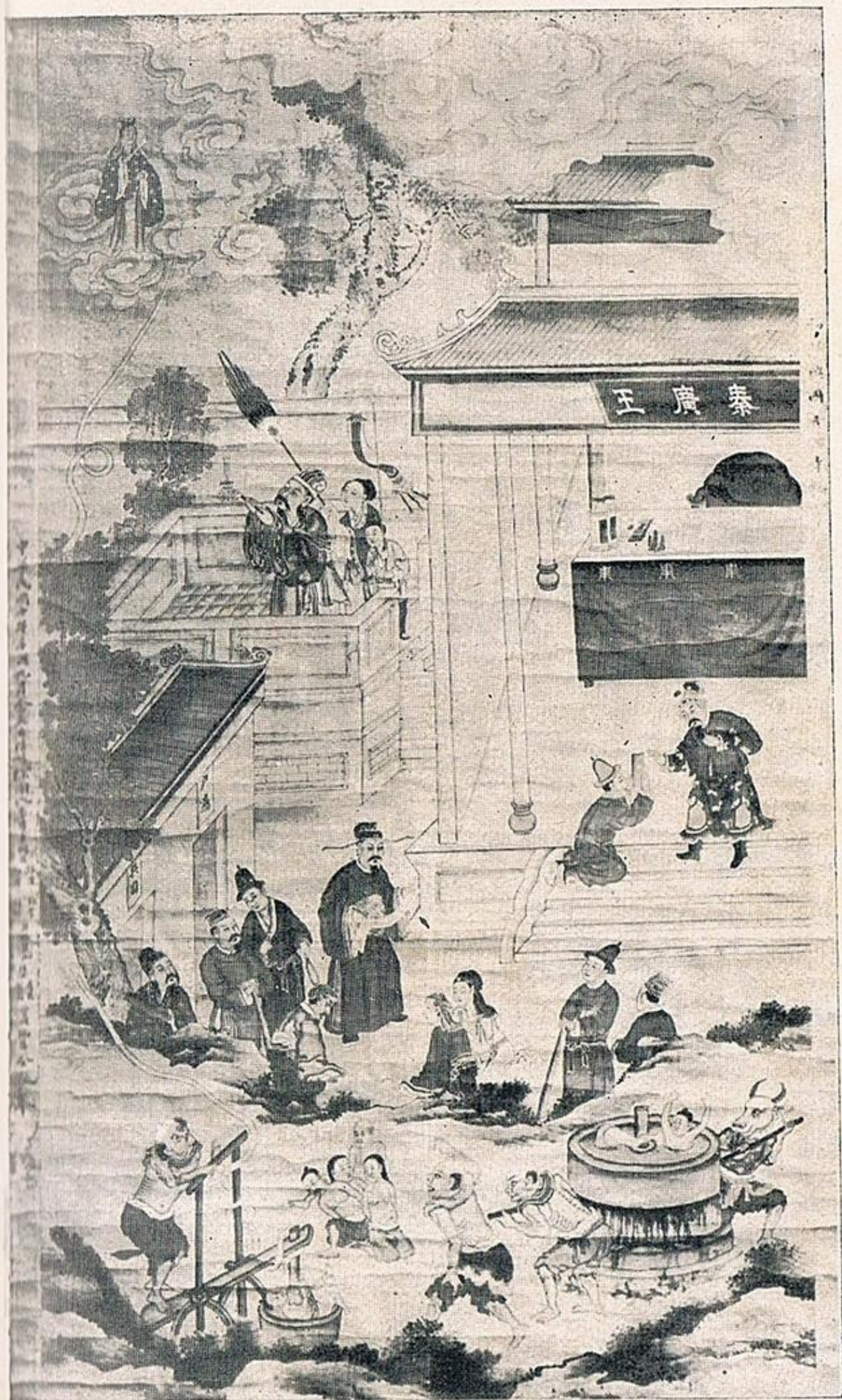
โ^๑อ^๑นิ^๑ไ^๑ท^๑ย^๑ค อ^๑มิ^๑ไ^๑ท^๑พ^๑ุ^๑ท^๑ธ ๔๗

อวโลกิเตศวร	๔๗, ๕๔, ๑๐๒
มหาเถระสืบต่อในพระศาสนา	๔๗
ก๊กซอ มหาราชครู	๔๘
นิกายเซงโท	๔๘, ๔๙, ๖๖, ๑๑๓
พระมหาสถามะปราปต์ ไต่ชี่จู	๔๘
พระประธานในวิหารจีน	๔๘
ชุยเอียง คณาจารย์จีน	๔๙
ภิกษุ อันลีเกา	๕๐
อมิตายูร วยุหสูตร บ่อเนย (เหลียง) ชิวเกง	๕๐
ภาษาฮู้	๕๑
ภิกษุกุมารชีพ จีโมโลจี้	๕๒
คำว่า พระพุทธเจ้า	๕๒
ไซฮวงยูไลฮุก	๕๓
พระยูไล ตถาคต	๕๓, ๕๖
จินหย	๕๓
ตรีกาย ชวบชิน ปอชิน ฮ้วยชิน	๕๓

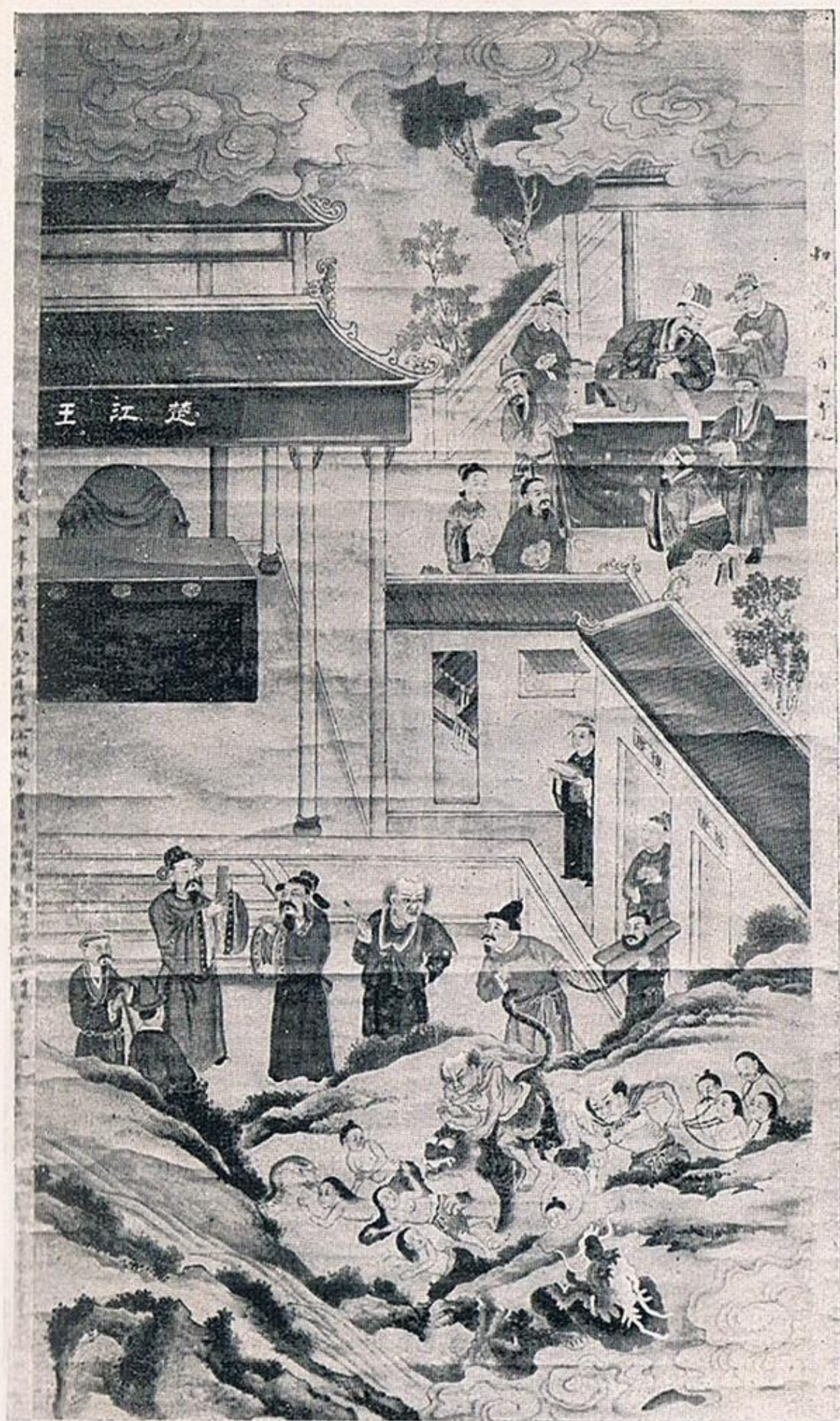
เหตุที่เรียกพระนามว่า คากยมนิ	๕๕
ชาติคัก	๕๕
พระอมิตาภะ	๕๕
นํ้าบุ โอนิโทชุก, นโม อมิโตพุทธ	๕๖
ไซยวงคิกลอกชีโก	๕๖
หลวงจีนล่อชอ ๕ องค์	๕๗
โยคจารย์ จานจุง ฉานนิกาย	๕๘
ตีโค หลวงจีน ตังนิกาย เทียนไถจิง	๖๑
หลักของหลวงจีนตีโค	๖๒
หมวดธรรมห้ายุค	๖๒
ฮวงเงมเกง พุทธาวตัมสกมหาไวปุลยสูตร	๖๓
โพธิ์ชวคโต โพธิสัตโต	๖๔
ไต้ย่นโคเกง มหาปรัชญาปารมิตาสสูตร	๖๕
ฮวบฮวงเกง สัทธรรมปุณฑริกสูตร	๖๕
เนียบนเกง นิพพานสูตร	๖๕
คัมภีร์ของนิกายเซงไท้	๖๖

คัมภีร์ เงกและเซาตัง เกงส์ ปุมปฏิทินหยก	๗๕, ๘๒, ๘๗
ภาพแขวนในพิพิธภัณฑสถาน	๗๕
หมวกห้าแฉก	๘๐
ลักษณะโพธิสัตว์	๘๐
พระกษัตริศรรากโพธิสัตว์ ตงอวอง พู่สะหรือ	
พระตง	๘๐, ๘๑, ๑๑๔, ๑๑๘
พระมาลัย	๘๐, ๑๑๗
ไม้ขกขระ	๘๐
บริกขารสืบแปด	๘๐
ขารมี ๖ ของพระโพธิสัตว์	๘๑
พระปัจเจกโพธิในพระพุทธรูปศาสนา	๘๑
วิธศาลในนรก	๘๘
กระจกสองขา	๘๘
เจ้าหนัสประการ	๘๕
เม่งโพ จ้าวแม่แซ่เหม็ง	๘๑
น้ายาเบญจรส	๘๒

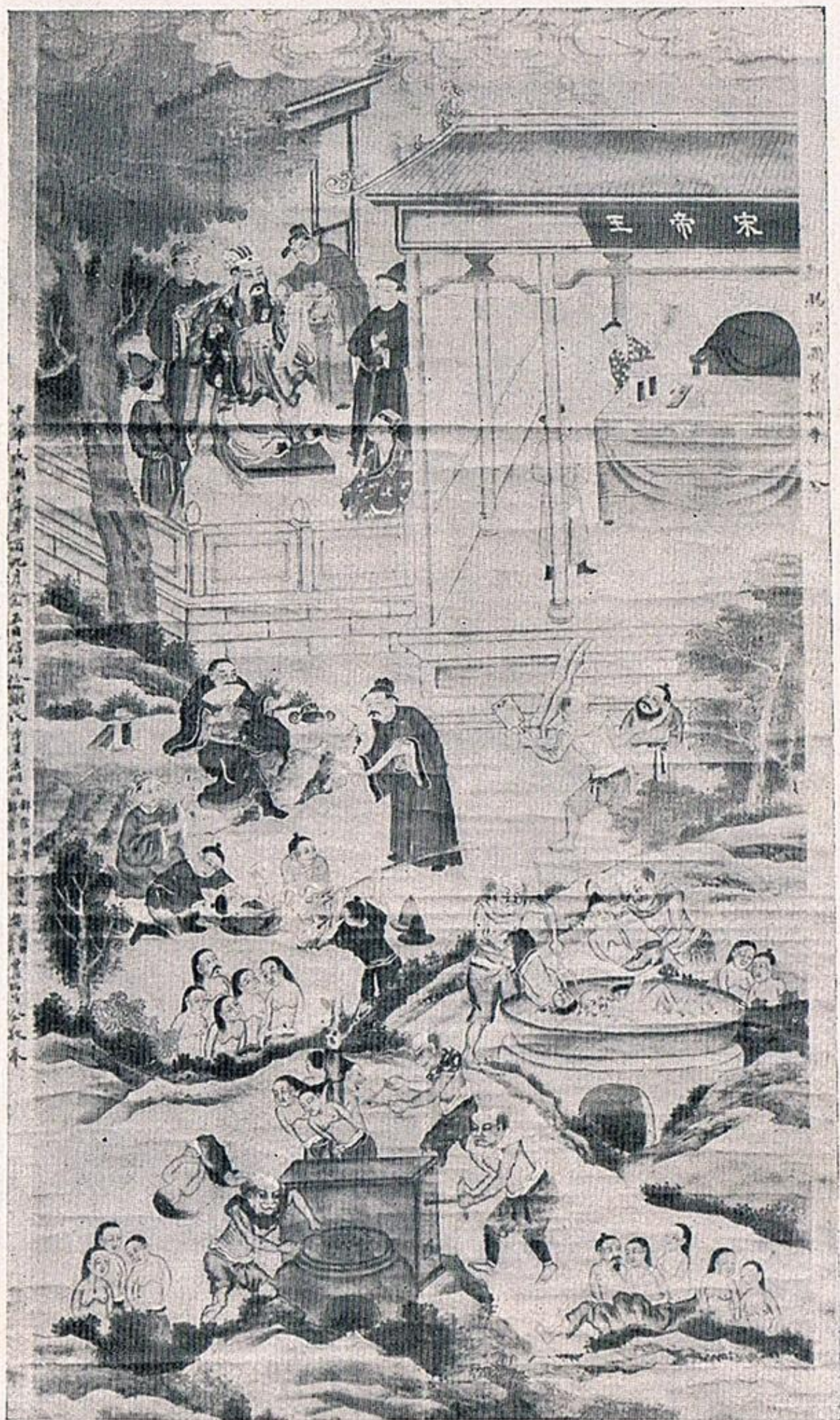
อุกษรจารก	๕๓
วันประสูติของพระพุทธเจ้าและโพธิสัตว์	๕๕
วันเซ่งเต่า	๕๖
วันประสูติกับตรัสรู้ ไม่ตรงกัน	๕๖
เชิญเจ้าวชนสวรรณกก่อนตรัสรู้	๕๗
ยุคสาม	๕๗
โมโลชค โมเตรยพท	๕๗
พธูททศสวณบุญแก้วบุญญา	๕๘
อโมฆวัชระ ปกงกิมกิง	๑๐๓
วัชรโพธิ กิมกิงจ	๑๐๓
พธิยุ่นพุนชวย (อุลลัมพน)	๑๐๔
โมโอ หมักเกียนเหลียน มหาโมคคัลลาน	๑๐๔
มารดาพระโมคคัลลานทกนรก	๑๐๕, ๑๔๒
ไทจิงแซอ้วยลโคไ้	๑๐๘
เตาเตย	๑๐๘
พธิกยจ ลอยกะทง	๑๑๒
พธิจุยเลกเตาเตย	๑๑๒



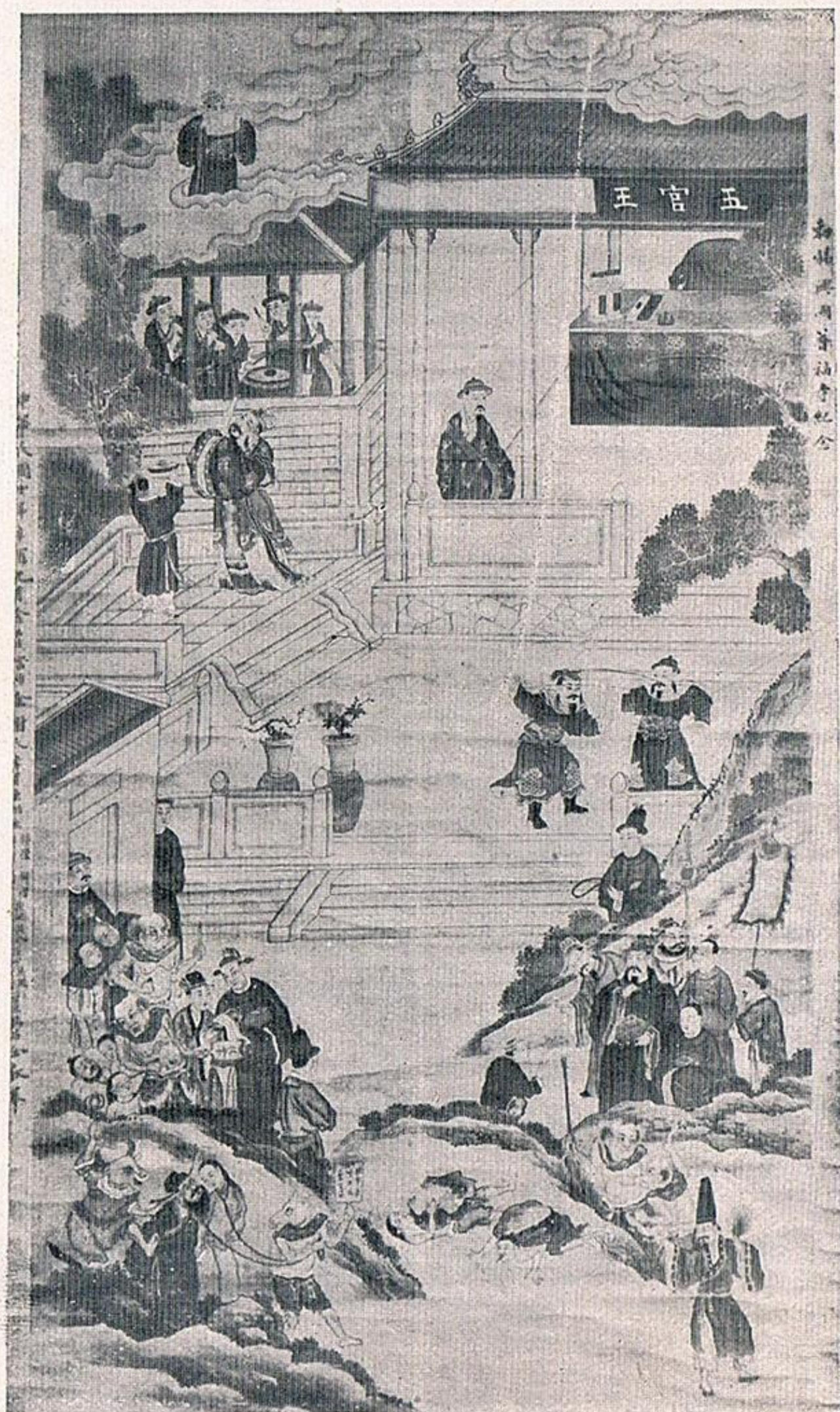
ภาพที่ ๑ บัดชอ จินกวง



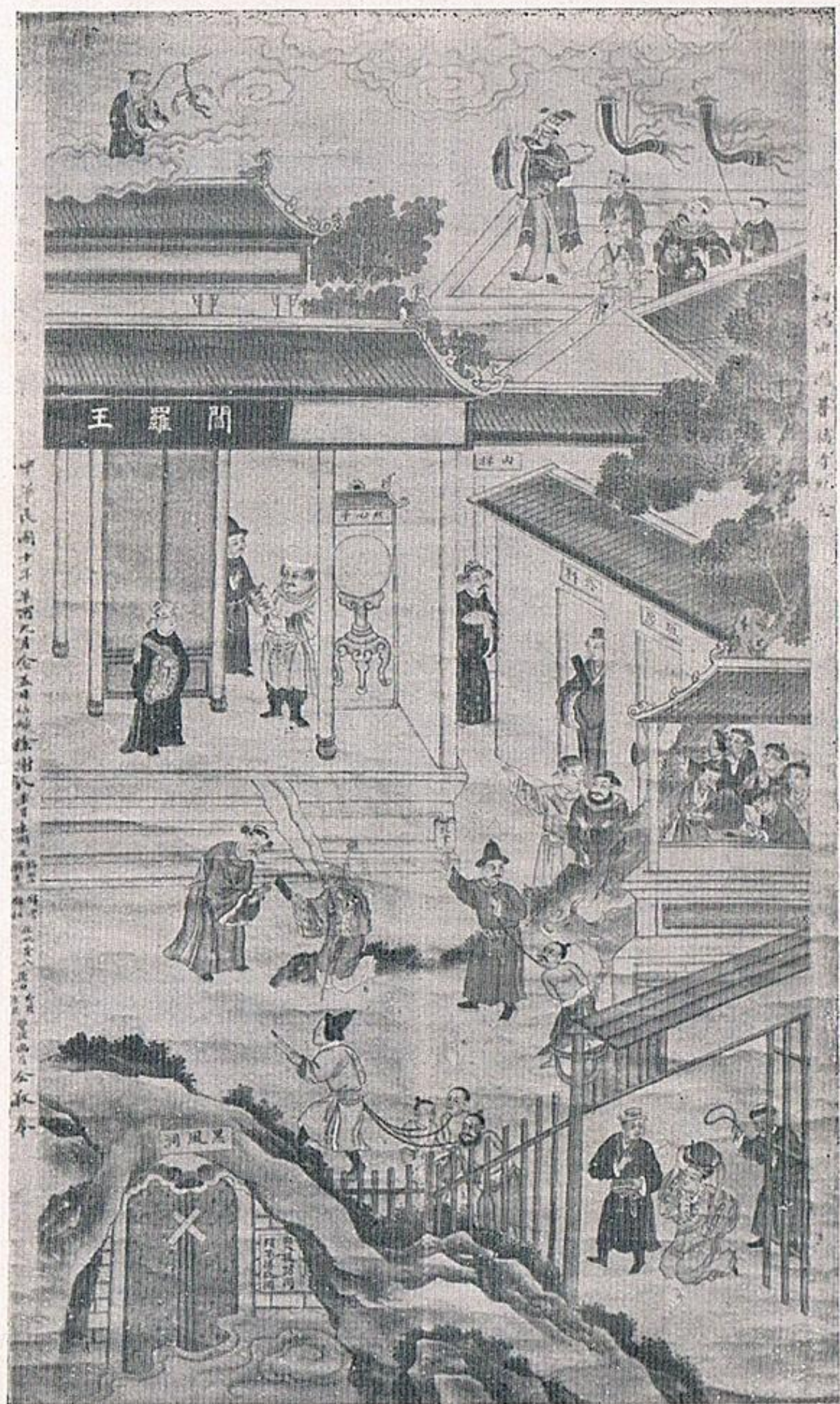
ศาลที่ ๒ บัดช่อ โชกั๊ง



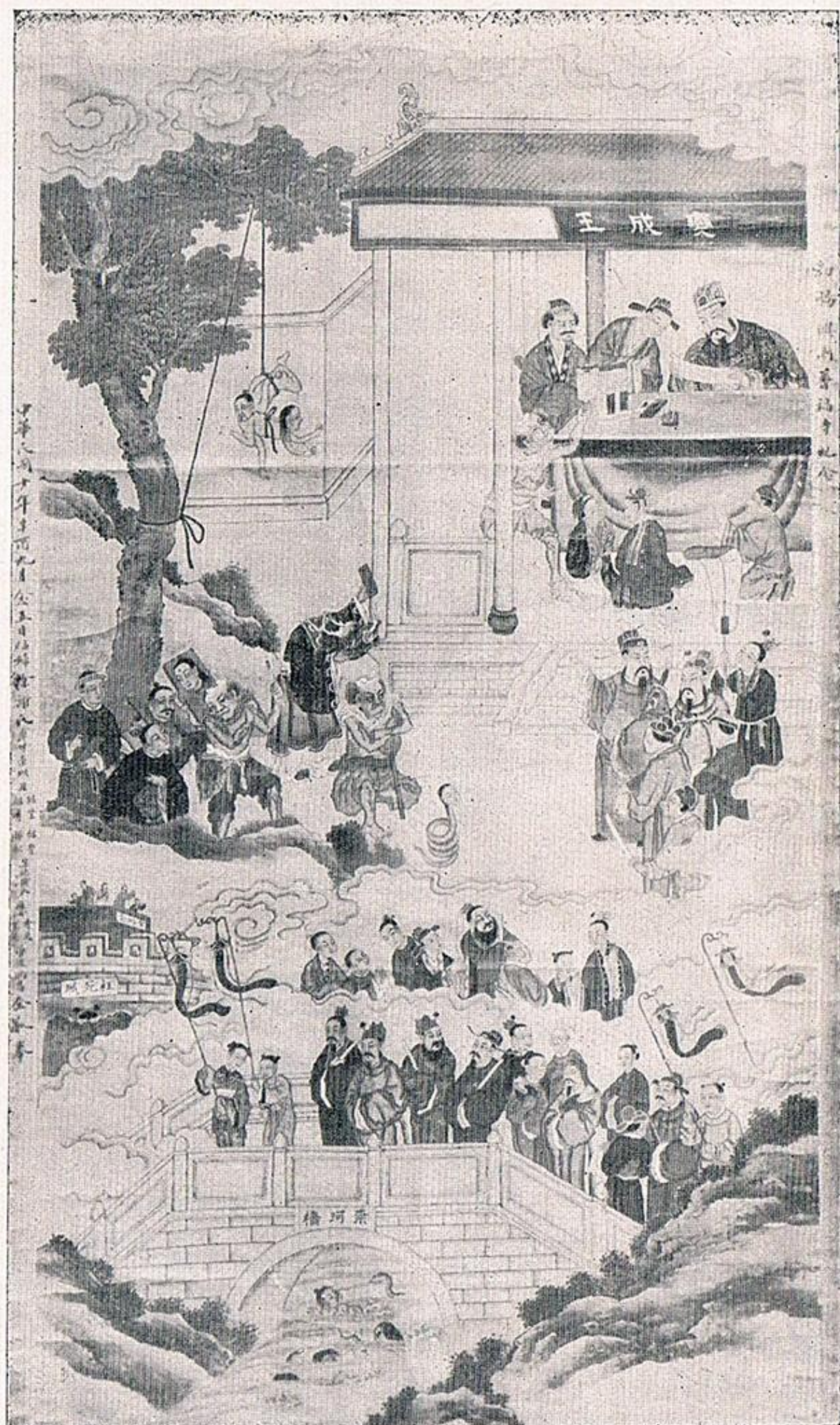
ศาลที่ ๓ บดชอ ช่งต



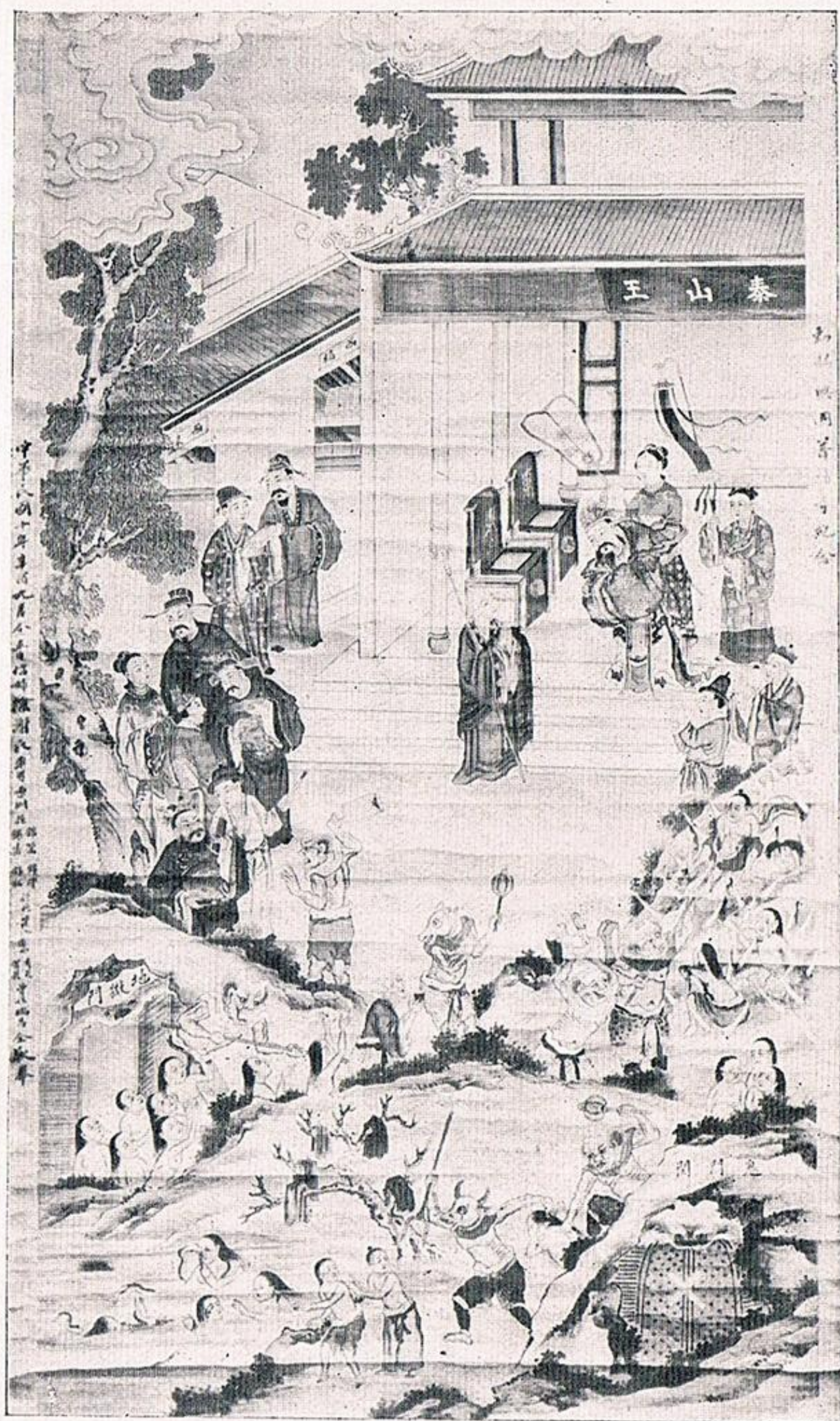
ศาลที่ ๔ บัดช่อ โง่กวน (วูกวน)



ศาลที่ ๕ บัดชอ เงยมหลอ (ยัมโล่)



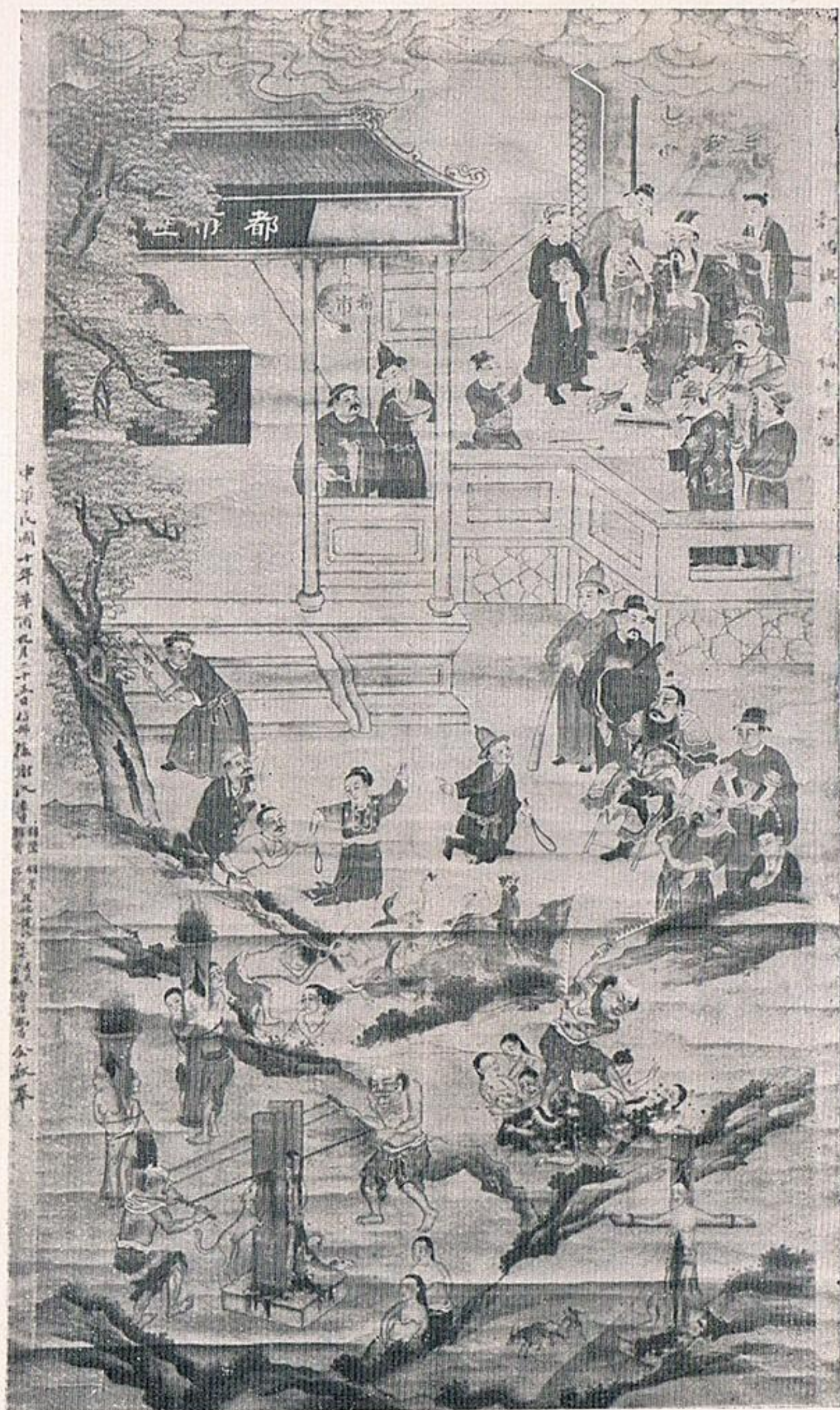
ศาลที่ ๖ บัดชอ เบยนเสง



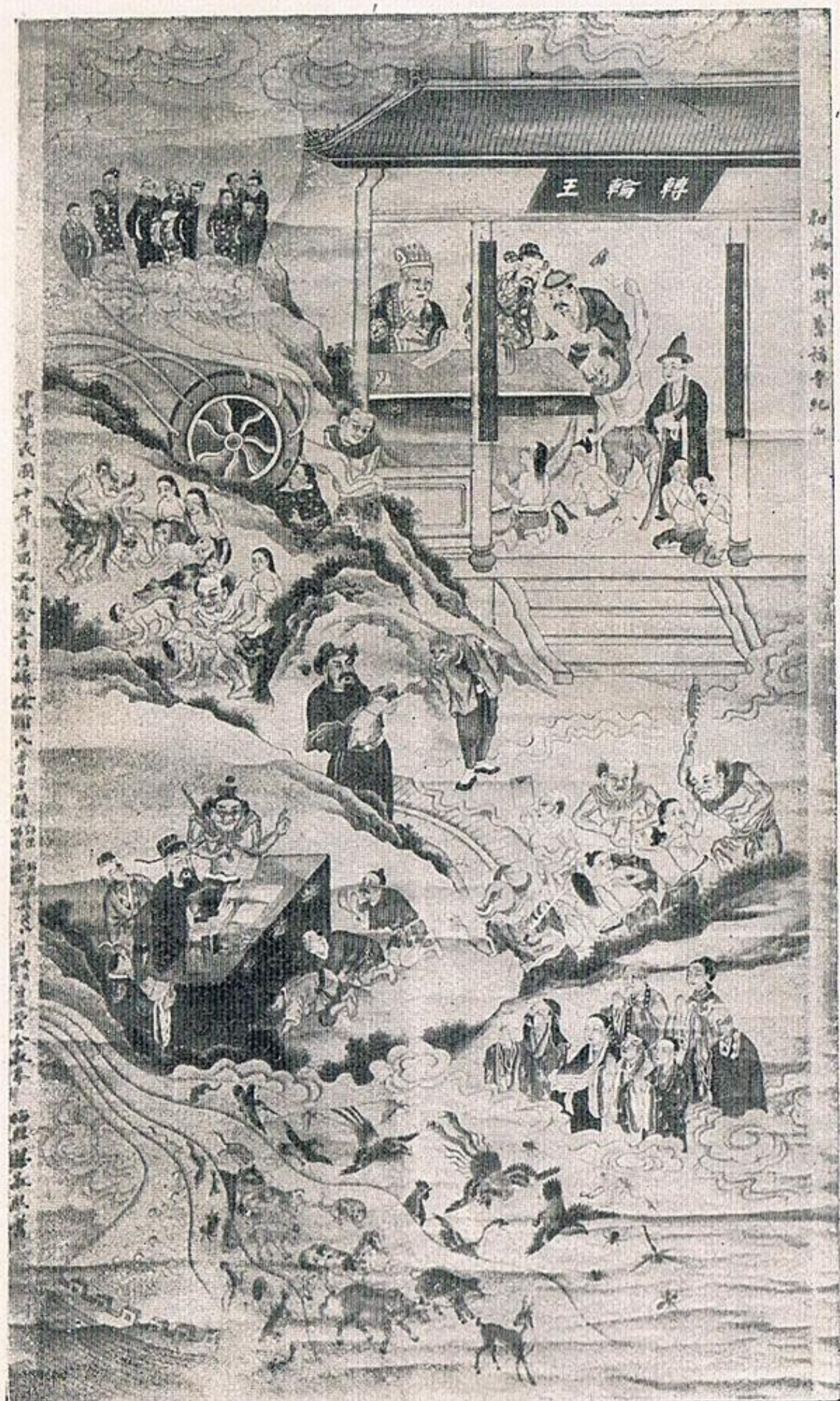
ศาลที่ ๗ บัดช่อ ไถ่ชั่ว (ไถ่ซ้น)



ศาลที่ ๘ บดชอ เฟ่งเตง



ศาลที่ ๕ บัดชอ โตฉี



^๑ ^{๖๕} ^๗
 ศาสดา ๑๐ บัดชอ จวงถุ่น

ลัทธิของเพื่อน

ภาค ๔ ตอน ๑

ลัทธิศาสนาของจีน

ลัทธิศาสนาของจีนแยกได้กว้างๆ เป็นสาม คือ
ขงจื๊อ เต๋า และพุทธมหายาน. ประชาชนจีนโดยปกติย่อม
นับถือลัทธิทั้งสามรวมกันไป, และทั้งต่างฝ่ายในลัทธิก็นำ
เอาลัทธิอีกฝ่ายหนึ่งมา ระคนกันไปอย่างสนิทสนม จะแยก
ออกจากกันได้ โดยยาก, จึงมีคำพูดในภาษาจีนว่าซั่มก่า
แปลว่าคำสั่งสอนทั้งสาม ซึ่งหมายความว่า จีนสามัญยอม
นับถือลัทธิศาสนาทั้งสามรวมกันไป. บัณฑิตจะอธิบายศาสนา
ขงจื๊อและลัทธิเต๋าโดยย่อก่อน แล้วจึงจะเล่าเรื่องพระพุทธ
ศาสนาของจีนโดยพิสดารต่อไป.

ศาสนาของจอ—ลัทธินี้เรียกว่าศาสนาเหมาะกว่าที่จะ
 เรียกว่าลัทธิ เพราะของจอ (ก่อน พ.ศ. ๘ ถึง พ.ศ. ๖๔)
 ผู้ศาสนาเป็นแต่่นักปราชญ์สั่งสอนนิกรชนให้ประพฤติความ
 ดีเพื่อประโยชน์ความสุขในชาตินี้มากกว่าชาติหน้า. ลัทธิ
 ของเขิมนับถือกันมาอย่างไร ของจอ มิได้ ประติษะธ หรือ
 แกะไข และก็ไม่สั่งเสริม, ถึงแม้คำเฉลยของของจอบทหนึ่ง
 ว่า “ จงเคารพผี แต่อย่าให้ห่างไว.” ดังนั้นแสดงว่าของจอ
 น่าจะมีความเชื่อในผีหรือวิญญาณ อย่างที่เขา นับถือกันอยู่
 ในสมัยนั้น, แต่ของจอก็ยอมรับว่าไม่มีความรู้ ในเรื่องผนิก
 จึงได้กล่าวไวว่า “ ผีแสดงอิทธิปราชิตหารย์ ซึ่งมิอยู่ในตน
 ไค้เหลือเพื่อ จริ่งหนอ? เรามองหารูปภตผี แต่ก็ไม่
 แลเห็นตัว, เราฟังเสียงผี แต่ก็ไม่ไค้ยิน. ถึงกระนั้น
 ผีย่อมเข้าแทรกสิงอยู่ทุกสิ่งทุกอย่าง ที่ จะปราศจากผีเป็น
 • ไม่มี. ผีเป็นเหตุให้ประชาชนทวยานเมืองต้องถือศีลและ
 ชำระมนทน, ต้องสวมนเสื้อผาอนงามทสัค เพื่อไปกระทำ
 กิจพลบูชา. ดังนั้น ผิกเหมอนดงกระแสน้ำไหล, ดูเหมอน

ผู้อยู่ ทั้งทางเบื้องซ้าย และเบื้องขวา ของผู้กระทำบูชา. ๑,
 ประวัติของขงจื๊อมีอย่างไร และคำสั่งสอนมีพิสดารเพียงไร
 ของคไว ไม่กล่าว; จะกล่าวแต่ลัทธิที่ตนถนัดกันอยู่ในสมัย
 ขงจื๊อหรือก่อนกว่านั้นขึ้นไป ซึ่งขงจื๊อมิได้พยายามแก้ไข
 หรือส่งเสริม.

นับแต่กกก้าบรรพมา ประเทศจีนมีพิธีในลัทธิคือการ
 เซ่นบูชา ซึ่งเรียกตามภาษาแต้จิ๋วว่า จี. การเซ่นนี้
 มีสองอย่าง คือเซ่นบูชาผู้ ซึ่งจะขอใช้ คำว่า พระเจ้า
 อย่างหนึ่ง, กับเซ่นผีหรือวิญญาณของผู้ ตายไปแล้วอีก
 อย่างหนึ่ง. คำว่าพระเจ้า ในภาษาจีนชั้นเดิมใช้ คำว่า
 เทียน หรือทในภาษาแต้จิ๋วแปลว่าฟ้า, เพราะท้องฟ้ากว้าง
 ขว้างหาเขตต์สุดมิได้และครอบสกลโลกไว้สิ้น. แสงสว่าง
 กก ความร้อนหรือฝนกก ย่อมออกจากเทียนซึ่งเป็น
 ต้นเหตุให้ พืชพวงพ อุดมสมบูรณ์ ควบคุม เครื่อง ดำรง ชีวิตของ

สรรพสัตว์ ไว. แต่คำว่า เทยน นั้นเป็นคำหมายกว้าง ๆ
 หาตัวตนมิได้, ต่อมาจึงยกคำเทยน นั้นว่าเป็นแต่ เพียง
 ลักษณะ ที่ ผู้ เป็นใหญ่ เป็น ประธานในสกลโลก แสดง เป็น
 เครื่องหมายให้เห็น, แล้วให้นามผู้เป็นใหญ่นี้ว่า ต (เทพ
 ผู้เป็นใหญ่หรือพระเจ้า) หรือเสียงต (อติเทพ). นอก
 จากการเชนบชา เสียงต ยังมีการเชนบชาสังฆกรรมชาติ
 เช่นฟ้าและดิน (ทต) พระอาทิตย์ พระจันทร์ ภูเขา ป่า
 แม่น้ำลำธาร เหมขนควย, แต่ว่าวิญญาณหรือเทพประจำ
 สิ่งเหล่านั้นย่อมซ่อนอยู่ในเสียงตทั้งสิ้น. การเชนบชาเสียงต
 กเพื่อแสดงความรักขอบพระคุณที่ได้ ปกป้องรักษา, แต่
 มีกำหนดไว้ว่า ผู้ จะทำได้ ละเพาะต้องเป็นพระเจ้าแผ่นดิน
 เท่านั้น, และมีโค ทากนพราเปรอ คงมีจำกัดเป็น
 กำหนดให้ทำได้ ในบหนึ่งเพียง ๒-๓ ครั้งเท่านั้น. ต่อมา
 ภายหลัง การเชนบชานี้มีกำหนดเป็นพิธีต้องจริงจังขึ้น
 โดยลำดับ, ความมุ่งหมายในชั้นเดิมจึงถูกขยายกลายเป็น
 เป็นกิจพิธีในลทธิชน.

จะกล่าวถึงการเช่นขชาววิญญาญของผีตายแล้ว. แต่
 ไหนแต่ไรมา มนุษย์เป็นส่วนมากมีความเชื่อว่าคนตายไป
 แล้ว มีสิ่งหนึ่งที่ยังอยู่ไม่ตาย สิ่งนี้เรียกตามภาษาของ
 พราหมณ์กว่า อตมฺน หรือที่เรียกในภาษาอังกฤษว่า โสล,
 แต่ในหนังสือใช้คำว่าวิญญาณแทน เพราะเข้าใจกันดีกว่า,
 วิญญาณนเมอร่างกายสลายแล้ว ถือว่ายังคงเป็นความ
 รู้สึกในตัวตนอยู่, และอาจจะอำนวยผลดีผลร้ายให้แก่ลูก
 หลานว่านเครือคนอื่น ๆ ได้. เพราะฉะนั้น จึงต้องทำ
 พิธีเช่นไหว้เป็นกำหนดประจวบประจางเอาใจไว้ ดังที่เคย
 อธิบายไว้ในตอนแล้ว, ๒ และด้วยเหตุนี้ ท่านนักปราชญ์
 ชอ เซอเบต สเปนเซอร์ จึงกล่าวว่ามีลเหตุของบรรดาสิทธิ
 ทมการเช่นไหว้บรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว ก็มนุษย์เป็นแบบ
 เคยวกนดงทางตนน.

๑ ดุเหมือนคณะพคธรรมะบางเหล่า ของเราลงความ
 เห็นกันว่า จิตต์.

๒ ดุบรรพตน์ในภาค ๒

แต่สำหรับประเทศจีน การเซ่นบูชาวิญญาณบรรพ
บุรุษ เรียกว่าจู่โจ ซึ่งเรียกในภาษาอังกฤษว่า แอน
เคสเตอร์ วอร์ชิป (*Ancestor Worship*) ย่อมกระทำ
กันเป็นปกติทั่วไป. แม่จะนับถือลทธิใด ๆ ที่จะเว้นพิน
โดยเค็ดขาดไม่คิดไปทวยมน้อยเต็มท, เพราะดูเหมือนมี
คตินิยมกันว่าบุคคลจะใจบุญหรือมีความรู้ ความ สามารถ
และอุดมสมบูรณ์อย่างไร ไม่ใช่เพราะความประพฤติความ
สั่งสมของบุคคลนั้นโดยตรง, ย่อมสืบสันดานมาจาก
วิญญาณบรรพบุรุษของผู้ นั้นอำนวย. ด้วยเหตุนี้ การเซ่น
บูชาวิญญาณ จึงถือว่าเป็นกิจจวตรสำคัญนักจะเว้นไม่ได้
ถ้าจะต้องผจญอันตราย เพื่อไปเซ่นวิญญาณได้ เป็นต้องไป.
แม้ ขงจื๊อ เอง ก็ ยังปรากฏ ตามทมิถกล่าวถึงการทำเซ่นบูชา
วิญญาณเหมือนกัน. พิธีเซ่นบูชาไซ้เขยนช้อผู้ตายไว้ใน
ป้ายไม่เรียกว่าเกชัน (ป้ายวิญญาณในสกุล), แล้วทำการ
เซ่นสรวงพระเพาะป้ายนั้น. ถือว่าเมื่อขณะทำพิธี วิญญาณ

จะเข้าไปสิงในบ้าย สามารถทำการติดต่อกับผู้เช่นบูชาได้
 (พินุกัสมาถึงไทยเรา ในเมื่อไม่สามารถนำศพหรือ
 กระดูกมาได้ ไซ้เขียนชื่อผู้ตายทำการฌาปนกิจหรือ
 บังสุกุล).

ลัทธิเต๋า—เมื่ออ่านเรื่องนิยายจีน จะพบคำว่า เต๋าทเหียน
 และ เต๋าสือ บ่อย ๆ, โดยปกติก็มีฤทธิ์อำนาจต่าง ๆ
 อย่างพวกเซียน ท่านพวกเหล่านั้นคือผู้ประพฤติพรหมจรรย์
 ในลัทธิเต๋า, เต๋าทเหียนแปลว่า คนเต๋า, เต๋าสือแปลหักความ
 ว่า บรรพชิตเต๋า, ผู้ค้นลัทธิมีฉายาว่า เล่าจื๊อ (เกิดราว
 ต้นพุทธกาล) แปลตามพยัญชนะว่า เต็กแก่, ที่ถูกน่าจะ
 หมายความว่าท่านพฤตมาจารย์กระมัง เพราะตามตำนาน
 มีว่า เล่าจื๊ออยู่ในครรภ์มารดาถึง ๖๒ ปี บางแห่งว่า
 ๗๒ ปี อีกแห่งหนึ่งว่า ๘๑ ปี, เมื่อคลอดออกมาดมเหงอก
 ขาวจนหมดแล้ว. ลัทธิเต๋าของเดิมมีหลักเป็นทางฉาน
 สบายต่ออย่างลัทธิพราหมณ์, แต่มาภายหลังกลายเป็นลัทธิ
 ที่เนื่องด้วยวิทยาศาสตร์อย่างในเรื่องห้องสีน. เพราะฉะนั้น
 ลัทธิเต๋าในชั้นหลังจึงกลายเป็นลัทธิของเดิมไปไกล จึง
 เทียบได้ ด้วยลัทธิฮินดูที่กลายเป็นลัทธิพราหมณ์ฉะนั้น.

เต๋าคืออะไร? สมควรจะขยายอรรถให้มากสักหน่อย.

เต๋า คำนี้แปลได้หลายนัย แล้วแต่ความมุ่งหมาย. พุท

ตามรูปตัวอักษรแยกออกได้เป็นสองคำ คือ ช่ว แปลว่า หวี,
 และ เจ้า แปลว่า วัง, รวมกันออกเสียงว่า เต้า ซึ่งแปล
 แล้วก็ไม่ได้อะไร. ส่วนที่เปลี่ยน: เต้า แปลว่า
 ถนนหนทาง, หลัก (ตามความหมายในศาสนาขงจื้อ)
 หรือสิทธิ, และเปลี่ยนอื่นๆ ได้อีก แต่เป็นเนื้อความไม่
 เกี่ยวกับทจะพบในทันที. ในหนังสือเก่าของจีน ใช้ คำเต้า
 ให้หมายความว่าทางที่ชอบ, เพราะฉะนั้น นักศึกษาชาว
 ตะวันตก จึงแปลคำเต้าว่า เหตุ หรือรสนึกม. ถ้าจะเทียบ
 ง่าย ๆ เต้าเห็นจะเท่ากับ X ในหลักพีชคณิต ซึ่งทราบ
 ไม่ได้และต้องค้นหาผลเอาเอง. ก็ และ เต้า มีลักษณะ
 อย่างไร? อรรถาธิบายมีว่า เต้ามาแล้วแต่อนันตกาล
 คือไม่ต้นไม่ปลาย, ตั้งอยู่ทั่วไป, ที่ใดกาลใดจะขาดเต้า
 เสียไม่ได้เลย, แม้ในสิ่งกะจ๋อยร่อยเป็นปรมาณูก็ต้องมี
 เต้า. เต้าเป็นเหตุให้ดวงตะวันดวงเดือนโคจรไปตามวิถี
 ที่กำหนดไว้, เต้าอำนวยชีวิตแก่สรรพสัตว์ไม่ว่าเล็กหรือ
 ใหญ่, เต้าปราศจากรูป แต่ก็ยังเป็นแดนเกิดของรูปต่าง ๆ

ทั้งสิ่งที่เราเห็น. เตาปราศจากเสียง แต่เสียงต่าง ๆ ที่เรา
ได้ยินก็มีกำเหนิดมาจากเตา. รวมความ: ทุกสิ่งทุกอย่าง
ในสกลโลกล้วนออกมาจากเตา. ดังนั้นจะเห็นได้ว่า เตามี
ลักษณะคล้ายพรหมในลัทธิพราหมณ์, ถ้าจะให้หาญพูด,
ก็อยากจะบอกลงไปว่าลัทธิเตาก็ขลัทธิพราหมณ์^๑ เป็นลัทธิ
เดียวกัน.

อรรถกถาจารย์เตาอธิบายไว้ว่า “เตาคืออะไร ?
เตาคือสภาพที่พระยงสวรรค์ปกแผ่ฝนพิภพ หาเขตต์มิได้
วัดหาความสูงหรือหยั่งหาความลึกมิได้ โอบอุ้มสกลโลก
ไว้ สัน, และตกแต่งรูป อันเตาเองหารูปมิได้
เตามีสภาพละเอียดสุขุมยิ่งนัก จึงแผ่ซ่านไปในสรวพิตร
เหมือนน้ำแผ่ซ่านไปทั่วปลักหนองฉะนั้น. ภูเขาที่สูง เหว
ลึก ก็เพราะเตา. สัตว์ที่เคลื่อนไหว นกที่บินในฟ้า ก็
เพราะเตา. ดวงตะวันดวงเดือนทั้งสองแสงสว่าง, ดวงดาวที่
โคจรไปตามจักรราศี ก็เพราะเตา. เมื่อดม

ในวสันตฤดูพุดมา ฝนฟ้าอันฉ่ำชนักตก สิ่งทั้งหลายก็
 ทรงศพและเจริญงอกงาม ทมิชนมขกกปกไซ้ ทมิชนปก
 ปุยกก็เกิดลูก พฤษภชาติ ตฤณชาติก็แตกใบไสว นกก็ตก
 ไซ้ สัตวอนกตกลูกะ ทังนหาปรากฏการกระทำ (ของเต้า)
 ให้แลเห็นไม่ว่า, แต่ว่าการกระทำ (ของเต้า) ก็สำเร็จผล
 เป็นเงา ๆ เห็นราง ๆ, แต่เต้าก็ไร้รูป เป็นเงา ๆ เห็น
 ราง ๆ, แต่เต้าก็มีอำนาจไม่มีเขตต์สุด เรนอยู่แลเห็นเป็น
 ราง ๆ, แต่กับนกาลให้ สิ่งทั้งมวลเกิดขึ้นจากความไม่มี
 มิรูป."

เมื่อใด ชกตัวอย่างในลักษณะ ของเต้า ขางประการมา
 ดึงน, ท่านผู้อ่านจะเห็นได้ ว่าเต้ามีความหมายกว้างขวาง
 อย่างที่เรียกกันว่าจักรวาลพาครอบ จึงเป็นการยากที่จะ
 แปลในคำเดียวให้ ได้ความเท่ากับความหมาย, จะมีคำที่
 ใกล้เต้าอยู่คำหนึ่ง ในภาษาที่เราใช้ กันอยู่ คือคำว่า
 ธรรม ในส่วนที่หมายกว้าง ๆ เช่น รูปธรรม นามธรรม
 สภาวะธรรม จะใดกระมัง?

เจ้าขอผู้ศาสนาและศาสนศิษย์ยอมเห็นความจริงมีอยู่ว่า
 ความ เป็นไปใน สกกลโลก ย่อม แบ่ง สรรปันส่วน กันตามท
 กำหนดไว้, คล้ายกับมีอำนาจอะไรอย่างหนึ่งไม่เห็นรูป
 ไม่ไค ยืนเสียงเป็นผู้ควบคุมอยู่, เช่นอำนาจอะไรที่ทำให้
 เกิดมีฤดูกาล, ทำให้น้ำจึงไหล ไฟจึงไหม้, และอะไรต่อ
 อะไรเหล่านี้: คืออำนาจที่บังคับให้ สิ่งมีลักษณะเป็นอย่าง
 นั้น ๆ เจ้าขอให้ ชอว่าเท่า, แต่ภาพคทางบางลทธิกว่า
 พระเจ้า, ภาพคทางวิทยาศาสตร์ก็ถือว่าธรรมชาติ, อัน
 เป็นของประณตลกซึ่งกว้างขวางล้วนไม่ทราบว่าจะเรียกว่า
 อะไร ก็ต้องให้ ชอว่าธรรมชาติหรือพระเจ้า; เพราะฉะนั้น
 ลทธิเท่าจึงเป็นลทธิอนเนองด้วยธรรมชาติ. ธรรมชาติเกิด
 ขึ้นอย่างไร? “มีอธิบายว่า ไคมีกาลหนึ่ง เมื่อสิ่งทั้งปวง
 มีกาเหินคตน; อนว่ากาลซึ่งครั้งยังไม่มีกาเหินคตนนี้ ย่อม
 มีกาเหินคตนด้วยตนเอง, ย่อมมีกาเหินคตนเกิดขึ้นแก่
 กาลในขณะกาลซึ่งไม่มีกาเหินคตนยังไม่ได้ เริ่มต้น. ภาวะ
 ความมีความเป็นยอมมและอภาวะก็ยอมมเป็นเช่นเดียวกัน.

ในสมัยซึ่งไม่มีกำเหนิดคน ย่อมมีความไม่มีหรือความว่าง
เปล่าอยู่. เมื่อกาลอื่นไม่มีกำเหนิดคน ยังไม่ได้เริ่มต้น
นั้น, ความไม่มีย่อมมีอยู่. ว่างนั้น เกิดความไม่มี;
แต่ก็รู้ไม่ได้ว่าความไม่มี เป็นภาวะหรืออภาวะอันยอมมี
อยู่หรือยอมไม่มีอยู่.” เมื่อถึงตอนนั้น ท่านผู้อ่านคงนึก
อะใจว่านักปราชญ์อะไรกัน; ทั้งนี้ต้องขอสารภาพว่า
ข้าพเจ้าเองก็ไม่เข้าใจเหมือนกันว่าหมายความว่าอะไรกันแน่,
และเพราะฉะนั้นเอง จึงว่าเท่าเห็นได้แต่เงา ๆ เป็นราง ๆ.

อนึ่งตามลทธิเต๋า มนุษย์ที่เกิดขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของ
สกลโลกเท่านั้น, และถูกกำหนดมาจากเท่าเหมือนกัน
สิ่งอื่นทั้งสน; หรือพูดกลับอีกที มนุษย์ก็เป็นลักษณะ
ส่วนหนึ่งของเท่าที่ปรากฏให้เห็น. เมื่อรู้แจ้งดังนี้, ท่าน
ให้มอบกายถวายชีวิตไว้ ในเท่า คือปล่อยตนให้ขึ้นไปตาม
กฎของเท่า (ธรรมชาติ) ซึ่งมนุษย์ควรบูชา. มีอรรถา
ธิบายไว้ในที่หนึ่งว่าด้วยความตาย ซึ่งเป็นขอความน่าฟัง
อยู่. ความตายนั้นอธิบายว่า “เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้.

แต่ก็ควรยินดี: เท่ากับความหม่นเวียนแห่งจักรวาลของ
 สกกลโลก อันเป็นเหตุธรรมดา เหมือนใบไม้เมื่อถึงฤดูกาล
 กร่วง, หรือฤดูกาลตกลงคราว ก็หม่นเวียนเปลี่ยนกันไป.
 ความจนเป็นทรัพย์ของนักปราชญ์ฉันใด, ความตายก็เป็น
 อวสานแห่งเราท่านทุกคนฉันนั้น. เมื่อใดที่ดำเนินไปตาม
 ทมกำหนดไว้ โดยอาการที่สงบ, คอยทำที่จะบรรลุอวสาน
 แห่งชีวิตโดยอุเบกขาฉันนี้, จะมีอะไรเล่าทำให้เกิดทุกข์?
 ความตายก็เหมือนความเย็น เปรียบเหมือนมาแล้วก็ไป.
 จะรู้ได้อย่างไรว่าตายไปแล้วจะไม่ไปเกิดในที่อื่น? จะ
 บอกได้อย่างไรว่า ทศนรณกันเพื่อให้คงชีวิตอยู่ ไม่ใช่เป็น
 เพราะความหลงเข้าใจผิด? ข้าพเจ้าจะบอกได้อย่างไร ถ้า
 ข้าพเจ้าตายไปในวันนี้ จะพิสูจน์ได้ว่าความเย็นไปของข้าพ
 เจ้าในเมื่อตายไปแล้วจะไม่คหรือดีกว่าเมื่อ ครึ่งข้าพเจ้า ถอ
 ปฏิสนธิ? เออหนอ! มนุษย์รู้จักแต่ความหวาดสะดุ้งต่อ
 ความตาย, แต่ก็หารู้สึกว่าความหยุดพักเป็นความสงบของ
 ความตายไม่. นับว่าประเสริฐจริงหนอ ที่ตั้งแต่คิดดำบรรพ

มา ความตายได้เป็นสมบัติของคนทั่วไป, ความตายเป็น
 ทพกสังขารมณของสาธุชน และเป็นทชอนเรนของพาล
 ชน. ความตายเปรียบเหมือนกลีบไปบ้านอีก: ผู้ตาย
 ไปแล้ว คือผู้กลีบบ้าน. ส่วนเรายังไม่ตายก็เท่ากับยัง
 เรือนอยู่.”^๑

จะอธิบายถึงการปฏิบัติในลทธิเต๋า. สภาพเดิมของ
 มนุษย์สืบมาจากธรรมชาติโดยตรง หรือเป็นส่วนแท้ของ
 ธรรมชาติส่วนหนึ่ง, เพราะฉะนั้น จึงเป็นกรณยกิจที่จะพึง
 รักษาสภาพนี้ไว้ให้บริสุทธิ์. จะปฏิบัติสถานใดจึงจะรักษา
 ไว้ได้หมดจด ? พึงปฏิบัติได้โดยอนุวรรตน์ตามทำนอง
 คลองมหาเมตาคือธรรมชาติผู้ให้กำเนิด. ธรรมชาติ
 ย่อมดำเนินเป็นกลาง ไม่เลือกสรรกมกทชง, เพราะฉะนั้น
 บัณฑิตผู้เห็นแจ้ง จึง ปฏิบัติตนให้เป็น กลาง อย่าง อู่เบกขา

๑ ขอความทอ้าง ของเดิมผูกเป็นเรื่องมิตวฬ ชก
 ถาและอธิบายทำนองนิทานวตถุ แต่ในทนคคเพยงอธิบาย
 มาไว้เท่านั้น.

กล่าวคือไม่ดำเนิน ตน ด้วย มีความมุ่งหมายไว้ : ต้อง
อนุวัตตนให้เป็นไปตามความรู้สึก ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะ
นั้น โดย ธรรมดาให้เหมาะเจาะ กับ สภาพ ที่แวดล้อม อยู่.
ธรรมชาติไม่มีเจตนาพยายาม, บัณฑิตก็พึงทำตนเช่นเดียว
กัน. ธรรมชาติไม่กระตือรือร้น, บัณฑิตก็พึงปล่อย
ให้เหตุการณ์เป็นไปเองตามวิถิธรรม, และมีมิตยัสถ์ใน
เหตุการณ์ตามแต่ธรรมชาติจะบรรดา. ความทะเยอ
ทะยาน ความคิดหาอธิบาย ความกำหนดยึดมั่น ความ
ดิ้นรนแสหา หรือมุ่งในสิ่งใด ๆ ก็ตามที่เห็นของภายนอก
เหล่านั้นล้วนเป็นเหตุให้ธรรมชาติเดิมของมนุษย์มืดหมองเป็น
มนทิน, จึงควรละเสียให้สิ้น, เหตุด้วยเป็นลักษณะของ
มนุษย์ที่ไม่แท้ไม่เป็นไปตามธรรมชาติที่อำนวยไว้. ลักษณะ
ที่ธรรมชาติอำนวยไว้ คืออะไร ? ท่านว่าลักษณะนั้น คือ
ความมีสภาพตามธรรมชาติเสมอไม่เปลี่ยนแปลง, บริสุทธิ์
ใสสะอาดปราศจากมนทิน, มีความเที่ยงตรงไม่มีสิ่งอื่น
เจือปนมาแต่กำหนัด. ลักษณะที่ไม่แท้เป็นไฉน ? ท่าน

ว่าคอลลิกษณะที่เจือปนด้วยความฉลาดเฉลียว ไม่ชัดตรง
 กลองแก๊ง และเต็มไปด้วยมายาล่องลอย โอนเอียงไปโดย
 ความนิยมตามสมัยกาล. จักตัวอย่าง: ธรรมชาติของโค
 กัมเขาละกัปตันแยก, มากิมชนคอรุงรังมิตนไม่แยกเป็น
 กบ: นเป็นลกษณะแท้ตามธรรมชาติ. การทเอาเหล็ก
 บังเหียนใส่ปากม้า และเจาะจมูกโคสนสะพาย นคอลลิกษณะ
 ไม่แท้ของธรรมชาติ. สรุปความ: การพยายามใด ๆ
 ที่จะเพิ่มเติมให้ ดีหรือให้ผิดแผกไป กว่า ที่ สภาพ เดิมมีอยู่
 แล้วตามธรรมชาติ ก็เป็นการกระทำอันฝืนกฎของ
 ธรรมชาติโดยตรง. และถ้าฝืน ก็ต้องรับผลร้ายทุกข์
 โทมนัสตามเหตุที่ได้กระทำ. ถ้าจะแย้งว่าธรรมชาติของ
 มนุษย์ย่อมเจริญ, ถ้าพยายามหาเหตุให้เจริญเป็นการ
 ฝืนธรรมชาติหรือ? เห็นจะต้องแก้ว่า ถ้ามนุษย์คน
 ใดหาลกษณะของธรรมชาติโดยแท้จริงได้แล้ว แล้วก็
 หาเหตุอย่างเร็วเป็นต้น, หาเป็นการฝืนไม่ เพราะ

ประทีป^๑ก็แบบอย่างให้เหมาะเจาะกับสภาพของดินฟ้าอากาศ
ตกอยู่ในขอบวงของธรรมชาติ^๒นั้นเอง.

อธิบายถึงวิธีปกครองตามแบบเก่า. “อย่ากระทำการ^๓
อะไร^๔ เพราะด้วยการกระทำ^๕สิ่ง^๖นั้น^๗ ใดๆ^๘ อย่ากระทำการ^๙สิ่ง^{๑๐}ไร^{๑๑}ที่^{๑๒}
ไม่จำเป็นจริง^{๑๓} ใดๆ^{๑๔} อย่าลืมนะ^{๑๕}ความ^{๑๖}มุ่งหมาย^{๑๗}อัน^{๑๘}ใหญ่^{๑๙} ใดๆ^{๒๐} ของ^{๒๑}
การออกกฎ^{๒๒}ของ^{๒๓}คหบดี^{๒๔}คือ^{๒๕}ทำให้^{๒๖}ธรรมชาติ^{๒๗}เมื่อ^{๒๘}ไป^{๒๙}นั้น^{๓๐}เอง. จง^{๓๑}
ปล่อย^{๓๒}ให้^{๓๓}ธรรมชาติ^{๓๔}จัดการ^{๓๕}เอง, อย่า^{๓๖}ไป^{๓๗}ขัดขวาง^{๓๘} ไม่ว่า^{๓๙}
การ^{๔๐}นั้น^{๔๑}จะ^{๔๒}เป็น^{๔๓}ไป^{๔๔}ใน^{๔๕}หมู่^{๔๖}ใน^{๔๗}คณะ^{๔๘}ใน^{๔๙}วิทยา^{๕๐}และ^{๕๑}จรรยา. ถ้า^{๕๒}
ดำเนินการ^{๕๓}ได้^{๕๔}ดังนี้^{๕๕} พลเมือง^{๕๖}ก็^{๕๗}พอใจ^{๕๘}ใน^{๕๙}สัน^{๖๐}โทษ^{๖๑} พ้น^{๖๒}จาก^{๖๓}การ^{๖๔}
แตก^{๖๕}ร้าง^{๖๖} กบฏ^{๖๗} จลาจล. ข้อ^{๖๘}ใหญ่^{๖๙}ใจ^{๗๐}ความ^{๗๑}: อย่า^{๗๒}ทำ^{๗๓}
สิ่ง^{๗๔}ไร^{๗๕}อื่น^{๗๖}จะ^{๗๗}เป็น^{๗๘}บ่อ^{๗๙}จจัย^{๘๐}ให้^{๘๑}กะ^{๘๒}ทบ^{๘๓}กะ^{๘๔}เท^{๘๕}อน^{๘๖}ต่อ^{๘๗}ความ^{๘๘}เร^{๘๙}ียบ^{๙๐} ง่ายๆ^{๙๑}
ของ^{๙๒}เดิม, เครื่อง^{๙๓}มือ^{๙๔}ของ^{๙๕}เดิม^{๙๖}เป็น^{๙๗}ของ^{๙๘}หาย^{๙๙} ง่ายๆ^{๑๐๐} ง่ายๆ^{๑๐๑} ก็^{๑๐๒}
อย่า^{๑๐๓}เพ^{๑๐๔}ย^{๑๐๕}ร^{๑๐๖}แส^{๑๐๗}ว^{๑๐๘}หา^{๑๐๙}เครื่อง^{๑๑๐}จ^{๑๑๑}กร^{๑๑๒}ท^{๑๑๓}ย^{๑๑๔}ง^{๑๑๕}ยา^{๑๑๖}ก^{๑๑๗}มา^{๑๑๘}เป^{๑๑๙}ล^{๑๒๐}ย^{๑๒๑}น^{๑๒๒}แท^{๑๒๓}น, การ^{๑๒๔}
ออก^{๑๒๕}บ^{๑๒๖}ญ^{๑๒๗}ญา^{๑๒๘}หา^{๑๒๙}บ^{๑๓๐}จ^{๑๓๑}จ^{๑๓๒}ย^{๑๓๓}ส^{๑๓๔}า^{๑๓๕}ห^{๑๓๖}ร^{๑๓๗}ย^{๑๓๘}อ^{๑๓๙}อม^{๑๔๐}ก^{๑๔๑}าล^{๑๔๒}ง ก็^{๑๔๓}เท่า^{๑๔๔}กับ^{๑๔๕}การ^{๑๔๖}หา^{๑๔๗}
อุ^{๑๔๘}บาย, เพราะ^{๑๔๙}การ^{๑๕๐}หา^{๑๕๑}อุ^{๑๕๒}บาย^{๑๕๓}ทำ^{๑๕๔}ให้^{๑๕๕}วิ^{๑๕๖}เศ^{๑๕๗}ษ^{๑๕๘}ติ^{๑๕๙}ชน^{๑๖๐}เช^{๑๖๑}น^{๑๖๒}นั้น^{๑๖๓} เป็น^{๑๖๔}
เหตุ^{๑๖๕}ให้^{๑๖๖}เก^{๑๖๗}ิด^{๑๖๘}การ^{๑๖๙}ส^{๑๗๐}า^{๑๗๑}ร^{๑๗๒}ว^{๑๗๓}ย ต่อ^{๑๗๔}เป็น^{๑๗๕}ส^{๑๗๖}ะ^{๑๗๗}พาน^{๑๗๘}ให้^{๑๗๙}เก^{๑๘๐}ิด^{๑๘๑}การ^{๑๘๒}ทะ^{๑๘๓}เย^{๑๘๔}อ

ทะยานและการไม่สิ้นโทษ. ความลับแห่งการให้เกิดสุข
จะพบได้ ก็ที่มีใจสงบเรียบ ๆ ง่าย ๆ และสิ้นโทษ. การที่
จะปฏิบัติให้ ได้ผลทั้งกล่าว ก็ต้องทำกายวาจาใจให้ โอนไป
ตามธรรมชาติจริง ๆ.”

เมื่อลทธิเต๋ามีความมุ่งหมายเป็นคางทนน, ผู้เลื่อม
ใสศรัทธาในหลัก ก็คงอยู่ในบ้านในเมืองไม่ได้แน่: ต้อง
ออกไปอยู่ป่าแต่ลำพัง โดดเดี่ยวอย่างฤษีไพร. เพราะ
ฉะนั้น ในนิยายจีน เราจึงอ่านพบพวกเต้าหยินอยู่ในป่า
บ่อย ๆ. แต่ลทธิเต๋าคะล่องหนหายตัวมของวิเศษต่าง ๆ
นั้น เป็นเต้าหยินในลทธิเต๋าซึ่งเลื่อนหล็กมาในตอนหลัง.
ตามปกติ เต้าหยินในลทธิเต๋าของเดิม มักแสวงหาทวีเวก
เป็นเทพานัก, หรือมีฉะนั้น ก็เป็นหยาบหยาบตามเขาถอม
ปกคลุมร่มรณด้วยพฤษชาติ และมีห้วยน้ำลำธารไหล,
ป่าแพญกิจโดยวิธานสมบัติ สงคอารมณ์ สงบรัก สงบ
ซึ่ง, เพียรตัดความกำหนดยินดี และความปรารถนาคนวน
เสียสิ้น, ให้ห่างพ้นจากสิ่งเกาะเกี่ยวอันเป็นไปในทาง

โลกย์. ดังนั้นเท่าหยินกับหยกเป็นอันเทียบได้ว่าคล้ายคลึง
กันจริง ๆ, จะมีการลอกแบบคึกความคึกกันบ้างหรือไม่
นั้นเป็นหน้าที่ของประวัติศาสตร์. ๑

ต่อไปนี้จะนำ ตัวอย่าง สุภาษิต ของลัทธิเต๋า บางข้อจาก
คัมภีร์ของเต๋าเรียกว่าเต๋าเต็กเก็งมากล่าว, เพราะสุภาษิต
เหล่านั้นบางข้อเป็นคำสั่งสอนที่ไม่แพ้ของศาสนาอื่น:—

“จงตอบแทนความชั่วด้วยความดี” สุภาษิตบทนี้
มีตำนานเล่าว่า ได้มีผู้นำไปถามความเห็นของโจ. ขงจื๊อว่า
“ถ้าเช่นนั้นจะตอบแทนความดีด้วยอะไร? ควรตอบ
แทนความดีด้วยความดี, แต่ควรตอบแทนความชั่วด้วย
ยุติธรรม.” ที่ขงจื๊อกล่าวเช่นนั้น น่าจะมุ่งไปในทางโลก
มากกว่าทางธรรม. ตามประวัติเล่าว่าขงจื๊อกับเล่าจื๊อได้
พบกันครั้งหนึ่ง, แต่ความเห็นของศาสดาทั้งสองไม่ร่วมกัน

๑ แต่เทียบได้ ตรงกับวิราคารธรรม ร้อยยบทของมรรตฤ
หริ ซึ่งพระยาอารครุณพรวรค พิมพ์เป็นพระลักในการปลง
ศพมารดา.

และต่อมาสองลทธิณิกไม่ถูกกัน. แต่ก็นำเอาความคิด
ความอ่าน ตลอดจนพิธีทองแห่งกันและกัน ไปใช้รวม ๆ
กัน จนปัจจุบันแยกออกไต่ยาก.

เล้าจอกกล่าวว่า “เต้าคือดวงมณีของสาธุชน และ
เป็นอภิมณีของพาลชน.”

“ผู้ใดรู้ จักผู้อื่น ก็เป็นบัณฑิต; แต่ผู้ใดรู้ จักตน
ก็เป็นผู้ ตนแล้ว. ผู้ใดชนะคนอื่น ก็เป็นผู้ แข็งแรง ;
แต่ผู้ใดชนะตน ก็เป็นผู้ มีเดช. ผู้ใดรู้ จักพอ ผู้ นั้น
เป็นคนมี. ผู้ใดเมื่อตายแล้วยังมีผู้ ระลึกลง, ผู้ นั้น
ก็อยู่คำฟ้า. ไม่มีบาปไรหนาเท่าที่ยังเห็นให้แก่
ความปรารถนาคนอื่น, ไม่มีทุกข์ไรหนักกว่าความไม่
สิ้นโทษ. ไม่มีพิบัติไรร้ายยิ่งกว่าความโลภ. เพราะ
ฉะนั้น ความเป็นผู้ สิ้นโทษ รู้จักเพียงพอ จึงเป็นความ
พอที่ยั่งยืนอยู่ตลอดเวลาน.” ๑

๑ เทียบธรรมบทในบางข้อความก็คล้ายคลึงมาก.

“มอยู่สามสิ่งที่ข้าพเจ้าเห็นว่าประเสริฐซึ่งข้าพเจ้าต้อง
เคารพและถนอมไว้. สามสิ่งนั้นคือกรุณา มริยสัท และ
เจียมตัว.”

“สิ่งท่อนแ่ที่สุดในโลกนี้ ย่อมบ่าราบไว้ได้ ซึ่งสิ่ง
ที่แข็งแรงที่สุด กล่าวคือ ไม่มีอะไรไ้พาท่อนแ่ท่าน้ำ แต่
น้ำทำลายของอันแข็งแรงที่สุดได้ (เช่นกัศหินกร่อน).”

“ลักษณะเล็กของความตกเหมื่อนน้ำ เพราะน้ำมีคุณ
แกสิ่งทั้งปวง.”

“เมื่อมีกฎข้อห้ามมาก, ประชาชนก็ยิ่งจนลง. เมื่อ
ประชาชนล้าสมทรพิยสมบัตไ้ไว้มาก, ความประพฤติก็ทราม
ลง. เมื่อมนุษย์สามารถในวิชาเกินไ้ไป, ก็มีสิ่งอุตริ
แปลก ๆ เกิดขึ้น. เมื่อมีการลงโทษหนักเกินไ้ไป ผู้ร้าย
ก็มีมากขึ้น. เมื่อใด บัณฑิตกล่าวว่า ‘ข้าพเจ้าไม่ไ้
ทำอะไร,’ ประชาชนก็ประพฤติตนดีเอง; ‘ข้าพเจ้า
รักความเงียบสงบ,’ ประชาชนก็ซอตรงตนเอง; ‘ข้าพเจ้า
ไม่เกียตกร,’ ประชาชนก็ม่งมเอง; ‘ข้าพเจ้าไม่มีความ

การควบคุมทรัพย์สินหรือพัสดุใด ๆ ก็ดี, ลัทธิเต๋าหันหา
ให้คล้ายคลึงกับพระพุทธศาสนา อย่างลัทธิลามา^๑.

พระพุทธศาสนามีไตรรัตน์, ลัทธิเต๋าก็มี เรียกว่า
ซัมเซง (ไตรสุทธ) คือ พระผู้บริสุทธิ์ทั้งสาม ได้แก่
เล่าจื่อ พ้วนโกสี (ผู้สร้างโลกในเรื่องไคเก็ก) และ
เง็กเซียงฮ้องเต. และยังมีองค์สามอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า
ซัมหงวน (ไตรมูล) ได้แก่ ฟ้า ดิน และมนุษย์. ส่วน
ทวยเทพและภตผบศาในตอนหลังนลทธิเต๋ามักมีคน ถึง
จะเห็นได้ ในเรื่องนิยายต่าง ๆ ของจีน, คนที่มีชื่อเสียง
ของจีน เมื่อตายไปแล้ว ยังมีผู้ซึ่งนิยมนับถือลัทธิเต๋า

๑ ภูมิภาค ๓ ตอน ๒

๒ ที่โรงฝึกบินเจตรอกพระยาไกร มีรูปซัมเซง มี
ชื่อเป็นอีกอย่างหนึ่งคือ ขอเก็กเทียนจุง (เล่าจื่อ) ง่วน
สีเทียนจุง และท่งเทียนกาจื่อ (ทั้งสองคนหลังนมเรื่อง
อยู่ในห้องสิน)

ยกขึ้นเป็นเทพหรือจ้าว อย่างเช่นจ้าวกวนอูเป็นต้นซึ่งเรียก
 ว่ากวนต, เพราะฉะนั้น จึงมีจำนวนจ้าวมากนัก. การนับถือ
 เช่นนี้ไม่ใช่มีแต่จีน ถึงประเทศชาติอื่นก็มีเหมือนกัน
 เขาให้ชื่อว่า ฮีโร วอร์ชิป (Hero Worship) แปลว่า
 การบูชาวีรบุรุษ, และการยกมนุษย์ ทศายแล้วขึ้นเป็นเทพ
 ให้ชื่อว่า อโปทีโอซิส (Apotheosis). นอกจากนี้ ลัทธิ
 เตารุ่นใหม่ยังมีคติอยู่ว่า เล่าจื๊อเมตขันธ์แล้ว ก็ยังอวตาร
 มาเกิดในประเทศจีน มีนามและรูปกายต่าง ๆ ตามยุค
 ในยุคใดลัทธิเตาเลื่อมเรียวลง, เล่าจื๊อกอวตารมาพบนลัทธิ
 ให้บริสุทธิ์ของไส่ชนอีก, ทำนองเป็นพระพุทธเจ้ามาตรัส
 ฉะนั้น.

พุทธศาสนาหายาน— พระพุทธรูปศาสนาตันถะ
 ก็นั้นในประเทศจีนเป็นฝ่ายมหายาน และเป็นพระนิคทม
 ลทธิของจีนเองเขาเจอปน อย่างเดียวกับลทธิลามาของ
 ทิเบต มีลทธิบอนปะเข้าเจอปนฉะนั้น.

ตำนานภายนอกลทธิ—การณที่พระพุทธศาสนาเข้าไป
 ประดิษฐานในประเทศจีนนั้น ตามตำนานโดยย่อกล่าวว่
 เมื่อราว พ.ศ. ๖๐๐ พระเจ้าเม่งเต้ในราชวงศ์ฮั่น โอริส
 พระเจ้าฮั่นกอบู (เรื่องต่งฮั่น) ทรงสุบินว่า มีปฏิมากร
 ทองคำขนาดใหญ่ลอยมาจากสวรรค์ พอถึงพระราชวัง
 ปฏิมากรนั้นก็หาย แต่แก้วไปมา บนเคียวมีรัศมีสว่าง
 ไสว เบื้องกายมีแสงอาทิตย์และแสงจันทร์. พระเจ้า
 เม่งเต้ตกพระหทัย. อำมาตย์คนหนึ่ง ถวายพยากรณ์ว่า
 ปฏิมากรนั้นคือฉายาลักษณ์แห่งองค์พระพุทธเจ้าในอินเดีย.
 พระเจ้าเม่งเต้ทรงเห็นเป็นศัณนิมิตต จึงตรัสให้ราชบริพ
 ราชไปสืบแสวงเรื่องพระพุทธเจ้าให้ ได้ความชัด เพราะก่อน

หนานกัทรงไ้ ย่นเกียรติคุณในองค์พระพทธเจ้าในอินเดีย
มาแล้ว^๑ และเป็นโอกาสให้ พระองค์จะได้ทรงทราบความ
เป็นไปของพวกตาสาติชนต่างๆทางอาเซียมกลาง เพราะ
มีการกระทางกระเคืองจะเป็นอรกนี้อยู่แล้ว. ราชบรมที่ไป
สยครังนรวม ๑๘ คน ได้ออกจากกรุงลกเอียงเตีรไป
ตามทางเข้าสู่ทวปอาเซียมกลาง, แล้วกลงใต้ทางทิศตะวันออก
ออกเฉียงเหนือของอินเดีย; ต้องเผชิญภัยไ้ รบความ
ลำบากแสนเข็ญไม่น้อย จนบรรลุแคว้นมคธ. ราชบรม
เหล่านั้นไ้รวบรวม พระธาค และคัมภร ต่าง ๆ ไว้ ไ้เป็นอัน
มาก, จึงอัญเชิญสังเหล่านั้นขนม้าขาวกลับประเทศจีน
พร้อมด้วยภิกษุ ๒ รูป. เพราะฉะนั้น วัดแรกทสร้าง
ขึ้นในนครลกเอียงจึงไ้ชื่อว่า วัดม้าขาว (แปะม้าชอ),
และวัดทสร้างขึ้นภายหลังในทอน ก็ไ้ใช้นามเช่นเดียวกัน.
ภิกษุสองรูปที่ไปประเทศจีนในคราวนี้ รูปหนึ่งชอ กาศยป

๑ แล้งว่าก่อนหนาน ในเมืองจีนค้งมีผู้ทราบเรื่อง
พระพทธศาสนาบ้างแล้ว.

มาตงค์ จึงเรียกว่า เจียโมเตง (เกียเหี้ยโมเตง), อีก
รูปหนึ่ง ชื่อโคกรณ หรือภาณ สำเนียงจีนว่า ชิวบลัน
(จุฟาลัน).

กาศยปมาตงค์ ผู้ นี้ย ว่า เป็น พราหมณ์ ชาว มัธยม
ประเทศ เมื่อหนุ่มปรากฏว่ามีปัญญาเฉลียวฉลาด มี
ความเพียรแก่กล้า ชอบศึกษารรทคัมภีร์ เพื่อแก้
ปัญหาที่มีอยู่ในนั้น. ต่อมา ประเทศน้อยแห่งหนึ่ง (ไม่
ปรากฏชื่อ) อัญเชิญกาศยปมาตงค์ไปเทศนาอธิบายข้อ
ธรรมในคัมภีร์สุวรรณประภาสสูตร (กิมกวางเม่งเก่ง หรือ
กิมกวางมังกิน—เป็นคัมภีร์ของพระพุทธตันตรยาน).^๑ ขณะ
นั้น มีประเทศใกล้เคียงเป็นข้าศึกยกทัพไปตีบ้านเมืองซึ่ง
กาศยปมาตงค์กำลังเทศนาอยู่, แต่ก็ไม่สามารถถ่วงล่า
พรมแดน เพราะด้วยอำนาจทิพย์อย่างหนึ่งบันดาลท่าน
ท่านไว้. ข้าศึกให้ โหรพิจารณา ดู ก็ทราบเหตุผล,
ยังเกิดความเลื่อมใสใจผ่องแผ้วส่งขเจตนารุกราน, ทันใด

หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก

๒๕

จันทบุรี

นั้น ก็เคลื่อนทัพหลวงเข้าไปได้, ไปถึงนคร เห็นพระเจ้า
แผ่นดิน และเสนามาตย์ กำลัง สงบ นิ่งงาย ไตรตรพัง ธรรม.
พวกข้าศึกก็เข้าไปฟังข้าง, ได้ทราบในรสธรรมกลบใจ
หมด ในขณะนั้นเองที่ราชบริพารจีนไปพบ, จึงได้ อัญเชิญ
กาศยปมาตย์ไปยังประเทศจีน. แต่กาศยปมาตย์ไป
อยู่ในประเทศจีนไม่นานเท่าไรก็ถึงมรณภาพ.

โคภรณ์ ภิกษุรูปหนึ่ง ก็ว่าเป็นชาวมอญมประเทศ
เหมือนกัน, เป็นผู้ มีปัญญาเฉียบแหลมมาแต่หนุ่ม ชอบ
ศึกษาพระธรรมวินัย, สามารถท่องจำพระสูตรและพระ
วินัยได้คล่องแคล่ว เป็นผู้ ไม่ชอบอยู่ในที่เคี้ยว: ต้องการ
จาริกไปเผยแผ่พระศาสนาในนานาประเทศ. แต่พระเจ้า
แผ่นดินในประเทศที่โคภรณ์อยู่ ไม่ประสงค์ให้ โคภรณ์

๑ ใน *Eitel's Handbook of Chinese Buddhism*

ว่าชื่อ ธรรมรักษ, และคำว่าโคภรณ์หรือภารณ เป็นชื่อ
ในธิเบตเรียก. ใน *Beal's Buddhist Literature* เรียก
ว่า ธรรมานนท์.

ไปนอกประเทศ, เพราะฉะนั้น ไคภรณ์ จึงรอบตามกาศยป
 มาตงคไปประเทศจีน (บางแห่งว่าตามไปทีหลัง). ท่าน
 ผู้นี้^๕อยู่ในประเทศจีน ช้านาน จน อายุได้ ๖๐ ปี จึงถึงมรณ
 ภาพ. ท่านทั้งสองนี้เป็นผู้แปลคัมภีร์พระพุทธศาสนา
 ภาษาจีนเป็นประถม จึงนับว่าเป็นผู้สามารถมาก; เพราะ
 การแปลธรรมะจากภาษาหนึ่งมาออกภาษาหนึ่ง ในชั้นแรก
 ไม่ใช่เป็นของง่ายเลย, ต้องประกอบด้วยความรู้และ
 ศรัทธากลาแข็งไม่น้อย. คัมภีร์ที่แปลขึ้นในคราวนี้ เรียก
 ในภาษาจีนแต่ใจว่า ซุชยยเจียงเกง แปลว่าสูตร ๔๒ ภาค.
 สูตรนอรรถกถาจารย์จีนเก่าว่า คัดคัดตอนจากคัมภีร์ต่างๆ,
 เพราะกาศยปมาตงคเลงเห็นด้วยบัญญัติอันลึกซึ้งว่าประชา
 ชนจีนในครั้งนั้นพึงแรกจะรู้จักพระพุทธศาสนา ควรจะ
 คัดธรรมบทและเข้าใจง่ายจากคัมภีร์ ต่าง ๆ มารวมไว้ใน
 ทีเดียว สำหรับเป็นหนทางให้เจริญศรัทธา, จึงมิได้
 แปลคัมภีร์ โดยละเอียดถี่ถ้วน.

ตามธรรมเนียม ลัทธิศาสนาที่เข้าไปแผ่ในประเทศที่มี

ลัทธิศาสนาพนเมืองอยู่แล้ว ก็ย่อมจะต้องประสพอุปสรรค
 ในเรื่องลัทธิของเดิมที่พยายามคัดค้านไม่ยอมให้ลัทธิใหม่
 เข้าไปเป็นที่ยอมรับของมหาชน, แต่ในที่สุด พุทธตามประวัติ
 นี้ย ลัทธิเก่าก็ต้องพ่ายแพ้ไปเอง โดยอาศัยสัจปาฏิหาริย
 ธรรมของลัทธิใหม่. เพราะฉะนั้น พุทธศาสนาของจีนจึง
 มีตำนานเรื่องบรรพชิตในลัทธิเต๋าทำการขัดขวาง. ใน
 ตำนานนั้นมีว่า:—

ในการทราชมรรษ นำพระธรรมคัมภีร์ พร้อมด้วย ภิกษุ
 สองรูปไปถึงกรุงลกเอียง, พระเจ้าเม่งเต๋ มีพระหัตถ์
 ปราโมทย์, โปรดรับรองเป็นอันดี, แล้วทรงสร้างวัด
 มาขาว สำเร็จใน เดือน ต้น แห่งรัชชกาลปีที่ ๑๕ (พ.ศ.
 ๖๑๔), พระองค์จึงให้ มีการสมโภชมหกรรม เป็น
 การใหญ่. ขณะนั้น บรรดาบรรพชิตเต๋ารู้สึกไม่พอใจ
 ในการนี้, จึงจัดให้ ผู้แทนไปเฝ้าพระเจ้าเม่งเต๋, ขอให้
 ทบทวนคุณวิเศษของลัทธิศาสนาทั้งสอง. พระเจ้าเม่งเต๋
 โปรดให้ มีการประชุมณคานไคของวัดมาขาว. พวก

บรรพชิตเต้านาคิมภรและเครืองใช้ ในพิธเต้าไปประดิษฐาน
ไว้บนแท่นบูชาเบ้องตะวันตก, ส่วนพระคิมภรและพระ
พุทธสารริกธาตุ และ พระพุทธ ปฏิมากร ของ ฝ่าย พระพุทธ
ศาสนา พระเจ้าเม่งเต้ทรงจัดให้ประดิษฐานไว้ ในหอแก้ว
เจ็ดประการอยู่เบ้องตะวันตก.

ขณะนั้น บรรพชิตเต้ากราบลงชะเพาะ แท่น บูชา สวด
อ้อนวอนขอความศกตีสัทธจากผู้ เป็นใหญ่ใน ฟากฟ้า ตาม
ลัทธิตน, แล้วเอาไม้ จันทน์วางกองลงบนแท่น เผาคิมภร
เต้า โดยหวังว่าเมื่อเผาไหม้เป็นเถ้าหมดแล้ว เท่านั้นจะ
กลายเป็นคิมภร วนอก และลอยอยู่ท่ามกลางอากาศเห็น
เป็นมหัศจรรย์เหมือนอย่างทตตเคยแสดงมาแล้ว; แต่ใน
ครั้น การอศจรรยนั้นหาปรากฏขึ้นไม่, แม่มนตรทเคย
เล่าขานจนเจนใจในครั้นกล่มหมคร่ายมิได้. อมาตย์คนหนึ่ง
เห็นเหตุการณ์ดังนั้น จึงกล่าวแก่บรรพชิตซึ่งกำลังทำ
พิธไม่สำเร็จว่า “การทดลองของท่านไม่สำเร็จแล้ว,
การอวดอ้างของท่านนั้นเท็จ; ศาสนาซึ่งมาจากประเทศ

ตะวันตกจึงเป็นศาสนาที่แท้จริง.” พอพูดขาดคำ ทันใดนั้น
 บรรพชิตเฝ้ากลมลงทำกาลกิริยา. ขณะนั้นพระพุทธสาร
 ริกธาตุก็ปรากฏมรคมีห้าสี^๑ พวยพุ่งขึ้นไป ใน นภากาศ
 ปกคลุมเบื้องบนแห่งสถานที่ประชุมไปทั่ว, แลลงมเลื่อง
 ทั่วแสงกลาดูแสงสุริย. ฝ่ายพระภาคยปรมาตงค์ ซึ่ง
 สำเร็จเป็นอรหันตมาแต่ก่อนหน้านั้นแล้ว ก็แสดงอิทธิ
 ปรกติหารยล่อยขึ้นไปในอากาศ, แสดงอิริยาบถ ยืนเดิรนั่ง
 นอนให้เห็น.

ขณะเดียวกัน มีฝน ดอกไม้แก้ว ไพรยปราย ลงมา.
 บรรดาผู้ อยู่ใน ที่ นั้น รู้ ลึก ซาบซึ้ง ปรามิทยหา ที่ เปรี๊ยะ
 มิได้. เมื่อพระภาคยปรมาตงค์กำลังนั่งมาในอากาศ, พระ
 ธรรมานนท์ (โคภรณ์) แสดงเทศนา: มหาชนในที่นั้น
 ก็บังเกิดความเลื่อมใสถวายตนเป็นพุทธมามกในพระศาสนา
 รวมทั้งพวกเฝ้าหิณด้วย ๖๒๐ คน. ส่วนที่ถึงขออุปสมบท

๑ แปลกทรงสีเบญจพรรณ, ไม่ใช่ฉัพพรรณ.

ก็มีไม่น้อย รวมทั้งราชวงศ์คเวีย. ได้มีการถวายของ
แก่พระคัมภีร์เป็นธรรมเนียมมาถึง ๓๐ วัน, ถัดจากนั้นก็ได้อ
สร้างอารามขึ้นอีก ๑๐ แห่ง: อยู่ในพระนคร ๓ แห่ง
นอกพระนคร ๗ แห่ง.

พระพุทธศาสนาในประเทศจีน ถัดกาลที่กล่าวข้างต้น
ในระยะสองร้อยปีเศษ ไม่มีเหตุการณ์พิเศษ คงเจริญ
เป็นลำดับมา. ลุ พ.ศ. ๘๗๖ ในสมัยราชวงศ์ฮั่น
ราชวงศ์โจวได้ รัชอนุญาตให้อุปสมบทได้ ทั้งชายหญิง. ที่ใน
นครลกเอียงเอง ว่ามีวัดอยู่ในสมัยนั้นไม่น้อยกว่า ๔๒ วัด.
ถึง พ.ศ. ๕๒๔ ประชาชนจีนภาคตะวันตกเฉียงเหนือใน
สิบส่วนนับถือในพระพุทธศาสนา ถึง เก้าส่วน. พระเจ้า
แผ่นดินในราชวงศ์ ต่งจิ้น และ ฮั่นจิ่ว ก็มี ความ เลื่อมใสใน
พระพุทธศาสนา; พระเจ้าแผ่นดิน องค์หนึ่งยังได้ ออก
ผนวช. ครั้น สิ้น ราชวงศ์ จิ้น ประเทศจีน เกิด
จลาจล, พระพุทธศาสนาก็ถูกเบียดเบียนได้ รับความเดือด
ร้อนด้วย, จนถึงรัชกาลพระเจ้าบูเต ในราชวงศ์เหลียง

(เรื่องน่าซึ้ง) พระพุทธศาสนามมีความเจริญรุ่งเรืองมาก เพราะพระเจ้าปุเทยทรงมีศรัทธาและได้เคยออกบรรพชา เป็น หลวงจนถึง ๓ คราว ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอัคร ศาสนุปลัทธิ, เพราะฉะนั้น ในลัทธิมหายานจึงขนานนาม พระองค์ว่า เป็นพระเจ้าอโคกของจีน. ในรัชกาลของ พระองค์ โพธิธรรมเถระ (ซึ่งในลัทธิมหายานถือว่า เป็น มหาเถระองค์ที่ ๒๘ สืบต่อกองศ์พระพุทธเจ้า และเป็น พระมหาเถระองค์ต้นของจีน) ไปสู่ประเทศจีน (พ. ศ. ๑๐๗๐), และอาศัยอยู่ในกรุงน้ำเกีย (นันกิง). โพธิ ธรรมเถระนี้สำเนียงจีนว่า พู้ไธ ตยโม (ขี้ตาคาโม = โพธิ ธิมโม) หรือเรียกย่อลงมาว่าตยโมโจชือ^๑. จักเล่า เรื่องราวของท่านผู้นี้ในตอนหลัง.

ลุตม์ยราชวงศ์ถึง พระพุทธศาสนาประสพทั้งภัยและ

๑ มีรูปอยู่ในวัดมังกรกมลาวาส วิหารหลังกลางใน ตึกะจากคานซ้ายของคนค หลังพระประธาน เป็นรูปหลวงจีน มเหรา.

ความเจริญ. ประสพภัยเพราะพวกศาสนาขงโจและลทธิ
 เตาเบยทเบยพี. พระเจ้าถึงเตลาเอียงไปทางศาสนาขงโจ
 เพราะมอมาตย์ไปรคปราณคอบกราบทลยขงส่งเสรมให้ทรง
 เกลยคชงพระพุทศาสนา. ถึง พ.ศ. ๑๑๗๐ พระเจ้า
 ถึงเเวนราชสมบัติแกไทจง (ลิชขุ่น). พระเจ้าถึงไทจง
 ภายหลังทรงเลอมใส่ในพระพุทศาสนา เหตุควยทรง
 สิบนว่าไคเสค้ไปเมืองนรก, จึงตรัสอาราธนาให้หลวงจีน
 เขียนจึงไปสืบศาสนาในประเทศอินเดีย (มีเรื่องอยู่ในไซอว
 แล้ว). เมื่อหลวงจีนเขียนจึงกลับจากประเทศอินเดีย, พระ
 เจ้าถึงไทจงโปรดให้มีการสมโภชเป็นมหกรรม; แล้วตรัส
 ตั้งให้หลวงจีนททรงความรู้ช่วยหลวงจีนเขียนจึงแปลคัมภีร์
 ต่าง ๆ ที่นำไปจากประเทศอินเดีย. นอกจากนั้น หลวงจีน
 เขียนจึงยังได้ถวายรายงานการเคิรทางที่ไปประเทศอินเดีย.
 หนังสือรายงานการเคิรทางนั้นชื่อว่า ไซเซยัก ซึ่งเป็นระยเคิร
 ทางโดยปกติ, ผิดจากเรื่องไซอวหรือไซอวก ซึ่งบรรพชิต
 เตาเป็นผแต่งขน เป็นชนคิรเรื่องอ่านเล่น อิงอาศัยความจริง

ในหนังสือเล่มต้น. หนังสือไซเซย์กิกของหลวงจีนเหียนจิ่ง
 ในทกล่าวถึงภูมิประเทศต่าง ๆ ในอาเซย์กลางและอินเคีย
 ตลอดจนสถานบริโภค เจดีย์ตามท่นกปราชญ์ชาวตะวันตก
 สืบสวน ปรากฏว่ามีข้อความที่เชื่อถือได้ว่าถูกต้องมาก. เพราะ
 ฉะนั้น ชาวตะวันตกจึงถือว่าหนังสือของหลวงจีนเหียนจิ่งมี
 ค่ามาก เพราะได้ความรู้ในเรื่องภูมิประเทศและพงศาวดาร
 ความเป็นไปของ พระพุทธศาสนาใน อินเคีย สมัย นั้นได้ เป็น
 อย่างดี ซึ่งจะหาจาก ท่อนใดนอยเต็มที, นอกจากนี้ พระ
 เจ้าถึงไทจงยังทรงทำการติดต่อกับประเทศอินเคีย. พระเจ้า
 ธรรมวรรค^๑ เคยตรัสใช้ ให้ราชทูตไปเจริญทางพระราช
 ไมตรกับพระเจ้าถึงไทจง, และพระเจ้าถึงไทจงก็ทรงส่ง
 ราชทูตเป็นการตอบแทนไปถึงสองครั้ง. แต่ราชทูตที่ไป
 ครั้งหลังซึ่งมอมาตย์ ซอ เซ่งเอียงแซะ (ต้องเหียน
 เฉ) เป็นหัวหน้า ไปยังไม่ถึงอินเคียก็ไ้ทราบข่าวว่า
 พระเจ้าธรรมสันพระชนม์เสียแล้ว ราชสมบัติตกแก่คนอื่น

แย่งชิงไป. เองเอียงแฉะรวบรวมทหารในภูมิภาคใดเล็กน้อย,
ยกไปจับผู้แย่งชิงราชสมบัติได้ และคุมตัวเป็นชะเลยไป
ประเทศจีน.

ถัดมาพระพุทธศาสนาในประเทศจีนได้ ประสพอันตราย
และสวสดี แล้วแต่พระเจ้าแผ่นดินทรงเลื่อมใสในลัทธิใด
ก็ทรงยกย่องลัทธินั้น และเบียดเบียนพาลัทธิที่เป็นปรปักษ์
กัน; เพราะฉะนั้น จึงมีการแข่งขันลองวิชาความรู้กัน
ในระว่างลัทธิเต๋าและพุทธ, และต่างฝ่ายอ้างว่าเป็นผู้ชนะ.
จนถึงรัชสมัยราชวงศ์หงวน พระเจ้าหุยไต้ชาน (ฮุค
บิตเลียดในเรื่องเม่งเฉียว) ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา
มาก, เพราะฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีความเจริญขึ้น
เป็นพิเศษ. แต่พระพุทธศาสนาครั้งนี้เข้าไปในลัทธิลามะ
ของทิเบต, เพราะพระเจ้าหุยไต้ชานเป็นชาติตาทรงทราบ
และคุ้นเคยกับลัทธิอยู่แล้ว, ทรงเห็นว่า ถ้าทะนุบำรุงลัทธิ
ลามะ ก็จะเป็นประโยชน์แก่การปกครองเซื่อมสามัคคี
บรรดาชาติตาท ในพระราชอาณาจักร อันกว้างขวาง ของ

พระองค์ใดค. เพราะฉะนั้น ลัทธิลามะจึงเข้ามาผนวกกับ
 พระพุทธศาสนาในประเทศจีนระคนกันอีกชั้นหนึ่ง, ๑ กระทำ
 ให้ มีการเปลี่ยนแปลงในหลักพิธี ผิดแผกไป จาก ของ เดิม.
 ถึงสมัยราชวงศ์หมิง พระเจ้าแผ่นดินในราชวงศ์นี้ ก็
 อนุวัตนราชกรณียกิจเหมือนอย่างพระเจ้าแผ่นดินใน ราช
 วงศ์หงวน กาลวค้อออกหนุนลัทธิลามะต่อมา. พระเจ้า
 แผ่นดินองค์แรก (จู๋ฮงบู) ก็ปรากฏว่าเดิม ก่อนได้ราช-
 สมบัติ ทรงผนวชเป็นหลวงจีนอยู่, ครั้นเมื่อปราบดาภิเษก
 เป็นราชาแล้ว, ก็ทรงทะนุบำรุงพระศาสนาเป็นอย่างดี.
 ในรัชชกาลนี้ หลวงจีนนิกายนี้มีครบครันได้ และไม่ต้ง
 อยู่ในวัด, ทางราชการได้ออกประกาศ ห้าม ถึง สอง
 ครั้ง แต่ ไม่ สำเร็จ กลับ จะมี จำนวน ทวี ขน. สาเหตุ
 ที่ เกิด มี หลวงจีนชะนิคณิกนำ จะ เนือง มา จาก ลัทธิลามะ,
 เพราะมี นักบวช ลามะ บาง นิกายใน ลัทธินั้นไม่ได้ ประพฤติ

พรหมจรรย์,^๑ และนักบวชชะนิกันในราชวงศ์หังวนก็เกิด
 มชนบ้างแล้ว, จึงทำให้หลวงจีนบางพวกถือเอาแบบอย่าง
 บ้าง. พระเจ้ายงลก (เอียนอ๋อง) พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่
 สามแห่งราชวงศ์หมิงก็เลื่อมใสในลัทธิลामะ, ถึงกับ
 อาราธนา ตสองชะปะผู้ต้นนิกายเคลุกปะอันเป็นนิกายใหญ่
 ของลัทธิลामะในทิเบต ให้ไปประเทศจีน. ตสอง ชะปะ
 ปฏิเสธไม่ยอมไป แต่ส่งลामะรูปหนึ่งชื่อหีบลิมาไปแทน.
 ท่านผู้นั้นพอไปถึง พระเจ้ายงลกก็อัญเชิญให้ทำพิธีส่ง
 วิญญาณไปสู่สุคติภูมิ (กงเต็ก) ให้แก่บุรพราชวงศ์ของ
 พระองค์. ในการทำพิธีคราวนั้น ยังเกิดการ อัจฉริยะ
 ต่าง ๆ พระเจ้ายงลกทรงเลื่อมใสแก่กล้า ตั้งลामะหีบลิ
 มา มีราชทินนามว่า “ไต่บ้อฮวบอ้วงไซทไต่เซียนจื่อ
 ไล่ฮุก” แปลว่าเจ้าแห่งมหาธรรมวาทน์ พระพุทธเจ้าแห่ง

แทนสีขาว^๑ และให้เป็นมหาสังฆนายกในบรรดาหลวงจีน
ทั่วอาณาจักร. ในปัจจุบันนี้ ลามะผู้สืบตำแหน่งนิกายม
อยู่ในประเทศจีน.

ถึง พ.ศ. ๒๑๘๗ ประเทศจีนเปลี่ยนวงศ์กษัตริย์เป็น
ราชวงศ์เซ่ง. พระเจ้าซุ่นตี้^๒ จักรพรรดิทรงกวาดชนในลัทธิ
ศาสนา, มีการตรวจและจำกัดจำนวนหลวงจีน. ที่เขมรมีคน
กระเพาะแตกทรงเห็นว่าหลวงจีนบางหม่มบางนิกาย ประพฤติ
ตนเลื่อมทราวมลง มีพระประสงค์จะพินาศลัทธินั้น, เพราะ
พระองค์ทรงสั่งว่า “พระพุทธโอวาทเป็นของบริสุทธิ์สะอาด
แท้จริง. ผู้ใดเคารพบูชาพระองค์ด้วยใจบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว
เปี่ยมด้วยศรัทธา ก็จะมีผลถึงความสุข.” พระเจ้าคังฮี
ราชโอรสพระเจ้าซุ่นตี้ซึ่งสืบราชสันตติวงศ์ ผูกใจในลัทธิ
คริสต์อยู่หน่อยหนึ่ง, ภายหลังกลับเลื่อมใสในลัทธิขงจื้อ,

๑ คุภาค ๒ หน้า ๑๔๕, หรืออัมิตายะสูตรภาษา
ไทย ของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธรรมาโณ.

แต่มีไ้^๒ไ้^๒ละเลยพระพุทธานุศาสนาท^๑ไ้^๑เดียว, ไ้^๒ไ้^๒ทะนุบำรุงวัฒนา
 อารามก็หลายแห่ง. สรุปล^๒ความ: พระเจ้าแผ่นดินใน
 ราชวงศ์^๑ไชย^๒ แม่จะเลื่อมใสในพระพุทธานุศาสนาก^๑ไ้^๑, แต่
 มีไ้^๒ไ้^๒เื่อเพื่อย^๒ไป^๒ กว่าพระเจ้าแผ่นดินในราชวงศ์^๑ก่อน^๒ ๆ,
 เพราะทรงจำกั^๑จ^๑ำนวนหลวงเงิน^๑ ตั้งกำหนดข^๒อบ^๒ค^๒บ^๒เข้ม
 งวดในการบวช, เป็นเหตุให้บุคคลเลียงประกาศ. เกิด
 มีหลวงเงิน^๑ช^๑ะน^๑ิตมี^๑คร^๑อบ^๑คร^๑ว^๑ มาก จน^๑พระเจ้า^๑เค^๑ย^๑น^๑หล^๑ง
 (ที่^๑ส^๑ใน^๑ราช^๑วง^๑ศ์^๑ไชย^๑) ต^๑อง^๑ตั้ง^๑พระ^๑ราช^๑กำ^๑ห^๑น^๑ค^๑บ^๑ย^๑ง^๑ค^๑บ^๑ว่า ถ้า
 จะ^๑เป็น^๑หล^๑ง^๑เงิน^๑ก็^๑ต^๑อง^๑ประ^๑พ^๑ฤ^๑ติ^๑พร^๑หม^๑จ^๑ร^๑ร^๑ย^๑, มี^๑ฉ^๑ะ^๑น^๑น^๑ก^๑ต^๑อง^๑
 เป็น^๑ค^๑ฤ^๑ห^๑ี^๑ส^๑ถ^๑. จะ^๑ค^๑ำ^๑เน^๑ร^๑ต^๑น^๑เป็น^๑ช^๑ะ^๑น^๑ิต^๑หล^๑ง^๑เงิน^๑มี^๑คร^๑อบ^๑คร^๑ว^๑
 ไ้^๑ไ้^๑ไ้^๑. แต่^๑ต^๑อ^๑มา^๑ค^๑ว^๑ย^๑เห^๑ต^๑ข^๑าง^๑ประ^๑การ^๑ ทรง^๑ล^๑ด^๑ห^๑ย^๑เ^๑น
 พระ^๑ราช^๑กำ^๑ห^๑น^๑ค^๑บ^๑ อนุ^๑ญา^๑ต^๑ให้^๑ ค^๑ง^๑มี^๑หล^๑ง^๑เงิน^๑จำ^๑พ^๑ว^๑ก^๑มี^๑
 คร^๑อบ^๑คร^๑ว^๑ไ้^๑ แต่^๑ต^๑อง^๑มี^๑เห^๑ต^๑ผล^๑อัน^๑ส^๑ม^๑ค^๑ว^๑ร^๑ไป^๑ส^๑เ^๑ด^๑ง.

อน^๑ง^๑ค^๑ว^๑ร^๑กล^๑่า^๑ว^๑ไ้^๑ใน^๑ท^๑น^๑ค^๑ว^๑ย^๑ว่า พระ^๑พุ^๑ท^๑ธ^๑ค^๑ำ^๑ส^๑น^๑า^๑ข^๑อง^๑จ^๑น^๑
 และ^๑ล^๑ท^๑ธ^๑ล^๑า^๑ม^๑ะ^๑ข^๑อง^๑ถ^๑ิ^๑เบ^๑ต^๑และ^๑ม^๑อง^๑โก^๑เล^๑ย^๑ พ^๑ด^๑ถ^๑ง^๑หล^๑ก^๑ มี^๑
 ล^๑ก^๑ษ^๑ณ^๑ะ^๑ผ^๑ิ^๑ด^๑ก^๑ัน^๑ม^๑าก, ห^๑าก^๑ไป^๑ร^๑ว^๑ม^๑ก^๑ัน^๑อยู่^๑ จ^๑ึง^๑ปะ^๑ปน^๑ก^๑ัน^๑ไป^๑ไ้^๑,

แต่พวกตองพริตองทกระท่า คุออกจะคล้ายกัน. พระพุทธ
ศาสนาของจีนนำไปจากประเทศอินเดียโดยตรง ; ส่วนลัทธิ
ลัทธิขงจื๊ออย่างหนึ่ง คือไปจากทิเบต ดังได้เล่าไว้
ในภาค ๓ ตอน ๒ แล้ว. สถานที่ศักดิ์สิทธิ์บางแห่งใน
ประเทศจีน หลวงจีนและนักบวชลัทธิขงจื๊อไปนมัสการร่วมกัน.
ในวัดจีน บางทีก็มีรูปบูชาและการสวดของลัทธิขงจื๊ออยู่ด้วย.
แต่ตามปกติแล้ว ถึงปนกันอยู่ก็แยกไว้คนละส่วน.

ตำนานภายในลัทธิ — ต้นเหตุที่เกิคมลัทธิมหายานขึ้น
และมีหลักข้อธรรมข้อปฏิบัติขึ้นประการไรบ้าง ได้เล่าไว้
ในภาค ๓ ตอน ๑ แล้ว, และพระพุทธศาสนาที่เข้าไป
ในประเทศจีนนั้นเป็นมหายาน ; เพราะฉะนั้น บรรดาคัมภีร์
ต่าง ๆ ทางนิกายนี้ในอินเดียบางคัมภีร์ ของเดิมจะสาบ
สูญไปแล้ว, ก็ยังมีอยู่ทางข้างจีนซึ่งรักษาสืบต่อไว้ได้.
แต่ต้องระลึกไว้ขอหนึ่งว่า นอกจากจีนจะรักษาคัมภีร์ของ
เดิมไว้ได้ ก็ดี แต่จีนย่อมนำความคิดความอ่านของจีน
เองเข้าไปปนอยู่ในความนับถือด้วย ดังจะเห็นได้ต่อไป.

ในบรรดาอาจารย์เจ้าลัทธิชาวอินเดียผู้ สอนคติมหา
 ยาน มีอยู่ ๓ ท่าน ซึ่งนับถือมาก คือ อัสวโฌษ (จีน
 เรียกว่า มาเม้ง), นาคารชุน (เล่งชิว หรือ ลุงชู),
 และวสุพันธุ (ชีชิน) คิษย์นาคารชุน. ๑ อัสวโฌษผู้
 ได้เล่าประวัติไว้ในภาค ๓ ตอน ๑ หน้า ๘๓ ว่า เป็น
 ชาวเมืองสาเกตในแคว้น อโยธยา และเป็น ราชครูของพระ
 เจ้ากนิษกะ. เดิมอัสวโฌษเป็นราชครูอยู่กับพระเจ้ากรุง
 ปาฏลิบุตร, พระเจ้ากนิษกะยกไปตีกรุงปาฏลิบุตรได้ ขอ
 รัับตัวอัสวโฌษไปจากพระเจ้ากรุงปาฏลิบุตรแทนเงินค่าถ่าย
 คนเมือง. แต่ในหนังสือของจีนมีพิสดารออกไปว่า อัสวโฌษ
 เป็นพราหมณ์ ภายหลังกลับใจมานับถือพระพุทธศาสนา
 แล้ว ได้พยายามที่จะทำลายล้างลัทธิพราหมณ์. อัสวโฌษ
 เป็นศิษย์ของปารศวะมหาเถระ ซึ่งเป็นประธานในการทำ

๑ ท่านเหล่านี้ จีนนับถือว่าเป็นพระโพธิสัตว์.

สังคายนาครั้งพระภิกษุ.๑ ในประวัติว่า ครั้งหนึ่ง
 ปารศวะออกจาก ภาคเหนือ ขึ้นเคียวลงไป สุ่มมัธยม ประเทศ,
 เห็นพระภิกษุสงฆ์ ไม่สามารถจะลั่นฆ้อง คือไม่กล้าต้อน
 รัชโศเภยขณหาธรรมแห่งศาสนาขเดยรณยตนหนึ่ง ซึ่ง
 มีความสามารถในธรรมกถก. เดยรณยตนนคิอ อศวโสมย.
 เมื่อปารศวะทราบพฤตติการณคณ จึงส่งให้ลั่นฆ้อง, แล้ว
 ทำการถามโตแก ขณหาธรรมกยอศวโสมย. อศวโสมย
 แพยอมตนเป็นศิษย์ของปารศวะ. ปารศวะจึงส่งสอนพระ
 พุทธศาสนาให้แล้วกลับไ. ส่วนอศวโสมยยังอยู่ในมัธยม
 ประเทศ มีชอลอชาปรากฏมากและเป็นผู้ตนคิอให้มคณตร
 ชนในลททพิธิ. เมื่อพระเจ้ากนิษกะยกไปตกรุงปาฏลียปุ
 ไค และก่อนหน้ารับทวอศวโสมยมาตังเลาไว ขางตน, พระ
 เจ้ากรุงปาฏลียปุ มีพระประสงค์จะทรงเสกตงความสามารถ
 ของอศวโสมย, ไคทรงเลอกมา ๗ ตัว ตรสให้จคไว ใน
 ที่แห่งหนึ่งและให้มาอดอาหารไว ๖ วัน, แล้วนำมาไปยัง

ที่ซึ่งอัครโฆษกำลังแสดงธรรมเทศนาอยู่ และนำหญ้า
อาหารไปให้ม้าทั้ง ๗ ตัวกิน. แต่ม้าไม่กิน กลับน้ำตาไหล
เพราะไคยนิธรรมเทศนา; เพราะฉะนั้น จึงได้นามว่า
อัครโฆษ คือเสียงบรรลือแห่งม้า. แต่ในทอิกแห่งว่า
อัครโฆษ มีเสียงดุเสียงม้ายกอดกังวาลไกล จึงได้นาม
ว่า อัครโฆษ^๑.

อัครโฆษรจนาคัมภีร์ ไวเรื่องหนึ่ง คือคัมภีร์ศรทโธต
บาท (การตนชนแห่งศรทธา) จึงเรียกว่าคัมภีร์
ชชนลัน อันเป็นหลักสำคัญในลัทธิมหายาน. คัมภีร์
นพระภิกษุชอ ปรมารถ (จีนให้ชอว่า จินต) ชาวนคร
อุชเชนในอินเดียซึ่งไปเผยแพร่ลัทธิตาสนาในประเทศจีน เมื่อ

๑ วิธถ่ายชอต่างประเทศมาเป็นของจีน ใจแปลเอา
ความมาโดยมาก เช่นชอนแปลว่าเสียงมาร้อง ก็ให้
ชอในภาษาจีนว่า มาเม้ง, เพราะฉะนั้น จึงสังเกตได้ยาก
ว่าคำเดิมเป็นอะไร, แต่ที่ใช่ถ่ายเอาเสียงมาตรง ๆ ก็
มี เช่น (ลำเนียงภาคกลาง) = ยัมโล่ ยมราช.

พ.ศ. ๑๐๕๑ ได้แปลออกสู่ภาษาจีน เมื่อ พ.ศ.
 ๑๐๕๓ ประชาชนจีนที่ใคร่รับการศึกษาย่อมศึกษาคัมภีร์ น
 ตเหมือนมากกว่าคัมภีร์ อิน.

ตามลัทธิมหายาน พระพุทธเจ้ากต พระโพธิสัตว์ กต
 ย่อมมีจำนวนมากมายเหลือคณนา ได้มีมาแล้วและสืบทอ
 กันมาแต่กาลก่อน ยอนถอยลงขึ้นไปจนหาเขตต์มิได้. พระ
 พุทธเจ้าที่เป็นองค์สำคัญที่สุดในมหายานคือ พระอมิตายะ
 (โอนิโทชุก = อมิโตพุทธ) ซึ่งนาการชุนเป็นผู้ริเริ่ม
 ให้สาธุชนบูชา. และพระโพธิสัตว์องค์สำคัญก็คือ พระ
 อวโลกิเตศวรหรือกวนอิม ซึ่งวสุพันธุเป็นผู้ส่งเสริม.
 เพราะฉะนั้น นาคารชุนและวสุพันธุจึงเป็นศุภพุทธศาสนิกชน
 ในประเทศจีนนับถอมมาก นับเนื่องในจำพวกมหาเถระ.
 (ตามคติมหายานมีมหาเถระสืบทอในพระศาสนา นับพระ
 มหากัสสปเป็นองค์ที่ ๑ พระอานนทเป็นองค์ที่ ๒ เรื่อย
 เป็นลำดับมา นาคารชุนเป็นที่ ๑๔ โพธิธรรมเป็นที่ ๒๘
 ถัดจาก โพธิธรรมแล้วเป็นชาติจีน. ทางฝ่ายหินยานก็มี

เหมือนกัน เรียกว่า อาจริยปรัมปรา (คัมภาวงศ์)
 ข้างมหาเถระเหล่านั้น พระเจ้าแผ่นดินทรงตั้งให้มีตำแหน่ง
 เรียกว่า กักขธ หรือ มหาราชครู. ประวัติของท่าน
 ทั้งสองนี้และเรื่องพระพุทธเจ้าอมิตาภะและโพธิสัตว์อวโลกิ
 เตศวร ได้เล่าไว้ในภาค ๒ และภาค ๓ แล้ว.) ในนิกาย
 เชนโท (จึงต—แปลว่า ประเทศสุกใส คือแดนสุขาวดี)
 นับถือพระอมิตาภะพุทธ และอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์กับ
 พระมหาสถามะปราช์โพธิสัตว์ (ไต้ซิจู) มากกว่า
 พระพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์องค์อื่น ๆ และสร้างปฏิมากร
 ทั้งสามนี้สำหรับบูชาไว้ในวิหาร (ตามปกติพระประธาน
 ในวิหารจีนมีสามองค์เสมอ จะทราบว่าเขื่อนวถของนิกายไร
 ก็พิจารณารูปพระปฏิมากรทั้งสามเป็นหลัก).

เมื่อกาศยปมาตงค์และโคภรณ์ไปประเทศจีนไม่ปรากฏ
 ว่าจะมีหมายประกาศลัทธิศาสนาในนิกายไร, ความ
 ประสงค์กตองการจะเผยแผ่พระพุทธศาสนาเท่านั้น ไม่
 จำกว่านิกายไหน. แต่อาศัยเหตุที่พระพุทธศาสนาใน

ประเทศอินเดียในสมัยนั้นมีอยู่หลายนิกาย พระพุทธศาสนา
 ในประเทศจีน จึงต้องมีคติเป็นไปตามนิกายของผู้ที่ไปเผย-
 แผล ผู้ที่ไปเผยแผ่ในชั้นต้นย่อมเป็นพระภิกษุชาติอินเดีย
 หรือชาติใกล้เคียงอินเดีย. ครั้นเมื่อพระพุทธศาสนาไปประ-
 ทิศจานในประเทศจีนได้ประมาณ ๒๐๐ ปี, จึงเกิดมีคณา-
 จารย์ชาตินั้นผู้หนึ่ง อันกระทำให้พระพุทธศาสนาของจีน
 เพลิดเพลินผลให้คลคลายขยายรูปออกไปอีก. ท่านผู้นี้คือ
 ชุยเอียง (ชุยเย่น) ชาวมณฑลเซียมไซ (ซันซี). ชุยเอียง
 เกิดเป็นแต่หยาบ, ภายหลังเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและ
 ส่งเสริมนิกายเซงโตขึ้น อันเป็นนิกายใหญ่พิเศษไปกว่า
 นิกายอื่นทางคติมหายาน. แท้จริง นิกายเซงโตนี้โตม
 มาก่อนสมัยชุยเอียงแล้ว, แต่ชุยเอียงนำเอา ความ คติ
 ความอ่านตลอดจนข้อและคำใช้ ของลัทธิเต๋า เข้าไปแทรก
 ไว้ด้วย.

บรรดาพระภิกษุที่ไปเผยแผ่ พระพุทธศาสนาใน ประเทศ

จีน มีมากรูปด้วยกัน มีทั้งชาวอินเดียและชาวประเทศ
ใกล้เคียงอินเดีย. เพราะฉะนั้น พุทธศาสนาของจีนจึง
เป็นลทธิมากนิกายรวมกัน. คัมภีร์กัมมทงมหายานและ
หินยานเคล้าคละกันไป, กระทำให้สังเกตแยกให้เห็นเด่น
ชัดว่าเป็นของนิกายใดไต่ยาก. แต่ในท้นจะกล่าวทสำคัญ
สองท่านเท่านั้น คือ:— ภิกษุช่อ อันลีเกา และ กุมารชัพ
ซึ่งสำเนียงจีนว่า จัโมโลจิบ.

ภิกษุอันลีเกานเป็นเชื้อโอรสของพระเจ้าแผ่นดินปาถีย
(*parthia* เป็นประเทศ ซาติตาค คัก ครั่ง โยราณ อยู่ ภาค
เหนือของเปอร์เซีย), เมื่อพระบิดาสัน พระชนม์แล้ว,
กุมารอันลีเกาไม่ไยคในราชสมบัติ ขอลวายเป็นพระบัตูลา,
แล้วออกบรรพชาเป็นภิกษุ จาริกไปในแดนต่าง ๆ, ใน
ที่สุดไปถึงประเทศจีน (พ.ศ. ๖๕๒), และไม่ช้าก็สามารถ
เรียนภาษาจีนไต่ค จึ่งไต่แปลพระคัมภีร์ต่าง ๆ มีคัมภีร์
อามิตายรววยหสูตร (บ่อเนียบ (เหลียง) ชิวเกง = สูตร
แสดงพระผู้มีอายุกาลอันหาเขตต์มิไต่ ว่าด้วยเรื่องพระ

อามิตาภะ) เป็นต้น. ส่วนคัมภีร จินมปรวตพิเศษของ
 ท่านผู้^{๒๕}นั้นตอนหนึ่งว่า คร^{๒๖}งหนึ่งไ^{๒๗}ไปมณฑล^{๒๘}ทล^{๒๙}กวาง^{๓๐}ตุง^{๓๑}เพื่อ
 ไปหาผู้^{๓๒}ซึ่งในชาติ^{๓๓}ก่อนเคย^{๓๔}เป็น^{๓๕}เพื่อน^{๓๖}ชอ^{๓๗}บพ^{๓๘}ร^{๓๙}ก^{๔๐}ใคร^{๔๑}กัน^{๔๒}มาก
 แต^{๔๓}มน^{๔๔}ส^{๔๕}สย^{๔๖}ฉน^{๔๗}เฉย^{๔๘}ว. เมื่อ^{๔๙}ภิกษ^{๕๐}อุ^{๕๑}น^{๕๒}สิ^{๕๓}เกา^{๕๔}เท^{๕๕}ริ^{๕๖}ไป^{๕๗}ตาม^{๕๘}ถนน,
 ชาย^{๕๙}หนุ่ม^{๖๐}คน^{๖๑}หนึ่ง^{๖๒}ถอม^{๖๓}ดวง^{๖๔}ตรง^{๖๕}เข้า^{๖๖}ท่า^{๖๗}ราย^{๖๘}; ภิกษ^{๖๙}อุ^{๗๐}น^{๗๑}สิ^{๗๒}เกา^{๗๓}
 มิ^{๗๔}ไ^{๗๕}ไ^{๗๖}โก^{๗๗}ร^{๗๘}ธ^{๗๙}เค^{๘๐}อง^{๘๑}ถอ^{๘๒}โท^{๘๓}ษ^{๘๔}, กล^{๘๕}บ^{๘๖}ย^{๘๗}ม^{๘๘}และ^{๘๙}ปรา^{๙๐}ศ^{๙๑}ร^{๙๒}ย^{๙๓}ว^{๙๔}า “ข้า^{๙๕}พ^{๙๖}เจ้า^{๙๗}
 มา^{๙๘}ท^{๙๙}น^{๑๐๐}ก^{๑๐๑}เพ^{๑๐๒}อ^{๑๐๓}มา^{๑๐๔}หา^{๑๐๕}ท่าน.” ชาย^{๑๐๖}หนุ่ม^{๑๐๗}คน^{๑๐๘}นั้น^{๑๐๙}คือ^{๑๑๐}เพ^{๑๑๑}อ^{๑๑๒}น^{๑๑๓}ของ^{๑๑๔}ภิกษ^{๑๑๕}
 อุ^{๑๑๖}น^{๑๑๗}สิ^{๑๑๘}เกา^{๑๑๙}น^{๑๒๐}น^{๑๒๑}เอง. อีก^{๑๒๒}คร^{๑๒๓}ง^{๑๒๔}หนึ่ง^{๑๒๕} ภิกษ^{๑๒๖}อุ^{๑๒๗}น^{๑๒๘}สิ^{๑๒๙}เกา^{๑๓๐}เข้า^{๑๓๑}ไป^{๑๓๒}ใน^{๑๓๓}วัด^{๑๓๔}ซึ่ง^{๑๓๕}
 มี^{๑๓๖}ชาว^{๑๓๗}เท^{๑๓๘}ริ^{๑๓๙}เร^{๑๔๐}อ^{๑๔๑}ไป^{๑๔๒}เค^{๑๔๓}าร^{๑๔๔}พ^{๑๔๕}ย^{๑๔๖}ช^{๑๔๗}า^{๑๔๘}กัน^{๑๔๙}มาก และ^{๑๕๐}ส^{๑๕๑}ว^{๑๕๒}ค^{๑๕๓}ขอ^{๑๕๔}คว^{๑๕๕}าม^{๑๕๖}ค^{๑๕๗}ุ^{๑๕๘}ม^{๑๕๙}
 ภ^{๑๖๐}ย^{๑๖๑}จาก^{๑๖๒}ส^{๑๖๓}ท^{๑๖๔}ว^{๑๖๕}ร^{๑๖๖}าย^{๑๖๗}ต^{๑๖๘}น^{๑๖๙}หนึ่ง^{๑๗๐} ซึ่ง^{๑๗๑}อา^{๑๗๒}ค^{๑๗๓}ย^{๑๗๔}อยู่^{๑๗๕}ใน^{๑๗๖}แม่^{๑๗๗}น^{๑๗๘}้ำ^{๑๗๙} ภิกษ^{๑๘๐}
 อุ^{๑๘๑}น^{๑๘๒}สิ^{๑๘๓}เกา^{๑๘๔}ท^{๑๘๕}ร^{๑๘๖}า^{๑๘๗}บ^{๑๘๘}ท^{๑๘๙}ว^{๑๙๐}ย^{๑๙๑}ญ^{๑๙๒}า^{๑๙๓}ณ^{๑๙๔}ว^{๑๙๕}า^{๑๙๖}ส^{๑๙๗}ท^{๑๙๘}ว^{๑๙๙}ร^{๒๐๐}าย^{๒๐๑}น^{๒๐๒}ี^{๒๐๓}จะ^{๒๐๔}ถึง^{๒๐๕}คว^{๒๐๖}าม^{๒๐๗} ต^{๒๐๘}าย^{๒๐๙}ใน^{๒๑๐}ไม^{๒๑๑}
 ช^{๒๑๒}า, แต่^{๒๑๓}เก^{๒๑๔}ร^{๒๑๕}ง^{๒๑๖}ว^{๒๑๗}า^{๒๑๘}เม^{๒๑๙}อ^{๒๒๐}ต^{๒๒๑}าย^{๒๒๒}แล^{๒๒๓}ว^{๒๒๔}จะ^{๒๒๕}ทำ^{๒๒๖}ให้^{๒๒๗}น้ำ^{๒๒๘}ใน^{๒๒๙}แม่^{๒๓๐}น^{๒๓๑}้ำ^{๒๓๒}เน^{๒๓๓}า^{๒๓๔}เห^{๒๓๕}ม^{๒๓๖}น^{๒๓๗}
 จ^{๒๓๘}ง^{๒๓๙}บ^{๒๔๐}น^{๒๔๑}ค^{๒๔๒}าล^{๒๔๓}ให้^{๒๔๔}ส^{๒๔๕}ท^{๒๔๖}ว^{๒๔๗}ร^{๒๔๘}าย^{๒๔๙}น^{๒๕๐}ั้น^{๒๕๑}ล^{๒๕๒}อย^{๒๕๓}ข^{๒๕๔}น^{๒๕๕} จาก^{๒๕๖}น้ำ^{๒๕๗}ไป^{๒๕๘}สู่^{๒๕๙}บ^{๒๖๐}ึง^{๒๖๑} แ^{๒๖๒}ห่ง^{๒๖๓} หนึ่ง^{๒๖๔}
 ใน^{๒๖๕} ม^{๒๖๖}ณ^{๒๖๗}ท^{๒๖๘}ล^{๒๖๙} ช^{๒๗๐}ว^{๒๗๑}ไ^{๒๗๒}ช^{๒๗๓}. แต่^{๒๗๔}ก^{๒๗๕}่อน^{๒๗๖}หน^{๒๗๗}าน^{๒๗๘} ภิกษ^{๒๗๙}อุ^{๒๘๐}น^{๒๘๑}สิ^{๒๘๒}เกา^{๒๘๓}ไ^{๒๘๔}้^{๒๘๕}ให้^{๒๘๖}
 โอ^{๒๘๗}ว^{๒๘๘}าท^{๒๘๙} เป็น^{๒๙๐}ภ^{๒๙๑}า^{๒๙๒}ษ^{๒๙๓}า^{๒๙๔}ฐ^{๒๙๕} (ภ^{๒๙๖}า^{๒๙๗}ษ^{๒๙๘}า^{๒๙๙}อะ^{๓๐๐}ไร^{๓๐๑}ไม^{๓๐๒}ท^{๓๐๓}ร^{๓๐๔}า^{๓๐๕}ย^{๓๐๖}) แก^{๓๐๗}่^{๓๐๘}ส^{๓๐๙}ท^{๓๑๐}ว^{๓๑๑}น^{๓๑๒}ั้น^{๓๑๓}ซึ่ง^{๓๑๔}
 พ^{๓๑๕}ึง^{๓๑๖}เข้า^{๓๑๗}ใจ^{๓๑๘}ถึง^{๓๑๙}กะ^{๓๒๐}ร^{๓๒๑}อง^{๓๒๒}ให้^{๓๒๓} และ^{๓๒๔}เพ^{๓๒๕}อ^{๓๒๖}มี^{๓๒๗}ให้^{๓๒๘}ส^{๓๒๙}ท^{๓๓๐}ว^{๓๓๑}น^{๓๓๒}ั้น^{๓๓๓}ต^{๓๓๔}อง^{๓๓๕}ไป^{๓๓๖}เก^{๓๓๗}ิ^{๓๓๘}ท^{๓๓๙}น

ทุกขเวทนาอยู่ในนรกอีก ภิกษุอันลีเกาได้สร้างเจตีย์ (ทะ)
อุททิศส่วนบุญให้.

ภิกษุที่ลอสอกรูปหนึ่งคือกุมารชีพ (จีโมโลชัย)
นั้นเป็นภิกษุชาวอินเดีย, เมื่อ พ.ศ. ๕๔๕ ถูกจับเป็น
ชะเลยไปจากประเทศอินเดีย; เมื่อไปถึงประเทศจีน ก็มุ่ง
แปลคัมภีร์ต่าง ๆ ด้วยความเพียรแก่กล้า. ท่านผู้นี้ได้
แปลคัมภีร์ไว้มากเล่ม^๑ ซึ่งนับถือกันว่าเป็นคำแปลที่ชัด
เจนที่สุด.

บุคคลนี้จะได้อธิบาย 'พระพุทธเจ้า' ตามความหมาย
ของมหายานจีน. คำว่า พุทธ ในสำเนียงจีนเรียกว่า
ชฺตุทโท (ฝุ่ดโต) ซึ่งนับว่ามีเสียงคล้ายคำเดิมมาก, แต่
ตามปกติมักจะใช้เรียกคำหน้าคำเดียวว่า ชฺตุท (ฝุ่ด).

๑ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธรรมาวต ได้ทรงแปล
คัมภีร์อมิตายะสูตร ฉบับของกุมารชีพไว้ในพากย์ไทย
เล่มหนึ่ง.

คำว่า ชุติ นมอรรธาธิบายว่า กก คือความรู้อย่างแท้จริงทั้งตนและ
 สกกลโลก. ได้เล่าไว้ในภาคก่อนๆแล้วว่า พระพุทธเจ้า
 ในลัทธิมหายานมีสองอย่าง คือ พระฉัพพัชฌ์ และพระ
 มาณวิพุทธ. พระฉัพพัชฌ์ คือ พระพุทธเจ้าเสวยสววรรค.
 ส่วนพระมาณวิพุทธ คือ พระผู้ปรากฏพระองค์เป็นมนุษย์
 ในมนุษยโลก เมื่อตรัสรู้แล้ว ก็เป็นพระไซยวงยูไลชุต
 (พระตถาคตพุทธแห่งแดนตะวันตก หรือสัชชาวติ) เข้าอยู่
 ในหมู่พระยูไล (พระผู้มาแล้วอย่างนั้น—ตถาคต) หมู่ละ
 สามพระองค์ คือ เป็นพระผู้มีทพยลักษณะอันแท้ (จินหย).
 เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงมีตรีกาย กล่าวคือ (๑) ชวบ
 ชิน (ฟาเชน) ได้แก่ธรรมกายอันเป็นสสารหรือภาวะ
 สำคัญของบรรดาพระพุทธเจ้า เป็นกายอันจะให้เข้าสู่ความ
 รู้อย่างโพธิ, (๒) ปอชิน ได้แก่สัมโภคกายหรือ
 กายแห่งความบันเทิง กล่าวคือพระกายทพย มรคัมรุงเรอง
 อันพระพุทธเจ้าย่อมปรากฏให้เห็น, (๓) ชวย (ชว)
 ชิน ได้แก่นิรมาณกายหรือกายอันนรมิตบิคเบอนชน คือ

ร่างมนุษย์ของพระพุทธเจ้าปรากฏลักษณะแท้จริง ของ พระ
องค์ ให้แลเห็น. และด้วยเหตุนี้ในวคจันจึงมีพระประธาน
สามองค์ ให้เข้าหลักตรากาย. ตรากายภายหลังเลือนมาไม่
ความหมายไปต่าง ๆ แล้วแต่ร่างกายและสมัย.

อนึ่ง พระนามพระมหาสมณโคตมพระพุทธเจ้าทางฝ่าย
มหายานย่อมขนานว่า เชกเกียหมอนชัค (คากยมนัพท) ^๑
หาเรียกว่าโคตมไม่, ท่านองพระพุทธเจ้าทรงห้ามมิให้ ใช้
คำว่าโคตม ในเมื่อออกพระนามของพระองค์ ยกเหตุใน
เรื่องปฐมเทศนาตอนที่เสด็จไปโปรดขัณฺฑยวคคิย. ขัณฺฑยวค-
คิยกล่าวปฏิสนธิการพระพุทธเจ้าโดยอาการอันเป็นคนอื่นหรือ
ตเลมอเป็นกันเอง ว่าโคตม, พระพุทธเจ้าตรัสว่าอย่า
เรียกพระองค์ว่า โคตม เพราะพระองค์เป็นพระพุทธเจ้า
แล้ว. แต่เหตุที่ไกลที่สุดน่าจะเป็นดังนี้: ชาตคักโขราณ
อยู่ในอาเซียกลาง เป็นชาติที่ไทรยพระพุทธศาสนาในคติ
มหายานไปก่อนอื่น; ชาตคักจึงเรียกพระพุทธเจ้าว่า
คากยมนั เพราะถือว่าเป็นมงคลนามตามชื่อของชาติตน

และเข้ากันได้อย่างสนิทสนมกับ ศากยตระกูล ของพระพุทธ
 เจ้า. ในโคเณกเรื่องสร้างโลกของจีนกล่าวว่า พระเชก
 เกียหมอนชัคตรัสใช้ ให้คนต่อเปงชานำไปสร้างฟ้าและดิน.
 พระเชกเกียหมอนชัค ก็คือ พระศากยมุนีพุทธเจ้านั่นเอง
 เพราะศิษย์ พระองค์ ทมกล่าวในเรื่องนั้น องค์หนึ่งมีชื่อว่า
 โอนั้น ก็คือพระอานนท์. แต่ทำไมจึงปรากฏมีอยู่ก่อน
 สร้างโลก, ถ้าจะลึกลงอธิบายถึงพระพุทธเจ้าทมิพระ
 ลักษณะเป็นตรีกายข้างต้นนี้ ก็คงจะหายสงสัย. ๑

กล่าวถึง พระอมิตาภะพุทธเจ้า. พระอมิตาภะ น
 พุทธศาสนิกจีนนับถือมาก. ๒ ถ้าเข้าไปในวัดจีน, จะ
 ต้องพบรูปพระอมิตาภะเสมอ: มักมีไว้เป็นพระประธาน
 องค์กลาง, หรือมีฉะนั้น ก็ไว้ข้างขวาของพระปฏิมากร

๑ และเพราะเหตุนี้ จึงเกิดมีเรื่องทศกัณฐ์ได้เฝ้า
 พระพุทธเจ้า ดังที่ปรากฏในหนังสือมหาวิททยาลย์ เล่ม ๖
 ตอน ๓ (พ.ศ. ๒๔๗๑)

๒ ในอานันนิกายเรียกว่า อัยดา.

คากยมุนีพุทธเจ้า. เหตุไรจึงนับถือพระอมิตาภะมาก ?
 ก็เพราะมีคติไว้ว่า ถ้าผู้ใดระลึกถึงพระองค์โดยภาวนาว่า
 “นัมโม โอนิโทชุต” (นโม อมิโตพุทธ), ผู้นั้นแม้ทำ
 บาปไว้หนักก็จะหลุดพ้นบาปเข้าสู่สถานบรมสุขของพระองค์
 คือสวรรค์สุขาวดี อยู่ทางทิศตะวันตก (ไซยวงคิกลอก
 ชุไก). พระอมิตาภะ มีพระโพธิสัตว์สององค์ คือ
 พระอวโลกิเตศวร และ พระมหาสถามะปราชิต (รวม
 เป็น หมู่พระอยู่ไล่สามองค์). อาศัย เหตุที่พระอมิตาภะ
 ตรัสเป็นพระฉานิพุทธแล้ว, พระองค์ไม่อวตารมาใน
 มนุษยโลกอีก, จึงต้องใช้พระโพธิสัตว์ทั้งสองเป็นผู้ลงมา
 ช่วยเหลือมนุษยชาติทุกซ์. เพราะฉะนั้น พระนามของ
 พระอวโลกิเตศวรจึงเรียกว่า กวนซิม (กวนซียิน)
 หรือย่อลงว่า กวนอิม ซึ่งแปลคำจีนว่า พระผู้ ไค ยินเสียง
 (ร้องทกซ์). พระกวนอิม ต่อมากลายเป็นพระโพธิสัตว์
 ผู้หญิงที่เรียกว่า กวนอิมเนย (ยังมีชออยู่ในเรื่องจีน
 บ่อย ๆ) ด้วยอาการอย่างไร ได้อธิบายไว้ในภาค ๒

หน้า ๑๔๔ และ ๑๔๗.

เมื่อพระพุทธศาสนาได้ไปประดิษฐานในประเทศจีนได้
 ราว ๒๐๐ ปีเศษ มีความเจริญมั่นคงแล้ว, ผู้มีความ
 เลื่อมใสแก่กลาตองการจะศึกษาหาความรู้ในพระธรรม
 วินัยให้กว้างขวางออกไป, ก็เป็นธรรมดาที่จะต้องไป
 หาความรู้ในประเทศอินเดีย ซึ่ง เป็น แดน เกิด แห่ง
 พระพุทธศาสนา. การเดินทางจากประเทศจีนไปประเทศ
 อินเดียใน สมัยนั้น ย่อม แวดล้อม ด้วย ภัย อัน ตราย
 ต่าง ๆ, แต่ผู้มีศรัทธาแก่กล้าก็ ยง ยอม ฝ่าอันตราย
 ไป, เพราะถือว่าถ้าไปถึง และได้ เห็น สถานที่ อัน เป็น
 บริโลกเจดีย์ ตลอดจนได้ พระสารีริกธาตุ พระ
 ฎีกาและคัมภีร์ต่างๆเพิ่มเติมเข้าออก ก็จะเป็นบุญกุศล
 แร่หากุศลอันมาเปรียบมิได้ เพราะเป็นการสืบอายุพระ
 ศาสนาให้ยืนยาว. ในบรรดาผู้ไปสืบศาสนาตลอดคือ คือ
 หลวงจีนฮวยเฮียน (ฟาเหียน) หลวงจีนซ่งฮุ่น (ซังยฺน)
 หลวงจีนงั๋น (จิ้ง) และหลวงจีนเหียนจิ่ง (ถิง)

สมัยนั้น). ในหลวงจีน ๔ รูปนี้ หลวงจีนฮวบเฮียน และ หลวงจีนเหียนจิง ได้เขียนเรื่องราวทางเคิร์ไว โดยพิสดาร ขึ้นเป็นเรื่องราวอ่านที่สุด เพราะให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ ของพระพุทธศาสนาในอินเดียสมัยนั้นไว้มาก, จึงมีแปล เป็นภาษาอังกฤษแล้วทั้งสองเจ้าของ.

เมื่อภิกษุโพธิธรรมไปประกาศศาสนาในประเทศจีน ณ พ.ศ. ๑๐๖๓, พระพุทธศาสนาในประเทศจีนนับว่าเฟื่องฟู มาก, เท่ากับโพธิธรรมยกเอาคัมภีรหยาบจากอินเดียไป ในประเทศจีน เพราะพระพุทธศาสนาในอินเดียเสื่อมลง โพธิธรรมเป็นภิกษุ อยู่ในนิกายโยคจาร ซึ่งในภาษาจีน เรียกว่านิกายเซียนจิง (จันจิง—ฉานนิกาย). โพธิธรรม ไปอยู่ในกรุงลกเอียงก่อน. มีประวัติเล่าว่าครั้งหนึ่งพระเจ้า เหลียงบเตตรัสแก่โพธิธรรมว่า “ตั้งแต่ข้าพเจ้าเสวยราช สมบัติมา ก็ได้สร้างวัดและพระคัมภีร์เป็นอันมาก ก็ ได้อุปสมบท กลยตร บวช เรียน พระพุทธศาสนา ก็ไม่น้อย ดังนั้นจะเป็นกุศลทชพาเจ้าได้สาสมไว้ มากน้อยเพียงไร ?”

โพธิธรรมทูลสนองว่าไม่มีเลย. พระเจ้าเหลียงบุเต้ตะลึง
 พระหทัย ทรงซักถามว่า เป็นไฉน. โพธิธรรมทูลว่า
 “บรรดาสิ่งที่พระองค์ได้ทรงทำไว้อย่างเป็นของเล็กน้อย ยัง
 หาใช้กุศลอันแท้จริงไม่. กุศลแท้ คือ มีใจผ่องแผ้ว
 ใสสะอาดตัดขาดซึ่งความทะเยอทะยาน. การแสวงหา
 กุศลอยู่ที่สละโลกออกบำเพ็ญฉันทสมาบัติ.” ที่โพธิธรรม
 กล่าวเช่นนั้น เพราะเห็นว่าในสมัยนั้นพระพุทธศาสนาจะ
 เฟื่องฟูก็จริง แต่มีมากนิกายด้วยกัน ไม่สามารถจะ
 ทราบได้ว่าจะดำเนินทางไร จึงจะรอดพ้นได้. โพธิธรรม
 เป็นภิกษุอยู่ในนิกายโยคจาร จึงเห็นว่าการบำเพ็ญฉันท
 ย่อมทำให้จิตต์ผ่องแผ้วเห็นแจ้งในธรรม, การปริยัตตคือ
 ศึกษาจากคัมภีรเท่านั้น จะให้จิตต์ผ่องแผ้วเห็นแจ้งในธรรม
 ไม่ได้. เพื่อให้การเป็นไปตามนี้ โพธิธรรมเองได้
 นั่งเข้าฌานหินหนา เขาช่างกำแพง เป็นเวลานานถึงเก้าปี.
 นอกจากนั้นในเวลากระทำกิจต่าง ๆ เสร็จแล้ว ก็เข้าฌาน
 เสมอเป็นนิตย์จนตลอดอายุขัย. โพธิธรรมได้กล่าวว่า

“พระพุทธศาสนาเป็นธรรมลกซง จะแปลออกเป็นหนึ่งในสี่
 ไม่กว้างขวางพอ; เพราะฉะนั้น การศึกษาจากข้อความ
 ในคัมภีร์ ทำพิณสวคมนตรีและประกอบกิจไร ๆ ก็ไม่
 เห็นธรรมได้แจ่มแจ้ง, ต้องใช้ความตรากันภาวนากระทำ
 จิตให้สงบนิ่งเป็นนิตย ะลึกว่าพระพุทธเจ้ามาอยู่ใน
 ดวงจิต นนแหละจะเห็นธรรม, เพราะบ่อเกิดแห่งธรรม
 ทั้งหลายอยู่ที่ใจจะบอกกันไม่ได้. การสอนเป็นแต่กรูย
 ทางเท่านั้น.” ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหลักของโพธิธรรมคล้าย
 กับหลักในอุปนิษตบางตอน และใกล้เคียงกับหลักของเต๋า
 มาก.

หลักที่โพธิธรรมสั่งสอนดังนี้, แม้มันเลื่อมใส ย่อม
 ตนเป็นศิษย์เห็นด้วยเป็นอันมาก ถึงกับตั้งเป็นนิกายใหญ่
 นิกายหนึ่งก็ตาม, แต่ผู้ที่ไม่เห็นพ้องด้วยก็ย่อมมีมาก
 เหมือนกัน, เช่นหลวงจีนบางรูปที่มีความรู้ในข้ออรรถ
 ธรรมลกซง เห็นว่าหลักนั้นมุ่งแคบไป จึงคิดคิดแปลงแก้ไข
 หลักให้สमानรูปเข้ากับนิกายต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสมัยนั้น:

มิให้เป็นอริต่อกัน. ในบรรดาหลวงจีนที่กล่าวนี้มีอยู่รูป
หนึ่ง ชื่อ ตีโค (จีไอ) เป็นชาวมณฑลอันฮุย เกิดเมื่อ
ราว พ.ศ. ๒๐๕๐ ปี, เดิมชวาเป็นหลวงจีนอยู่ในกรุง
นันทิง, ภายหลังย้ายไปอยู่ที่เขาเทียนไท่ ในมณฑล
เจียง, ตั้งนิกายขึ้นใหม่เรียกว่า เทียนไท่เจิง.

นิกายใหม่นี้มีหลักผิดกันตรงข้าม จากของนิกายโพธิ
ธรรม เพราะถือว่าการศึกษาพระธรรมคัมภีร์เป็นของ
สำคัญ, แต่ไม่ใช่หมกมุ่นศึกษากันจนเกิน ถึงกับทอด
ทิ้งการบำเพ็ญฉาน อันเป็นหลักสำคัญซึ่งต้องประกอบไป
ด้วยอีกประการหนึ่ง. แม้พระพุทธเจ้าจะปรากฏอยู่ในจิตต์
ทุกคน แต่ไม่เส้นทางให้เกิดญาณความรู้และใช้ได้, เพราะ
ฉะนั้น จึงต้องศึกษาพระคัมภีร์เพื่อกำจัดความเข้าใจผิด.
หลวงจีนตีโคมีความเชื่อว่า ถ้าตั้งความเพียรเรียนพระ
ธรรมคัมภีร์แล้วพิจารณาให้ลึกซึ้ง ก็จะทำให้พระพุทธ
ศาสนาไม่มีหลักต่างนิกายเห็นเป็นพิเศษโดยเฉพะาก็ดี แต่
กลวณมอรรธรสแห่งธรรมอันแท้จริงร่วมกันได้. เมื่อเห็น

ดึงแล้วจะบรรลุความเห็นแจ้งซึ่งของจริง, บังเกิดสันติสุข
 ราบซึ่งในดวงจิตต์. เพื่อเป็นหนทางแก่ผู้แสวงหาความ
 จริง หลวงจินตโคได้แสดงหลักซึ่งเป็นผลเกิดจากการ
 ศึกษาและการพิจารณาไตร่ตรองเป็นเวลาหลายปี คือแบ่ง
 พระธรรมคัมภีร์ ของ มหายาน ซึ่ง มีอยู่มากมาย ออกเป็น
 หมวด ๆ แล้วมคธอธิบายเฉพาะหมวด หลักนิยม
 นัยถ้อยในพระคัมภีร์และเกาหลิสืบมา.

หลักของหลวงจินตโค คือบรรดาพระพุทธรูปของ
 พระศาสดามุนีพุทธเจ้าจอมแบ่งโคหัตถ์, เพราะฉะนั้น
 พระคัมภีร์ จึงต้องแบ่งออกเป็นห้าหมวดตามระยะสมัย. เมื่อ
 แบ่งแล้ว, จะเห็นโคแจ้งว่า บรรดาอธิบายอันเป็นหนทาง
 พันทุกซ์ ดึงมีแสดงไว้ในนิกายต่าง ๆ หาเป็นการขัดกัน
 ไม่ แท้จริงกลับสับสนปนกันในตัว เป็นของแท้ถูกต้อง
 ดวยกันทั้งนั้น.

หลวงจินตโค แบ่งหมวดธรรมออกเป็นห้ายุคดังนี้:—

ยุคแรก นัยแต่พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระโพธิญาณเป็น

องค์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วสามสัปดาห์ พระองค์
 ประทาน พระธรรมเทศนา แก่ บรรดา โภคิสัตว์ และทวยเทพ
 ซึ่งมีแจ้งอยู่ในคัมภีร์ ชั่วแรมมก (ชั่วเย็นถึง = พุทธาวต
 สก มหาไวยบลยสูตร)

ยุค ๒ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงเห็นว่า พระธรรมเทศนา
 ที่ทรงแสดงแก่ โภคิสัตว์และ เทวดาข้าง ตนนบนของ สังก
 ชนิก ยากที่สามัญญชนจะเข้าใจได้, จึงทรงแก่ ให้ง่าย
 เข้า, เปลี่ยนเป็นทรงแสดงพระอริยสัจสี่ และพระอฏฐังคิก
 มรรค. ผู้ใดทำเนรตนตามพระธรรมที่ประทานไว้ใน ก็
 ย่อมบรรลุพระอรหัตผล. ระยะเวลาตอนนั้นมี ๑๒ ปี
 ถัดจากยุคแรก. คัมภีร์ของหินยาน คือพระธรรมซึ่งประทาน
 เทศนาในตอนนั้น.

ยุค ๓ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงเห็นว่า สาวกของ
 พระองค์เข้าใจว่า พระธรรมอันแท้จริงมีอยู่เฉพาะในคัมภีร์
 ของหินยานดังกล่าวไว้ข้างตน, พระองค์ จึงรับทรงแสดง
 ให้เห็นว่า พระธรรมของพระองค์ยิ่งมอมากกว่าเหลือคณนา

ล้วนเป็นทางให้บรรลุโพธิความรู้อย่างแจ่มเหมือนกัน. ทั้งเท่า
 ที่ทรงแสดงมาแล้ว เป็นแต่ภูมิของอรหันต์, จึงสมควร
 เลื่อนภูมิขึ้นไปอีก เพื่อร่วมกันช่วยทุกข์ของสังสารโลก
 คือบำเพ็ญต่อไปให้บรรลุภูมิโพธิ์ชวตโต (โพธิสัตว์โต)
 หรือเรียกย่อลงมาเป็นโพธิ์. ระยะเวลาตอนนั้นถัดจากยุคที่ ๒
 มามีกำหนดได้ ๘ ปี. พระธรรมที่ทรงแสดงคือคัมภีร์
 ต่าง ๆ ของมหายาน.

ยุค ๔ เมื่อพระสาวกได้ สดับ พระธรรม อินลกซึ่ง
 ข้างต้นนี้, ก็รู้สึกเห็นว่าสามัญญชนคงไม่สามารถบรรลุ
 ธรรมสำหรับโพธิสัตว์ภูมิได้ เพราะสูงมาก, จะเห็นแจ้ง
 หน้ทุกข์ใด ๆ ก็ เพียง อรหัตผลโดยดำเนิร ทาง ต้น คือตาม
 คัมภีร์ของหินยาน. พระพุทธเจ้าทรงเห็นว่า ทพระสาวกเห็น
 เช่นนั้น ยังหาถูกต้องไม่, เพราะฉะนั้น ในระยะกาลตอนนั้น
 มีกำหนดได้ ๒๒ ปี, พระองค์ จึงทรงแสดงพระธรรมอื่น
 เป็นไปเพื่อแก้ความเข้าใจผิด คือทรงแสดงให้เห็นว่าพระ
 ธรรมของหินยานนั้นเป็นยานต้นที่จะนำบุคคลขึ้นสู่ธรรมชั้น

สูงต่อไปเป็นลำดับจนถึงมหายาน. คัมภีร์ในยุคนั้นได้แก่
ไคยันโคเกง (ไคยันโยกิง—มหาปรัชญาปารมิตาสูต—
ฎภาค ๓ ตอน ๑ หน้า ๘๖) เป็นต้น.

ยุค ๕ หรือสุดท้าย เมื่อพระพุทธเจ้ามีพระชนมายุ
ได้ ๗๒ พรรษา, พระองค์ประทานเทศนาในพระธรรม
อนลกชงทสค, แสดงให้เห็นว่าทุกคนอาจบรรลุพระนิรพพาน
ได้. แท้จริงที่พระองค์เสด็จจวตารมาเป็นมนุษย์แล้วตรัส
เป็นพระพุทธเจ้าก็เพื่อประโยชน์นี้, ทรงผ้าทุกซ์ คือความ
เกิดขึ้น ก็ควยจกไคแสดงพระธรรมเทศนา เพื่อเปลื้อง
ทุกซ์ของสรรพสัตว์ตลอดทุกโลก. พระธรรมที่ทรง
แสดงในยุคนั้นมีอยู่ในคัมภีร์ ชวบชวเกง—สัตถธรรมปณทริก
สูตร อันเป็นหลักหรือกฎแห่งของนิกายเถียนไท่สำหรับไข
คัมภีร์อันทั้งหมดบรรดามอยู่ในพระพุทธศาสนา.

ต่อมาได้เพิ่มเติมคัมภีร์สูตรอันเข้าอยู่ในหมวดยุค ๕ น
มคัมภีร์ เนยบันเกง (นิพพานสูตร) เป็นต้น. ในพระสูตร

นถอว่า สรรพสัตว์ย่อมมีสาระอันอาจพาตนให้บรรลุภูมิพต
 เจ้าได้ เมื่อบรรลุแล้วก็อาจถึงพระนิรพาณ อันมีสุขเป็น
 นิรันดร. ฝ่ายนิกายเซงโท เมื่อเห็นนิกายเถยงไท้แบ่ง
 คัมภีร์เช่นนั้น, ก็เป็นธรรมดาที่จะยกคัมภีร์ของตนนถอว่า
 ดีเลิศ จักเข้าไว้ในหมวดยุค ๕ ขนบ่าง; เพราะฉะนั้น
 คัมภีร์ ทนิกายเซงโท จักเข้าไว้ใน หมวดนี้ จึง มี คัมภีร์ ขอ
 เหลียงชีวเกง (อมีตายุรวิสุทธิสูตร) โอนีโทเกง (อมี
 ตาภาววิสุทธิสูตร) และ กวนขื่อเหลียงชีวเกง (อมีตายุร
 ฌานสูตร).

ตาม ที่หลวงจีนตโคได้ แบ่ง หมวดหมู่ พระคัมภีร์ ออก
 เป็นยุคเพื่อสืมานนิกายต่าง ๆ ดังนั้นมีผู้เห็นพ้องเป็นอันมาก,
 เพราะฉะนั้น การแตกร้างในระวางนิกายต่าง ๆ ซึ่งแต่เดิม
 มีอยู่ก็เป็นอันหมดไป. และอาศัยทนิกายเถยงไท้มีหลัก
 ให้ศึกษาพระคัมภีร์, จึงมีหลวงจีนในนิกายนี้ทนมความรู้อยู่ใน
 ขอบรรณลกซึ่งลือชอมากรูป เพราะการศกษาพระธรรม
 คัมภีร์ ได้ออกไปต้งนิกายต่าง ๆ ขันใหม่, แต่ก็ไม่กะทบ

กระทอนกะแท่น. พณียังคงทำกนัลยมาในทยางแห่งจน
 บัจจุบัน, แต่ทง่ายไปกว่านกม คือเอาคัมภรทงหมคบรรจ
 ไว้ในตุกกลมมคามแล้วหมนไป ถือว่าไต้ยญแรง.

อนึ่ง ควรถกล่าวไว้ในทนควยว่า เมื่อเร็ว ๆ นมพทธ
 ศาสตินิกญบูนหลายคณะ มีความเห็นเป็นปรกษคตอลทติ
 ๕ ยค ของหลวงจันตโค. คณะพทธศาสตินิกญบูนเหล่าน
 ยนย่นว่า พระพทธเจ้าตรัสถึงหลกมหายานก็เพียงแต่ผิว ๆ
 พระธรรมของเดิมอันแท้จริง ของ พระพทธเจ้าคือ ตามหลก
 ของหินยาน. เพราะฉะนั้น ในเร็ว ๆ นี้จึงเกิดมษกาย
 หินยานขึ้นในประเทศญบูนถึงสองนิกาย ซึ่งแต่เดิมมา
 ประเทศญบูนมีแต่่นิกายมหายานเท่านั้น.

พิธีเซ่นวิญญานสู่สัคติ

ตามปกติ ลัทธิต่าง ๆ ย่อมมีพิธีสำหรับช่วยวิญญาน
ของผู้ตายแล้วให้ ไปสู่สัคติภพ, ในลัทธิมหายานก็มีพิธี
เช่นทกล่าว. แต่เพื่อให้เข้าใจเรื่องแจ่มแจ้งขึ้น ขอนำ
ลัทธิว่าด้วยการเวียนว่าย ตาย เกิด และ ภพต่าง ๆ ฉะเพาะ
ของจีนมากล่าวไว้ก่อน.

ในสังสารวัตรที่สัตว์โลกต้องเวียนว่ายตายเกิด เพราะ
อวิชชาตณหาเป็นเหตุ มีอยู่ ๖ ภูมิ ซึ่งในภาษาจีนแต่จิว
เรียกว่า ลุ่นชยุ แปลว่า จักรหมุน.

ภูมิต้นเป็นคติสูงสุดได้แก่สวรรค์เป็นที่อยู่ของเทวานุเทพ
(ชั้น), เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่า เทียนเต้า คือ สวรรค์
ภูมิ. ผู้อยู่ในสวรรค์ เรียกว่า เทียนยิ่น คือ คนสวรรค์
พวกนั้นนับว่าบริสุทธิ์แต่ยังไม่ได้ เพราะยังไม่บรรลุโมกษ
ภูมิ พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด. ถ้าประสงค์จะให้พ้น

ต้องเข้าสู่ภูมิซึ่งชุก คือความเป็นพุทธเจ้า เป็นสภาพที่มี
 ความสุขสงบสุขใสแท้จริง รู้แจ้งในอภยธรรมทั้งปวง: สภาพ
 เช่นนี้ เรียกว่า จิกวน (พุทธภูมิ) บ้าง, ชินเตย
 (จินเตง—ฉาน) บ้าง, และเนยบัน (นิพพาน) บ้าง.
 เพราะฉะนั้น สวรรคจึงเป็นที่สุดของบรรดาโพธิสัตว์ ซึ่ง
 ต่อไปก็เที่ยงแท้ที่จะตรัสเป็นพุทธเจ้าเข้าสู่ nirvana, แต่
 โพธิสัตว์ มีประณิธานที่จะช่วยสรรพสัตว์ฉะวาทให้พ้นจาก
 ทุกข์, จึงห่วงเหนียวการบรรลุนิรพานของตนไว้. โพธิ
 สัตว์ นอก จากมีสรรพญาณ และมี มหาสันติธรรม เป็นปกติ
 แล้ว, ต้องมีเมตตากรุณาธิคุณอันเปี่ยมมหาเขตต์สุดมิได้
 ในสรรพสัตว์ ที่ใดทุกข์, และยังไม่ปรารถนาเข้าสู่โลกุตตร
 ภูมิอันแท้จริงคือ nirvana จนกว่าจะแจ้งว่า ได้ช่วยสรรพสัตว์
 พ้นทุกข์หมดแล้ว. บรรดาโพธิสัตว์ต่างมีหน้าที่จะต้องปลด
 เปลื้องทุกข์ของสรรพสัตว์ ในภพใดภพหนึ่ง แล้วแต่จะ
 เลือกโปรด.

ตามทอธบายมาข้างต้น ทุกๆใคร่ความซัดควาภูมินี้ คือ

สวรรค์, ผู้อยู่ในสวรรค์ยิ่งเวียนว่ายตายเกิดอยู่. แต่ทว่า
 สวรรค์นั้นบางทีปรากฏว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายก็เคยสถิต
 อยู่, กระทำให้ความเข้าใจในเรื่องสวรรค์ชักเลือนไปจับ
 ไม่ติด, เช่นในคัมภีร์ของมหายานมักมีกล่าวว่พระคากย
 มุนีพุทธเจ้าปรากฏพระองค์ในสวรรค์ เทาลเทียบน เพื่อ
 ประกาศพระธรรมเทศนาในข้ออรรถธรรม. เทาลเทียบน
 เป็นคำรวมเรียกสวรรค์ทั้ง ๓๓ ชั้น (ตรียตวรรษ) มีอนสวรรค์
 (ชั้นรอง) อีก ๒๘ ชั้น แบ่งออกเป็น ๔ ทิศ ๆ ละ
 ๘ ชั้น แลวมชนกกลางอยู่ชั้นหนึ่งเป็นทสถิตของตเศก
 (เศก เพี้ยนจาก สกกระ คือพระอินทร์). ชั้นสวรรค์เหล่าน
 ยิงแบ่งแยกประเภทออกอีกเป็นสามภพเรียกว่า ชัมไก:
 ภพต้นไค ชื่อว่า ยกไก ผู้อยู่ในภพนี้มีกามฉันทะบริบูรณ์
 เทียบไคด้วยกามภพ; ภพที่สองชื่อ ชกไก เป็นภพค
 กว่าภพต้น แต่ยังมีอาศัรบรูปภายนอกเป็นเครื่องสมผัสกำหนด
 หมายอยู่ ยังมีเพศเป็นหญิงและชายร่วมประเวณี เทียบ
 ไคด้วยรูปภพ; ภพที่สาม ชื่อชอชกไก เทียบไคด้วย

อรุณภาพ, ภาพนี้มีรูปภายนอกหมดสิ้นไป เพราะฉะนั้น
จึงไม่มีการประเวณี, ทวยเทพที่อยู่ในภพก่อนอาจเลื่อนชั้น
ไปอยู่ในภพนี้ อันเป็นภพของพระอรหันต์และพระโพธิสัตว์.

ภุมิตสอง ไต่แก ยืนเต้า ค่อมมนุษย์ภุมิ. มนุษย์
หญิงชายมั่งมีหรือจน ฉลาดหรือโง่ รูปงามหรือรูปชเหร
สุขหรือทุกข์ทรมเคล้าคละประปนกันอยู่ในภพนี้ ก็เพราะ
วิบากกรรมชำนวย จะหลีกหนีจากกฎแห่งกรรมตาม
สนอง (อินก้วย) มิได้เลย. เพราะฉะนั้น มนุษย์จึงมี
สภาพความเป็นไปแตกต่างกัน.

ผู้อยู่ในภพนี้ทนายเข้าในจำพวกดีเลิศ เพราะมีเสียนกัน
คอกุศลมูล ประจำอยู่ในสันดาน, และทั้งบำเพ็ญบุญ
กุศล สืบต่อไป อาจบรรลุภูมิสูงส่ง คือ อรหัตตผลได้.
แต่จะถึงภูมิโพธิสัตว์สุคันธสุขาวค ก็ต่อเมื่อได้สละสัรร
อันเป็นมหาภตรูปนี้ไปแล้ว. บุคคลเป็นอันมาก ละกรรมไป
หลงในกามสมบัติประกอบอกุศลกรรม เมื่อพ้นจากชพน
ไป จะต้องไปเกิดในภุมิตต่ำกว่าอันเป็นลำดับลงไปแล้วแต่

วิบากแห่งกรรมที่ทำได้.

ภูมิธก็ไปเรียกว่า โอชีวโลเต้า คืออสุรภูมิ. อสุรภูมินั้น
มทั้งคและทราย. เพราะฉะนั้น จึงแบ่งไคเป็นสองพวก

ย่อมทำสงครามต่อพระผู้ทรงคุณธรรมคือ ตเชก (ท้าว

ลักก) เสมอ. อสุรจำพวกผู้ชายมีรูปร่างหน้าตาน่าเกลียด

น่ากลัว, แต่นางอสุรมีรูปร่างงดงาม. บคแห่ง อสุรม

นามว่า โอชีวโล (อสุโร) อยู่ในตำบลบาตาลไคทะเลอัน

เป็นสถานมคครมเครือไม่น่าอยู่เลย, ภูมิอสุรนั้นยังนับว่า

อยู่ในภูมิตกข้างตน รวมเป็นสามภูมิด้วยกัน.

ผู้ตกไปอยู่ในภูมิธกลงไปอีกสาม ต้องรับโทษไคทุกข์

ทรมานแสนสาหัส. สามภูมินเรียกว่า ชนอิกเต้า (ชน

โวเต้า) คือ อบายภูมิทั้งสาม. ภูมิตนไคแก่ ภูพตงก

(ตัยอ) คือนรก. ในภูมินี้มีการลงโทษทรมานผู้ตก

ไปอยู่ตลอดกัลป์ (ชอ). นรกของจีนก็เหมือนนรกของ

อินเดีย, แต่การลงโทษทรมานมีวิเศษกว่ามาก. นรก

แบ่งออกเป็น ๑๘ ขุม ตั้งอยู่ที่เขาที่อุยชัว (ตะไวซัน)
 แปลว่าภูเขาอันมีเหล็กกล่อมรอบ. ในนรก บางขุมมี
 ความร้อนจนถึงขีดสุด, และบางขุมก็มีความหนาวถึงขีด
 สุด. มีบทหรือราชะ (จีนใช้คำว่า อัง ทงองค์) คือ
 หัวหน้าสำหรับชำระและตัดสินลงโทษสัตว์บาปสืบกาล มี
 อำนาจครอบงำทั้ง ๑๘ ขุม. ขุมเหล่านี้ล้วนมีลักษณะ
 แต่ละอย่างเป็นพิเศษ หาเขตต์สุดข้อมิได้ (ข้อเขียนตงก
 ในคัมภีร์วิภาษาคาสตร์กล่าวว่า ไต๋ซมพทวี่มีสถานที่ลง
 โทษสัตว์บาป เรียกว่า อวี่ โดยกว้างไตส์หมินโยชน
 เรยวชนมาจากร่างคล้ายกองข้าว. คำว่า อวี่ จีนเรียก
 ว่า ข้อเขียน แปลว่า หาระวางหรือระยะมิได้). ผู้เป็น
 สุภาพคแห่งนรกทั้ง ๑๐ คาล ชอตังงัก ทรงยุติธรรม
 เฉียบขาด, มีที่อยู่ณเขาไถ่ชัวในมณฑลชัวตัง (จีนตุง).
 ตั้งงกมขครองชอ เงยมหลอ (ยัมโล่=ยมราช). ท่าน
 ผู้นี้มีผู้เกรงกลัวมาก เพราะเป็นผู้ลงโทษสัตว์บาปโดยตรง.

ในคำพูดตามความเข้าใจโดยสามัญ ถ้ากล่าวถึงท่านผู้
 กคือหมายความถึงบทที่ ๑๐ คาลรวมกัน. บทเหล่านั้น
 มพวกยศาจเนนบริวารคอยรับใช้สำหรับลงโทษทรมานสัตว์
 นรกก, และแบ่งออกเป็นสองพวกมชอดังนี้:—

ตั้งก สุภาติ

คาลที่ ๑	บทชอ	จนกวง
๒	๒	โซกั
๓	๓	ชังค
๔	๔	โง่กวน (วูกวน)
๕	๕	เงยมหลอ (ยัมโล)
๖	๖	เบยนเสง
๗	๗	ไถ่ชั่ว (ไถ่ชัน)
๘	๘	เพ่งเตง
๙	๙	โตฉิ

กาลที่ ๑๐ บกชอ จวงลุน^๑

วิธีปกครองในนรก จะทราบได้ว่า สัตว์บาปตนใด
ทำอกุศลกรรมไว้มากเพียงไร, ก็มีพวกจำลงในเมืองมนุษย์
คอยบันทึกความดีความชั่วไว้. ถ้าทำความดี ก็รายงาน
เสนอเจ้าหน้าตมเมืองสวรรค์, ถ้าทำความชั่ว ก็เสนอ
รายงานเจ้าหน้าตมเมืองนรก. ส่วนกรรมที่จะตามสนองก็
ในเวลาอันควร ช้าบ้างเร็วบ้าง เพราะ:-

๑ ในพิภพเทวก็ ต้องตั้งแผนรูปคดีเหล่านี้ในมณฑล
พิภพทุกระยะ ๗ วันนับแต่วันตกตายไป (ทำบุญเจ็ดวัน),
ระยะละรูปโดยลำดับ, จนถึงระยะที่ ๗ (ทำบุญ ๕๐ วัน)
ตั้งรูปคดีกาลที่ ๗, ครบ ๑๐๐ วัน (ทำบุญ ๑๐๐ วัน)
ตั้งรูปคดีกาลที่ ๘, ถัดไปครบ ๑ ปี ตั้งรูปคดีกาล
ที่ ๙, ถัดไปครบ ๓ ปี ตั้งรูปคดีกาลที่ ๑๐, เป็นเสร็จพิภพ
และปลดทุกขโทษ.

“ความดีย่อมสนองความดี,
ความชั่วย่อมสนองความชั่ว,
และถ้าการสนองนั้นมาถึงช้า,
ก็เพราะเวลายังไม่มาถึง.”

เจ้าวณิชย์คอยบันทึกความดีความชั่วในเมืองมนษย์แบ่ง
เขตตหนาทดังนี้: ในตำบลหนึ่ง (ตชิ่ง) มีเจ้าหนาท
เรียกว่า ทุต (พระภูมิเจ้าที่) มีทศทิศเป็นศาลเล็ก ๆ
เรียกว่า ทุตเขยว: ในกรุง มีเจ้าหนาทเรียกว่า เขยฮ่วงกง
(เจ้าประจำกรุง, ในกรุงเทพ ฯ มีอยู่ข้างโรงกระทะสำเพ็ง
เรียกว่า ศาลเจ้าชียา). ในหัวเมือง เรียกว่า ตชวง
(เจ้าประจำชนบท). เจ้าวณิชย์ เหล่านี้ มีภริยาเข้าใช้อยู่ใน
ศาล (เขยว) บริบูรณ์, ถึงปี ประชาชนก็ฉลอง นำออก
แห่แห่นส่นกสนาน.

คติเจ้าวณิชย์ เหล่านี้ น่าจะเป็นของจีนที่นำมาผนวก, ประชา
ชนสามัญยังนับถืออยู่ จะเว้นไม่ได้. เพราะฉะนั้น เมื่อ
ญาติพี่น้องตายไป, เกรงว่าจะไปเกิดเป็นผ้อคอยากใน

นรก (ง่อฮุน), จึงต้องขอให้หลวงจีนช่วยเหลือเพื่อแบ่ง
 เยาบาปต่อเจ้าหน้าทในนรก. ดังนั้น จึงต้องมีคติทำพิธีต่าง ๆ
 ขึ้นในลัทธิ: นอกจากนรกทกล่าว ยังมีนรกรอกลงมา
 ออกรออย และนรกย่อยอีกพนม.

ภุมทิ ๕ เรียกว่า เอียงอภัย คือเปรตวิชัย. พวก
 เปรตคือผู้มีใจบาปหยาบซ้ำพอใจในสิ่งชั่ว, เพราะฉะนั้น
 เมื่อตกไปอยู่นรก, บางพวกพอใจขอรับหน้าทสำหรับ
 ทรมานและประหารสัตว์นรก. แต่พวกเปรต ก็แบ่งออก
 เป็นหลายชั้น, ชั้นที่ต่ำมาก คือ จำพวกเปรตที่เร่ร่อนไป
 ในนรกปราศจากเขตต์หาความสุขกายใจไม่ได้เลย. พวก
 เหล่านี้มีจำนวนเพิ่มเสมอ, เพราะคนชั่วมากกว่าคนดี. ถ้า
 จะช่วยเปรตให้พ้นทุกข์, ต้องพยายามอุทิศส่วนบุญไปให้
 มาก ในขณะที่ยังเป็นปรตตตปชวี; มิฉะนั้น พวกนี้จะ
 ไปเข้าพวกชั้นที่ต่ำหน้าททรมานประหารสัตว์นรก; ถ้าไป
 เข้าพวกนั้นแล้วก็เหลือที่จะแก้, เพราะจิตตกะทางทวยความ
 ชั่วเสียหมดแล้ว; และรูปร่างก็น่าเกลียดน่ากลัว.

ภูมิชั้นหลังที่สุด ไต่แก่วิจิณยานกำหนด เรียกว่า
ชุกแซ. มนุษย์ซึ่งเป็นผู้ร้ายอย่างชนิดที่ร้ายที่สุด
ย่อมไปเกิดในภมนี้.

เรื่องนรกและเรื่องผของจีนเป็นของ ลทธิพทธ มหายาน
และลทธิเต๋าปนกันดังได้กล่าวไว้แล้ว ; เรื่องเหล่านี้นมา
ในคัมภีร์ของจีนเรียกว่า เจ็กและ เซาตงเกงส. แปล
เอาความว่า เตือนสติมนุษย์หญิงชายตามปมปฏิบัติทิพย์
ของ เจ็กเซียงฮ้องเต. หนังสือเรื่องนี้จะหาได้ตามศาล
เจ้าต่าง ๆ เพราะมีผู้ ใญ่บุญพิมพ์ไว้สำหรับแจกเพื่อให้
มนุษย์รู้บาปบุญคุณโทษ, และมรพบคแห่งศาลนรก ๑๐
ศาลแสดงไว้ด้วย. ๑ บางทกมรพบคหน้าตนอกรูปหนึ่ง เป็น
รูปเจ็กเซียงฮ้องเต ประทับเป็นประธานกลางการชำระคดี
สัตว์นรก มีเทพบริวารแวดล้อมพร้อมพรัง, จะเห็นสัตว์
นรกททำบุญกุศลไว้ครั้งเป็นมนุษย์ก็ได้ รบรางวัลความสุข,

๑ ไต่เคยเห็นหลวงจีนทำพิธีงเต็ก มีภาพบคเหล่าน
แขวนไว้ ทั้ง ๑๐ ภาพ.

ทไฉยาปหยาบชากรยโทษทรมาน. ในทนั้นจะเห็นรูปพระ
องค์หนึ่งสวมหมวก ๕ แฉก แสดงว่าเป็นโพธิสัตว์ มี ศิระ
ประภา, ขเสอเป็นพาหนะ, มีศัษย์เป็นรูปหลวงจีนหนุ่ม
๒ องค์: องค์หนึ่งถือไม้เท้ามวงแหวนทหวเรียกว่า ชกขระ
อีกองค์หนึ่งถือธงรูปเรียวยาวมลายคอกบัว: ท่านพระรูปนี้
คือ พระกษัตริศรรรโพธิสัตว์ (พระ โพธิสัตว์หวังคืน=แม่
พิมพ์) จินเรียกว่า ตังจิง อ้วงฟัสะ, หรือทนมมเรียก
กันในประเทศนั้นว่าพระมาลัย, ซึ่งจะเล่าเรื่องพระโพธิสัตว์
นี้ต่อไป.

ชกขระ เป็นชื่อไม้เท้าทสันให้เกิดเสียง. ไม้ชนิดนี้ใน
นิยายฝ่ายใต้ไม่มี คงมีกล่าวแต่ในคัมภีร์มหายานหลาย
แห่ง. นัยว่าเป็นของจำเป็นในบริกขาร ๑๘ อย่าง (ไม่
ใช่แปด) ของภิกษุ. โดยพระพุทธฎีกาว่า ภิกษุผู้ไป
ธุดงค์ในป่าต้องมีชกขระ. ถ้าเข้าไปในละแวกบ้านมิให้
ทำวจวญญุตคอกกล่าววาจา แต่ให้เคาะด้วยไม้ ชกขระ.
ถ้าคนในบ้านถาม ก็ให้สันไม้เป็นอันอาณัติสัญญาณตอบ.

อนึ่ง การสนั่น เป็นเหตุให้สัตว์เลื่อยคลานไต่ ยืนแล้วหนี
 ไป จะได้ไม่ถูกเหยียบ. ถ้าไปในทรกหรือป่าสูง สัตว์
 ร่ายหรือแมลงทฟงไต่ ยืนเสียงกึกกใจ ไม่ทำอันตราย
 ต่อผู้ถือ. ไม่ขกขระน เป็นไม้ถอกเหล็กมขนาดยาว
 ยอกมีโลหะ สันฐานเป็นเจดีย์ มีช่องเป็นวงกลม ๒ ช่อง
 ๓ ช่อง หรือ ๔ ช่อง สำหรับร้อยวงแหวนโลหะ ใน
 ช่องหนึ่ง ใส่วงแหวนช่องละ ๔ บ้าง ๖ บ้าง ๑๒ บ้าง,
 วงแหวนเหล่านี้นี้มีความหมายทุกจำนวน. ถ้าเป็นไม้
 เทาสำหรับภิกษุถือ ต้องมีวงแหวน ๔ วง, หมายความว่า
 ถึงอริยสัจ. ไม่เทาชนคทมิ ๓ ช่อง ร้อยวงแหวนช่อง
 ละ ๖ อัน เป็นของพระภิกษุสัพพตเจ้าเป็นผู้คิดสำหรับ
 พระโพธิสัตว์ ซึ่งหมายความว่าต้องบำเพ็ญบารมี ๖.^๑
 ชนคทมิ ๔ ช่อง ร้อยวงแหวนช่องละ ๑๒ ห่วง เป็น
 ของพระคากยมุนีพทุธเจ้าเป็นผู้คิด สำหรับพระปัจเจกโพธิ

๑ กาน, คิล, ชนค, วิริย, ฌาน, บัญญา

ถอ ซึ่งหมายความว่า เป็นปฏิสมุขบาท ๑๒ อากาธ.

คณกรเณกและน มีตำนานเล่าว่า เตาหยิน ซอ ตาช
 ตายไปนรกแล้วกลบพนคนชีพ ไคคณกรทกลาวนมาควย.
 ตามคณกรกล่าวว่า เณกเซียงฮองเตมพระกรุณาธิคุณทรง
 วจนาและประกาศคณกรเณกและ เพื่อให้มนุษย์หญิงชาย
 ไค บำเพญกุศล รู้สำนึกบาปที่ไคทำไว้: กล่าวคือ
 ในวันประสูติของโพธิสัตว์ทิจัง ซึ่งเป็นประธานในนรยโลก
 (ตั้งก) บรรดา บคแห่งศาล ทั้ง ๑๐ ในเมืองนรกก็
 ประสานมือ นอมเคียร อ่อนวอนฉะเพาะพระโพธิสัตว์องค์นั้น
 ให้ช่วยทุกข์สรรพสัตว์, พระโพธิสัตว์แสดงมหาการุญ
 กล่าวว่า “เราประสงค์จะช่วยสัตว์ทั้งหลายให้พ้นทุกข์
 วนนเมอดงเวลาเย็น (คือ เย็นวัน ๑๓ ค่ำ เดือนที่ ๗)
 เราสั่งให้ยกโทษของบรรดาสัตว์บาป, แล้วให้ ไปเกิดใหม่
 ในคติหรือภพทั้งหกแล้วแต่วิบากกรรมที่ทำได้. แต่ทว่า
 คนช้วนนั้นมากกว่าคนค. การลงโทษในนรกก็รุนแรง
 ควรจะลดหย่อนลงเสียบ้าง. วิญญาณไคทชวชา แต่

ได้สำนึกในบาปแห่งตนชกชวณ วิญญาณอื่น หนึ่ง หรือ สอง
 ให้รู้สำนึกอย่างเดียวกัน, ก็ควรจะชดเชยเป็นความดี,
 กลบลบโทษที่ต้องได้รับ.” บคทั้ง ๑๐ คาลจึงตกลงว่า
 ผู้ใดประพฤติแต่การบุญมาแต่เยาว์วัย เมื่อตายไปก็ส่ง
 ให้ไปสู่แดนสวรรค์, ๑ บรรดาผู้ที่มีบุญและบาปเท่ากัน
 จะรอดพ้นอบายภูมิทั้งสาม (ชั้นอีกเต้า) กลับไปเกิดใน
 มนุษยภูมิ (ชั้นเต้า), ส่วนผู้ซึ่งคำนวณบุญแล้ว แต่
 บาปยังมีมากกว่า จะต้องสูนรก ผ่านศาลต่าง ๆ ในนรก
 แล้วจึงให้ไปเกิดเป็นมนุษย์ มังมี ยากจน แก่ หนุ่ม
 มีโรคภัย พิการ แล้วแต่วิบากกรรมเพื่อให้ทำการแก้ตัว.
 ถ้าประพฤตินดี, ก็ให้ไปเกิดในสุคติ; ถ้าประพฤตินชั่ว,
 ก็ให้ขุดรากถอนโคนไปสู่ศาลทุกศาล, ได้รับทุกข์

๑ ตามลทธิของจีนต้องไปนรกก่อน. คล้ายกับคติ
 ของ คริสตัง โรมันคณลิก ที่ต้องไปสู่สถานที “ไฟชำระ”
 (purgatory) ก่อน ดูภาค ๑.

ธรรมดาสำหรับตลอดไป; แล้วให้ไปเกิดอีก, ให้ได้รับ
 ทุกข์ยากจนจนแสนที่สุด, ตายแล้วก็ไปสู่รอกได้รับทุกข์
 ธรรมดาไม่มีที่สิ้นสุด. คนอกตัญญูไม่รู้คุณบิดามารดา,
 ฆ่าตัวตายเอง, ปลงชีวิตสัตว์, หรือไม่เชื่อกรรมวิบาก
 มักเห็นร้อน ๆ ว่า เมื่อตายแล้วก็เป็นอันคนยาก, เมื่อ
 สิ้นลงหนึ่ง (คือแตกกายทำลายร่าง) ก็นับว่าได้รับทุกข์
 ธรรมดาอย่างที่สุดจนขาดใจแล้ว เท่ากับคนยังมีชีวิตอยู่ได้
 รับโทษธรรมดาเช่นเดียวกัน ใครๆก็ไม่เคยเห็นผู้ที่ตายเป็น
 ผู้ แล้วได้รับโทษธรรมดา ฯลฯ แท้จริงคนเหล่านั้นก็ไม่รู้ว่า
 ส่วนที่ตายไปนั้นเพียงทำลายสรีระร่าง, แต่วิญญาณหาตาย
 ด้วไม่: อกุศลใด ๆ ที่ทำไว้เมื่อมีชีวิตอยู่, จะต้องอำนวย
 วิบากตามสนองในภพหน้า. บรรดาคนพาลสันดานทุจริต
 เห็นผิดเป็นชอบประกอบอกุศลกรรมเช่นนั้น จะต้องถูกส่ง
 ไปรับทุกข์ธรรมดาในเมืองนรกเป็นนิจนิรันดร์. อนิจจา! แม่
 จะมีคำสั่งสอนถึงสามศาสนา (ซิมก่า = ขงจื๊อ, เต๋า,
 พุทธ). ก็ยังมีคนทคอดัง เห็นเสียว่าคำตักเตือนนั้นเหลว

ไหล, เพิกเฉยต่อพระกรุณา, กระทำอกุศลกรรมทั้งร้อย
 แก่ใจ, ที่รู้สำนึกตน ในร้อยหนึ่งจะมีสักคนเดียวก็หา
 ยาก. เหตุฉะนี้ การลงโทษทรมานในนรกจึงต้องดำเนิน
 เฉียบขาดไม่ลดหย่อนอ่อนผ่อนผัน. แต่บางคนกำหนดไว้ ด้วย
 ความกรุณาว่า มนุษย์หญิงหรือชาย หนุ่มหรือแก่อ่อนแอ
 หรือแข็งแรง ซึ่งได้ทำบาปกรรมไว้อย่างใด ๆ ยอมให้
 พ้นไปได้. ถ้าระลึกถึงพระโพธิสัตว์อยู่เสมอ, และใน
 วันเกิดของบิตัง ๑๐ คาล ก็ให้ ถอดลึงกินแฉ สวคมนตรี
 ภาวนา ตั้งมั่นปณิญาว่าไม่ทำบาปอีกต่อไป, หรือได้ทำ
 อกุศลไว้มื่อยมชั่วตออยู่ ก็ให้ลดพ้นคาลนรกเป็นคาล ๆ
 ไป ตามจำนวนอกุศลที่ได้ทำไว้. กฎที่ผ่อนผันนี้ ไม่ยอม
 ให้ออกเส้นอาตยที่ไม่ชอตรง เสียสัตย์ทวนสาบาน บุตร
 ไรกตัญญูไม่รู้คุณบิดามารดา ผู้ฆ่าตัวตายเอง เหล่าผู้คิด
 ทำลายล้างสาธุชนในทางลับ เหล่าผู้ถูกฟ้าผ่าตาย เหล่า
 ผู้ถูกน้ำท่วมหรือไฟครอกตาย ถูกสัตว์ฆ่าหรือถูกอสรพิษ
 ขบกัดตาย : สัตว์บาปหนาเหล่านี้ต้องผ่านคาลนรกทุก

โรงไม่มีการยกเว้น^๑ และต้องรับโทษทุกศาลตามเกณฑ์
ของอภุศลกรรม ที่ทำไว้. บรรดาสัตว์อื่น ๆ นอก
จากพวกข้างต้น ยอมให้เอาบุญหักบาป เพื่อรอกพ้นการ
ทุกข์ทรมานบ้าง, และเพื่อไต่รับรางวัลในอภุศลกรรมบ้าง.

อันเรื่องราวความชั่ว ของมนุษย์ในโลก และโทษที่จะ
ต้องไต่รับดังนี้ ไต่เขียนไว้ ด้วยภาพที่ หญิงชายจะอ่าน
เข้าใจง่าย แล้วเสนอพระโพธิสัตว์เพื่อรับอนุมัติ. เรื่อง
ราวนี้ประสงค์จะคอยให้วิญญูญาณของมนุษย์ อันทำแต่กุศล
ตกไปอ่านในนรก แล้วกลับไป (สลับแล้วพนชนอย่างใน
เรื่องนิยาย), จะได้นำเรื่องนั้นไปประกาศให้ทั่วโลก. เมื่อ
พระโพธิสัตว์เห็นแผนกำหนดที่ใด จดการไปนี้, ก็อนุมัติว่า
ดีแล้ว. พอวัน ๒ ค่ำเดือน ๘ พระโพธิสัตว์พร้อมด้วยสุภา
ศาลนรกทั้งสิบ ก็พากันนำแผนภาพนั้นเสนอเฝ้าเชิง
ฮ่องเต้.

๑ คนที่แก้ตาย ยกเว้นผู้เป็นผีแต่กุศล.

ถือศีลสวทภาวนา ปฏิญาณว่าไม่ทำบาป ๆ ล ๆ, และ
กำหนดให้ประกอบกุศลวัตรนั้นในวันเกิด ของพระโพธิสัตว์
และบศาคาลทั้งสิบ.

ศาลทหนึ่ง

ผู้เป็นประธานศาลต้นซอ จินกวง, มีหน้าที่เป็นนาย
ทะเบียนคนเกิดตายของมนุษย์และเป็นตุลาการ. มนุษย์
หญิงชายตายไปกายแก่และจะต้องไปเกิดอีก, ถ้าบุญและ
บาปเท่ากัน, ต้องไปสู่ศาลนี้, แล้วจึงส่งให้ ไปเกิดเป็นคนดี
มีเงินแล้วแต่ผลกรรมที่ใด ทำไว้. ถ้าส่วนบาปมีมากกว่า
ส่วนบุญ, ถูกส่งไปส่งที่กระเจกยานใหญ่มีขนาดตามกว้าง
ได้ ๑๐ ช่วงมือทั้งสองท้อออก (๕๐ ฟุต) จะเห็นบาป
ของตนเมื่อครั้งยังมีชีวิตปรากฏอยู่ในกระเจกนั้น; เมื่อ
เห็นบาปของตนแล้ว, ก็ถูกส่งไปขึ้นศาลทของ ซึ่งจะ
พิจารณาพิพากษาวางบทลงโทษทรมานแล้วส่งไปนรก ตาม
ควรแก่โทษานุโทษ.

ผู้ใดเมื่อมีชีวิตอยู่ประมาททะนงใจ มิได้ระลึกว่าฟ้าดิน
 เป็นผู้ให้กำเนิดมนุษย์, มิรู้ว่าบิดามารดาปกปักรักษา
 มาจนเติบโต, เพิกเฉยต่อเจ้าหนี้ ๔ ประการ (คือ ฟ้า
 ดิน พระมหากษัตริย์ และญาติพี่น้อง); ไม่เห็นสำคัญ
 ชีวิตของตน เหมันดเฉือนคอ ผกคอ กินยาพิษ หรือโจน
 นํ้าตาย: อันการกระทำเหล่านี้ มิได้เป็นไปเพื่อความชอ
 สัตย์กตัญญู เพื่อความบริสุทธิ์ หรือมิตรธรรม อันเป็นทาง
 ไปสวรรค์, แต่กระทำไปโดยโทษาคติหรือภยาคติโมหา
 คติขลาดต่อวิบากผลแห่งความชั่วที่ตนทำไว้. คนเหล่านี้
 สิ้นลมหายใจไปสู่ศาลนี้ ถูกกักขังไว้ในห้องหิวโหย
 และกระหาย, ในเวลาเช้าตั้งแต่ ๗ ถึง ๑๑ นาฬิกา
 ทุกวัน จะรู้สึกตนได้ทุกขเวทนาเหมือนเมื่อครั้งยังมีชีวิต
 อยู่ในขณะที่ฆ่าตัวตาย: ทนทุกข์ทรมานอยู่อย่างนี้ ๗๐ วัน
 บาง บ้างหรือสองข้าง แล้วแต่ฐานโทษ. แล้วถูก
 นำตัวขึ้นไปยังที่ซึ่งตนเคยฆ่าตัวตาย, ให้เห็นเหตุการณ์ที่
 ล่วงแล้ว, แต่ไม่ให้กินเครื่องทิหรานํ้าไปเช่น, ตนจะรู้

ลำนกตนเลียบในักหนา, ไม่สามารถจะปรากฏตนให้มนุษย์
เห็นตกใจ^๑ เพียรพยายามจะหาตัวแทน^๒ — — — —

วิญญาณโคปรากฏตนให้เห็น ทำให้มนุษย์ถึงตาย, จะถูก
ยศาจหน้าคำเขี้ยวยาวลากตัวไปทรมานไม่ให้ผุดเกิดอีก — —

ดูก่อนผู้อาศัยอยู่บนดิน, ในวัน ๑ คำ เดือนที่สอง
ถ้ากระทำการถือศีลกินเจฉันหน้าไปทางเหนือ, ปฏิญญา
ว่าเว้นบาป มุ่งอยู่แต่กุศลไซร้, ก็ะพ้นจากนรก. พระ
ธรรมของพระพุทธเจ้าก็ไค้แพร่หลายไปจบพิภพ เพื่อ
เตือนสติมนุษยชาติให้ มีความเชอรุสูกบาป. เมื่อถึง
เวลาแล้ว, เทวทูตก็จะพาวิญญาณท่านไปสู่สวรรค์สุขาวดี.

๑ ถือว่าถ้าสำแดงตนให้มนุษย์เห็นตกใจ ยศาจนั้น
จะคลายทุกข.

๒ ถ้าหาได้ ตนก็ไปเกิด เช่นโคคน้ำตาย ถ้ามี
ใครโคคน้ำตาย คนตายก่อนก็ไปเกิด คนตายทีหลังก็
เข้าตำแหน่งตนทุกขไปกว่าจะมีตัวแทน.

กาลต่อไป กล่าวถึงบาปและโทษที่จะต้องได้รับไว้
อย่างพิสดาร มีการทรมานอย่างแปลก ๆ วิเศษไปกว่า
นรกของอินเดียหรือของฝรั่ง แต่เห็นว่าจะเผือกจึงขอ
ข้ามเสีย ลัดไปเล่ากาลที่สิบหรือกาลสุดท้าย.

กาลที่สิบ

กาลนี้มีหน้าทพจารณาวิญญาณที่ถูกส่งไปจากกาลอื่น.
ถ้ามีบาปมาแล้วมากนักอยู่เพียงไรและรับโทษพอแล้ว, จะได้
จิตส่งไปเกิดเป็น มนุษย์ หรือ ตีรจฉานแล้ว แต่บาปที่ทำไว้.
ก่อนไปเกิดจะต้องไปสู่เชิงเทินแห่งความจำอะไร ๆ ไม่ได้.
ณต้นเป็นทอຍของเทวชอ เม่งโพ (เจ้าแม่แซ่เหม็ง). เม่ง
โพเกิดเมื่อครั้งราชวงศ์ซัน, เมื่อเด็กได้ศึกษาคัมภีร์
ต่าง ๆ ของขงจื่อ, เมื่อโตขึ้นศึกษาพระสูตรต่าง ๆ ใน
พระพุทธศาสนา, ชักชวนให้มนุษย์งดเว้นการฆ่าสัตว์
และถือศีลกินเจ, เมื่ออายุได้ ๘๑ ปี ผมหงอกขาว
เหมือนนกยาง แต่ผิวเนื้อสกลใสเหมือนเด็ก. นางคำเนิร
ตนเป็นพรหมจารี เรียกชื่อตนเองว่าเหม็ง, แต่คน

ทั้งหลายเรียกว่า จ้าวแม่เหม็ง. เจ็กเซียงฮ้องเต้ ตรัส
 สั่งให้นางสร้างเชิงเทียนแห่งความจำอะไรไม่ได้, และตั้งให้
 นางเป็นผู้ดูแล มีบ้ค่างเป็นบริวารคอยปฏิบัติตามแต่นาง
 บัญชา. นางพระสมันนายาชนะนิกหนึ่งคล้ายเหลาไวน์ มี
 เบญจรสคือ หวาน ขม ข้น เปรี๊ยว เค็ม. วิญญาณทศาล
 ทงสืบพิพากษาให้ ไปเกิดตองคมนายาน, เมอคมแล้ว
 จำความหลังไม่ได้ห่มค. แต่ว่า ถาวัญญานไคมบุญกุศล,
 น่ายานจะทำให้อนทรยทงหาคชน; ถาวัญญาณมบาป,
 กตรงกนขาม.

เชิงเทียนทกลาวนอยุ่หน้าศาลทงสืบ ถกจากสะพาน
 ทงหก คือ เงิน ทอง หยก หิน ไม้ และ แผ่นกะดาน.
 มีรูปสี่เหลี่ยมข้างบน แบ่งออกเป็น ๑๐๘ ห้อง วางเรียง
 ถวายนายา สำหรับให้ วิญญาณ คมนอย หรือ มาก ก็ได้ ผล
 เท่ากัน. ขางทมบค่างทคอดงไม่ยอมคม, ทนไคนนก
 จะเกคคมคคคกรบคคคทพน, แล้วมทอทองแดงยคเข้าไป
 ในลาคอ ถกกรอกคควนนายา. คคเสร็จแล้วถกพาไปบน
 สะพานลอยอยุ่เห่นอนาสแดงไหลอยุ่หลัง ๆ, ไปไคคค

ทางจะเห็นอักษรจารึกไว้ที่หน้าผาสีแดงอยู่ตรงหน้าว่า:—

เป็นมนุษย์นั้นง่าย แต่จะปฏิบัติตนให้สมแก่ความรับผิดชอบ เป็นการยาก.

ถึงกระนั้น เกิดเป็นมนุษย์อีกคนหนึ่ง ยิ่งจะยากขึ้นไปอีก.

เพราะผู้จะไปเกิดอีกในสุคติไร ๆ ก็ไม่มีความลำบากมากนัก ;

แต่จำเป็นต้องรักษาปากและใจให้ตรงกัน.

เมื่อวิญญูญาณอ่านถ้อยคำเหล่านั้นแล้ว, ก็พยายามกะโตคชนมิ่ง, แต่ถูกขี้สาจรูปร่างใหญ่โตสองตน คอยต้อนตกลงไปในน้ำ. ขี้สาจตนหนึ่งสวมหมวกดำตามตำแหน่งและสวมเสื้อยก, มือหนึ่งถือกระบาศินสอ บนปากแบกกระบ, ทบ้นเอวถ่วงเครื่องทรมานต่าง ๆ, จ้องตามูกมองทงและหัวเราะลั่น: ขี้สาจนมัสสมญาว่า อายสั่น. ขี้สาจอีกตนหนึ่ง หนามีโลหิตเปรอะเบอน, สวมเสื้อขาวถือลูกคิก แบกกะสอยขาว, รอบคอแขวนเงินกระบาศ,

ความเคารพ. พระโพธิสัตว์กวนอิมปรวากฎพระรูปเป็น
 บัณฑิตใหญ่หน้าเหลี่ยมเกรียมสูงหกชั่วตัวทอง (ไม่ทราบว่า
 เท่าไร) แล้วเปล่งวาจาขึ้นว่า เหตุด้วยเง็กเซียงฮ่องเต้
 ประทานอนุมัติตามข้อกำหนดที่พระโพธิสัตว์ ตรึงและบันทึก
 สิบศาลใต้ตกลงไว้ ในการ ที่จะลดหย่อนผ่อนโทษ สัตว์บาป
 ตามประกาศคัมภีร์เง็กและนี้. พระโพธิสัตว์พยากรณ์ว่า
 ผู้ชักชวนมนุษยชาติให้ประกอบบุญกุศลหรือรู้สึกในบาป
 เพื่อให้ออกพ้นจากนรก, ย่อมจะลงพทภูมิ; ตรัสแล้วก็
 เสด็จลอยไปในก้อนเมฆ. บันทึกสิบกกลบเขานรภูมิ,
 เง็กเซียงฮ่องเต้ก็เสด็จกลับคืนสวรรค์.

ในตอนต้นได้กล่าว ถึงวันประสูติ ของ พระพุทธเจ้าและ
 พระโพธิสัตว์ต่าง ๆ ของจีน กำหนดอย่างนี้:—

พระอารยไมเตรย, เงี่ยมล่อฮ้อง, และเง็กเซียง
 ฮ่องเต้ โดยลำดับ ๑ คำ ๘ คำ ๕ คำ เดือนต้นของจีน
 บัคนรูกาลที่ ๑ ที่ ๓ ที่ ๔ และพระโพธิสัตว์กวนอิม
 โดยลำดับ ๑ คำ ๘ คำ ๑๘ คำ และ ๑๕ คำ เดือนที่ ๒

ขกนรกาลท ๒ ท ๖ ท ๗ โดยลำดับ ๑ คำ ๘ คำ
และ ๒๗ คำ เดือนที่ ๓

ขกนรกาลท ๘ ท ๕ พระศากยมุนีพุทธ และขก
กาลท ๑๐ โดยลำดับ ๑ คำ ๘ คำ ๑๕ คำ ๑๗ คำ
เดือนที่ ๔

จ้าวประจำกำแพงเมือง และคูเมือง ๑๑ คำ เดือนที่ ๕
พระโพธิสัตว์ตึง ๑๓ คำ เดือนที่ ๗

จ้าวประจำครัวไฟ (เจาซิน) ๓ คำ เดือนที่ ๘

นอกจากนยงมวนเซ่งเต้า (ล้ำเจมรรคผล) ของ
พระโพธิสัตว์กวนอิม ในวัน ๑๕ คำ เดือนที่ ๖ วันบรรล
พุทธภูมิแห่งพระศากยมุนีพุทธเจ้า ในวัน ๘ คำ เดือน ๑๒
(ปลายปี)^๑ - วันท้าวประจำครัวไฟทุกครัวเรือนขึ้นไป
เสนอความดีความชั่วของมนุษย์ในครัวเรือนท้าวเตาสถิต

๑ ตอนนั้น กล่าวถึงกาลทพระศากยมุนีตรัสรู้, ใน
ตอนทกล่าวถึงวันประสูติ ว่าเป็นวัน ๑๕ คำ เดือนที่ ๔ :
ตามนัยนี้ วันประสูติและตรัสรู้หาใช่วันเดียวกันไม่.

อยู่แต่เง็กเซียงฮ้องเต้ (เซียงจ้าวชนสวรรค์ก่อนตรูงาน
 เหตุตนเองจึงต้องมพิสงเอาอกเอาใจไว้) ในวัน ๒๔ ค่ำ
 เดือนที่ ๑๒.

กล่าวถึงยุค ตามคติงานแบ่งออกเป็นสาม ยุคที่หนึ่ง
 ตั้งแต่ พระศากยมุนีพุทธ เสด็จ ลง มา ตรัส เป็น พระสัมมา
 สัมพุทธเจ้าหมดลงในระยะ ๕๐๐ ปี นับแต่ปรินิพพานแล้ว,
 ยุคนี้เรียกว่า เจียฮวบ (เจงฟา—ยุคแบบฉะบับแห่งธรรม
 คือ มีแต่ธรรม หาธรรมมิได้ = วิวรรตกัลป์). ยุค
 ที่สอง เรียกว่า เซียงฮวบ ต่อจากยุคต้นมามีระยะ ๕๐๐ ปี,
 ยุคนี้ มนุษย์ ใช้อุปภาพและอักษร เป็น เครื่อง นำ ทางไปสู่
 ความจริงแห่งธรรม คือมีทั้งธรรมและอธรรม. ยุคที่สาม
 ถัดมาเป็นระยะนานได้ ๒๐๐๐ ปี เรียกว่า ยีฮวบ (โม
 ฟา—ไม่มีธรรม=สัวรรตกัลป์), ยุคนี้อธรรมทวชนเป็น
 ลำดับ จนพระศาสดาเรียวลงและหมดสิ้นไป, ถึงตอนนั้น
 ไม่เหลือ (ศรีอารยไมเตรย) จะมาตรัสพนพระศาสดา

ใหม่เวียนไปอีก. ตามที่เล่ามานี้จะเห็นได้ว่าคติในเรื่องเหล่านี้นั้นของจีนก็ไม่สู้ผิดอะไรจากไทยเราที่เคยรู้เคยได้ยินมาแล้ว.

กล่าวถึงพิชิตทศิศจัณฐกให้แก้วมณเฑียร. พินิจอ้างว่าสืบมาแต่ครั้งพุทธกาลดังแจ้งอยู่ในคัมภีร์ ชื่อว่า ยุกติเยยมเค้า (ยอเจียเย่นโค้ว). ในคัมภีร์ นานาเรื่องราวว่าพระ

อานนท์เห็นเปรตคอยอยากอยู่ในนรก บังเกิดสังเวช, จึงทูลถามพระพุทธเจ้าว่า จะมีหนทางที่จะบรรเทาความอยากของเปรตเหล่านั้นได้ประการใดบ้าง. พระพุทธเจ้าทรงแนะนำอุบายแก่พระอานนท์ว่า ถ้าจะอุทิศอาหารไปให้ถึงภพนั้นได้ ต้องให้ประชุมสงฆ์สวดมนตร์ตามที่กำหนดไว้เฉพาะพระปฏิมากรพระพุทธเจ้า. ๑ อาศัยเหตุนี้จึงได้เกิดมี

พิชิตกล่าวแล้วกระทำสืบกันมา. เรื่องนี้คล้ายคลึงกับเรื่องตนเหตุพิชิตกษัตริย์ของญวนมาก และบางทีก็จะเป็นเรื่องเดียวกัน, เพราะการทวงกษัตริย์ก็ทำบุญส่งไปให้

๑ ตรงกับพิชิตสวดมนตร์เย็น ฯลฯ ตามบ้านของเราที่ตองตงพระพุทธด้วย.

พวกผี, ในตำนานนั้นชื่อว่า^๒:-

“ในสมัยครั้งหนึ่ง องค์สมเด็จพระผู้ทรงพระภาคเจ้า
เสด็จประทับอยู่ที่นครธารามเมืองกบิลพัสดุ์ พร้อมด้วย
พระภิกษุเฝ้าห้อมล้อมคอยสดับพระสัทธรรมเทศนา. ใน
เวลานั้นพระอานนทเถระเจ้าไปนั่งสมาธิอยู่ในที่สงัดแต่ผู้เดียว.
ครั้นถึงเวลาใกล้รุ่งพระผู้เป็นเจ้าได้ทอดนาไปเห็นอสุรกายมี
นามว่า เหยี่ยมไขว่ ร่างกายชubbอมเหี้ยวแห้งและมเพื่อง
พลุ่งออกจากปาก ลำคอเท่ารูเข็ม ผมนั้นครึ้มรุงรัง มี
เขี้ยวงอกออกจากปากน่าเกลียดกลัวขึงนัก. อสุรกายนั้น
มายืนประณมมอทูลพระอานนทว่า “ยังมีอีกสามราตร
ท่านก็จะถึงแก่มรณภาพ, แล้วต้องมาอยู่ในหม้ออสุรกาย
ดังเช่นข้าพเจ้าน.” พระอานนทได้ฟังอสุรกายบอกดังนั้น,
พระผู้เป็นเจ้าก็มีความหวาดเสียวต่อมรณภพ เพราะยัง
เป็นปลัดขันธ์อยู่. พระผู้เป็นเจ้าจึงถาม อสุรกาย นั้นว่าจะทำ

๒ คัดจากตำรา กงเต็ก ใน อานันนิกาของ พระครู
เคณานันตมณณาจารย์ (ป) วัดมณฑลสมาคม.

ประการใดจึงจะพ้นจากความตาย . และพ้นจากทุกข์ในหมู่
 อสุรกายนั้นได้. อสุรกายตอบว่า “ถ้าพระผู้เป็นเจ้า
 อยากจะให้พ้นจากกองทุกข์, ก็ให้กระทำพหุบูชา ธรรม
 บูชา สังฆบูชา, และบริจาคทานให้แก่ยากเข็ญใจที่
 อตอยาก, และแผ่กุศลไปให้แก่พวกอสุรกายทั้งหลาย,
 ท่านจักได้ม आयันวตมนการ. ส่วนอสุรกายทั้งนั้นจัก
 จักได้ พังผลกุศลที่ท่านอุทิศให้, อาจพ้นจากกองทุกข์ถึง
 สุกตได้ โดย พลัน.” เมื่อ พระอานนทได้ พัง อสุรกาย
 กล่าวดังนั้น, จึงได้นำความมากราบทูลองค์สมเด็จพระผู้
 ทรงพระภาคเจ้าตามคำที่อสุรกายกล่าวนั้น แล้วขอให้พระ
 ผู้ทรงพระภาคเจ้าช่วย. (หยาที่เทโตน ก้าวอานนโงน
 หยาอกิมเหยิกโพ หงาหเพองเตยน หลนหยอนงท) พระ
 ผู้ทรงพระภาคเจ้าจึงมี พระพุทฎกา ตรัสแก่ พระอานนทว่า
 “ดูก่อน อานนท, อย่าได้มีความหวาดเสียวเกรงกลัวไป
 เลย เราตถาคตจะชี้ทางให้ เพื่อบริจาคทานให้แก่หมู่
 อสุรกาย และพวกพราหมณ์ที่เมืองมายาคา (มัทราฐ)

กรรมัง ?), เพราะพวกพราหมณ์ในเมืองนั้นยากจนอนาถา
 มาก. เมื่ออานนท์บริจาคนั้นแล้ว, อานนท์ก็จักพ้นจาก
 ภัยทุกข์แล้วนั้นใด. แต่การที่จักบริจาคนั้นให้ทั่ว
 ถึงอสุรกายนั้นยาก: เพราะพวกอสุรกายนั้นสร้างกรรม
 ไว้มาก, จึงไม่สามารถที่จะบริโภคนั้นได้, ต้องตั้งพิธีประชุม
 พระอริยเจ้าทั้งหลายมาเจริญพระคาถานามว่า ถิกขอลาภ
 ด้วยอำนาจพระคาถานี้ทำให้ทั่วถึงหม้ออสุรกายทั้งหลายได้.
 ส่วนอานนท์ก็จักมีอายุยืน.” เมื่อพระอานนท์เถรเจ้าได้
 สดับพระพุทธพจน์ดังนี้แล้ว, พระผู้เป็นเจ้าจึงจัดหาเครื่อง
 สักการบูชา และเครื่องอุปโภคบริโภคพร้อมแล้ว พระผู้
 เป็นเจ้าก็ตั้งพิธีสนับบาต พุทธจักร ฌตกรรม จึงกระทำ
 สักการบูชาพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า มี
 องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประธานในการนี้. เมื่อ
 พระอานนท์ผู้เป็นเจ้าบริจาคนั้นและยถาทิศนกุศลไปให้
 หม้ออสุรกายครั้งนั้น, โดยได้ฟังอำนาจพระบารมีอันหาร
 แห่งพระรัตนตรัยทั้งสาม และอำนาจพระคาถา ถิกขอลาภ

นั้น, จึงบันดาลให้ ทวณฺหํ อสุรกายทั้งหลาย ได้รับ
 ผลทานอันนั้นแล้วไปสู่สุคติ. (เฝือก โงน อานาน หงา ออ
 เเตยง เทตาทก ขาลา โมนออ กวาง ตอ ต่าย โย ตาก) องค์
 สัมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงมีพระพุทฺธกฏาตรัสแก่พระ
 อานนทว่า “ดูก่อนอานนท, จงรู้เถิด เราตถาคตจะแสดง
 ให้ทราบ. เมื่ออดีตกาลล่วงแล้วครั้งนั้น เราตถาคตเกิด
 ในตระกูลพราหมณ์ อยู่ใน สำนัก พระโพธิสัตว์ ทรงนาม ว่า
 กวาง ตอ ต่าย โย ตาก. ๑ พระโพธิสัตว์พระองค์นั้น เมื่อ
 ผู้ใดบริจาคทานให้แก่ อสุรกายใด ๆ แล้ว, พระองค์ก็
 อ่านพระคาถา นามว่า ถกยอลาย สวดชน. ด้วยอำนาจ
 พระคาถานั้น อาจให้ ทวณฺหํ อสุรกายทั้งหลาย.
 เราตถาคตจึงนำมาแสดงแก่อานนทในกาลบัดนี้. และ
 อานนทจึงรู้ อสุรกาย ที่มายอกอานนทว่ายังอีกสามราตร
 อานนท ก็จักถึงมรณนั้นหาใช่อื่นไกลไม่ คือพระโพธิสัตว์
 กวาง ตอ ต่าย โย ตาก นั้นเอง, พระโพธิสัตว์องค์นั้น

เธอปรารถนาจะโปรดทั้งมนุษย์และอบายสัตว์ทั่วไป, (คือ บิ
 เหย ฉา) ด้วยพรหมวิหาร คือ เมตตา กรุณา มุทิตา
 อุเบกขา ทั้ง ๔ อย่างนี้บริบูรณ์อยู่ในเธอ ๆ จึงแบ่งภาคมา
 บอกแก่อาณนท เพื่อจะไต่เป็นต้นบริจาคตานต่อ ๆ ไป.”
 เพราะเหตุนี้ การบริจาคตานทั้งกษัตริย์จึงต้องมียุพยมราช
 คือ พระโพธิสัตว์แบ่งภาคเป็นประธาน สำหรับแจก เครื่อง
 ไทยทานทั้งกษัตริย์. ประชุมพิธีทั้งกษัตริย์มาในพระสูตร
 ดังนี้ จึงไต่กระทำตลอดมาจนปัจจุบันนี้.”

ผู้เผยแพร่ลัทธิพุทธเช่นวิญญูญาณให้เจริญจนรวดเร็ว คือ
 อโณมวชระ จึงให้ชื่อว่า ปุ๊กกิมกิง, ท่านผู้นี้เป็นภิกษุ
 ไปจากอินเดียภาคเหนือ เมื่อ พ.ศ. ๑๖๒๖, ได้เป็นประมุข
 ของนิกายโยคจารในประเทศจีน สืบต่อจากวัชรโพธิ
 (กิมกิงจี) ผู้อาจารย์. เมื่อ พ.ศ. ๑๒๘๔ และ ๑๒๘๕
 พระเจ้าถังเหียนจงตรัสให้ไปสืบเสาะหา พระคัมภีร์ เพิ่ม
 เต็มจากอินเดีย. ท่านผู้นี้แหละทรงเริ่มให้ มหิทธิศรราช
 เช่นวิญญูญาณผทเรออื่น, ซึ่งต่อมาเรียกในภาษาจีนว่า

พธิยู่ล้นพุนช่วย (ยู่ล้นพุน=ยูลลิมพุน, เป็นชอคมภรของ
 นิกายโยคจาร) อันเป็นพธิทาสยมาทกวนัน (เคยมีทำ
 กันในกรุงเทพ ฯ พธิเห็นม่อางใส่น้าวางไว้ ญาตพหนอง
 ผู้ตายเคิรวียนรอบอ่าง).

ก่อนเลาถึงพธิ ควรทราบตำนานอันเป็นต้นเหตุของพธิ
 ในตำนานนั้นมื่อว่า มารดาของพระมหาโมคคัลลาน (โมโ
 หมักเกียนเหลียน (เนย) หรือเรียกย่อว่า หมักเหลียน
 =โมค-ลาน) ถอดคลกนแต่อาหารที่เป็นผักหญ้าอย่าง
 เกร่งครัด, ภายหลังข้วยลง, พยายามรักษาเท่าไรไม่หาย.
 บุตรคนหนึ่งบอกว่าถ้าจะให้หายต้องกินอาหารที่เป็น มังสะ;
 แต่มารดาไม่ยอมกิน. บุตรคนนั้นจึงคิคุขายเอามังสะไป
 ทำอาหารเจอปนกับผัก. มารดาไม่ทราบก็กิน. บ่าวในบ้าน
 คนหนึ่งทราบเรื่อง, นำความลยไปบอกหมักเหลียนบุตรอีก
 คนหนึ่ง. หมักเหลียนเกรงว่ามารดาจะต้องตกนรก, จึง
 นำเรื่องไปแจ้งแก่มารดา. มารดาไม่รู้สีกตัวก็ประติษ
 สาขานว่า “ถ้าซากินเนอ, ก็ขอให้เทวดาท้งหลายลากตัว

อัญเชิญคณะสงฆ์สวดอุทเทสิกให้ตามพิธี ฉะเพาะพัทตร์พระ
พุทธปฏิมากรจึงจะสำเร็จผล. ในที่สุด หมักเหลียนกับ
มารดาหักหลุดออกจาก นรกได้. เทียบเรื่องตนเหตุ
ถวายชาวสงฆ์ของพระอานมณิกาย ซึ่งมีเรื่องคล้ายคลึง
กันดังนี้. ๑

“สมัยครั้งหนึ่ง องค์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า
เสด็จประทับอยู่ที่เชตวันวิหารเมืองสาวัตถี. ในเวลานั้น
พระโมคคัลลานเถระเจ้า พระผู้เป็นเจ้าเล็งทิพยจักษุตรวจดู
ทั่วมนุษยโลกตลอดถึงอภายภูมิ, ก็ได้เห็นมารดาท่านไป
เป็นปรตัตตูปชวีเปรต, ทนทุกข์เวทนาอดอยากร่างกายซูบ
ผอม. พระผู้เป็นเจ้ามีความเมตตาระลึกถึงพระคุณของ
มารดา, จึงย่นบาตรข้าวให้มารดาบริโภค. มารดาจึงรับเอา
บาตรอาหารพอดังมือแล้ว, แต่ยังไม่ทันจะบริโภคอาหารใน
บาตรนั้น, ก็บังเกิดอาหารในบาตรนั้นลุกเป็นเพลิงทั้งตน,

๑ คัดจากเรื่องตำราทางเทกของอานมณิกาย พระครู
คณานันท์สมณาจารย์ (ป.) วิทยา.

ก็หาอาจจะบริโภคะอาหารนั้นได้ ไม่. พระโมคคัลลานเถร
 เจ้า จึงนำเอาเหตุนั้นไปกราบทูลองค์สมเด็จพระผู้ทรงพระ
 ภาควะเจ้า. (เผิก โงนยอโหม้วโตยกังเทมเกียบ พหยอ ยก
 เบื้องหลีกเสอหน้ายชา) พระพุทฺธองค์มพระพุทฺธภูภาตวรสี
 แก่พระโมคคัลลานเถรเจ้าว่า “ดูก่อนโมคคัลลาน, มารดา
 ของเธอนั้นสร้างเวรกรรมไว้แต่ชาติปาง ก่อน หนาแน่น นัก
 เหลืออำนาจของเธอแต่ผู้เดียว จะไปรคมารดาเธอให้พ้นจาก
 กองทุกข์นั้นได้ ต้องพึ่งพระบารมีพระอริยสงฆ์เจ้าทั้งสิบ
 ทิศ จึงจะไปรคมารดาของเธอให้พ้นจากกองทุกข์ได้.”
 พระโมคคัลลานเถรเจ้าเมื่อได้ รับพระพุทฺธภูภาตวรสี ดังนั้น แล้ว,
 พระผู้เป็นเจ้าก็ทำปาฏิหาริย์ไปอาราธนาพระอริยสงฆ์ เจ้าทั้ง
 สิบทิศให้ประชุมสนธิบาตพร อมแล้ว, พระผู้เป็นเจ้าจึงจัด
 เครื่องอาหารบิณฑบาตถวาย พร อมทั้งเครื่องไทยทาน
 ต่าง ๆ เสริจแล้ว. มารดาพระโมคคัลลานเถรเจ้าก็พ้น
 จากกองทุกข์ไปสู่คติ โดยพึ่งอำนาจพระบารมีอภินิหาร
 แห่งพระผู้ทรงพระภาควะเจ้าและพระอริยสงฆ์ทั้งสิบทิศ. ต้น

เหตุ^๑ม^๒เนอง^๓ มา จาก พระสูตร^๔ ดึง^๕ จึง^๖ได้^๗ กระทำ^๘สย^๙ต่อ^{๑๐} มาใน^{๑๑}
 บั^{๑๒}จุ^{๑๓}บ^{๑๔}น^{๑๕}น^{๑๖}” (ได้^{๑๗}เล่า^{๑๘}เร^{๑๙}อง^{๒๐}น^{๒๑}ตาม^{๒๒}สำ^{๒๓}นวน^{๒๔}จ^{๒๕}ิน^{๒๖}ไว้^{๒๗} ข^{๒๘}าง^{๒๙}ท^{๓๐}าย^{๓๑}
 หน^{๓๒}ง^{๓๓}ส^{๓๔}อน^{๓๕}ค^{๓๖}ว^{๓๗}ย^{๓๘}) .

ท^{๓๙}น^{๔๐}จะ^{๔๑}เล่า^{๔๒} ถ^{๔๓}ง^{๔๔}ท^{๔๕}ว^{๔๖}พ^{๔๗}ธ^{๔๘} เ^{๔๙}ชน^{๕๐}ว^{๕๑}ิ^{๕๒}ญ^{๕๓}ญ^{๕๔}า^{๕๕}ณ^{๕๖}ท^{๕๗}ม^{๕๘}มา^{๕๙}ใน^{๖๐}ค^{๖๑}ัม^{๖๒}ภ^{๖๓}ร^{๖๔} ย^{๖๕}ู่^{๖๖}ล^{๖๗}้น^{๖๘}
 พ^{๖๙}ุ^{๗๐}น^{๗๑}ช^{๗๒}ว^{๗๓}ย^{๗๔} :—

ค^{๗๕}ว^{๗๖}า^{๗๗}ม^{๗๘}ป^{๗๙}ร^{๘๐}ะ^{๘๑}ส^{๘๒}ง^{๘๓}ค^{๘๔}ิ^{๘๕}ท^{๘๖}ท^{๘๗}า^{๘๘}พ^{๘๙}ธ^{๙๐} ก็^{๙๑}เพ^{๙๒}อ^{๙๓}นำ^{๙๔}ว^{๙๕}ิ^{๙๖}ญ^{๙๗}ญ^{๙๘}า^{๙๙}ณ^{๑๐๐}ให้^{๑๐๑} ล^{๑๐๒}่วง^{๑๐๓}พ^{๑๐๔}ัน^{๑๐๕}
 จ^{๑๐๖}า^{๑๐๗}ก^{๑๐๘}ว^{๑๐๙}า^{๑๑๐}ม^{๑๑๑}อ^{๑๑๒}ค^{๑๑๓}อ^{๑๑๔}ย^{๑๑๕}า^{๑๑๖}ก^{๑๑๗}แ^{๑๑๘}ล^{๑๑๙}ะ^{๑๒๐}การ^{๑๒๑}ท^{๑๒๒}ร^{๑๒๓}มา^{๑๒๔}น^{๑๒๕}ค^{๑๒๖}อ^{๑๒๗}ย^{๑๒๘}ร^{๑๒๙}ว^{๑๓๐}, เพ^{๑๓๑}ร^{๑๓๒}า^{๑๓๓}ะ^{๑๓๔}ผู้^{๑๓๕}ต^{๑๓๖}าย^{๑๓๗}
 ไป^{๑๓๘}มี^{๑๓๙}บ^{๑๔๐}า^{๑๔๑}ป^{๑๔๒}ก^{๑๔๓}ร^{๑๔๔}ร^{๑๔๕}ม^{๑๔๖}ท^{๑๔๗}า^{๑๔๘}ไว้^{๑๔๙} จ^{๑๕๐}ะ^{๑๕๑}ต^{๑๕๒}อ^{๑๕๓}ง^{๑๕๔}ร^{๑๕๕}บ^{๑๕๖}ท^{๑๕๗}ก^{๑๕๘}ข^{๑๕๙}ั^{๑๖๐}ท^{๑๖๑}ร^{๑๖๒}มา^{๑๖๓}น^{๑๖๔}. เพ^{๑๖๕}ร^{๑๖๖}า^{๑๖๗}ะ^{๑๖๘}ฉ^{๑๖๙}น^{๑๗๐}ั^{๑๗๑}
 จ^{๑๗๒}ึง^{๑๗๓}มี^{๑๗๔}ค^{๑๗๕}ิ^{๑๗๖}พ^{๑๗๗}ท^{๑๗๘}ค^{๑๗๙}ค^{๑๘๐}ป^{๑๘๑}า^{๑๘๒}ก^{๑๘๓}ว^{๑๘๔}า^{๑๘๕} ไ^{๑๘๖}ท^{๑๘๗}จ^{๑๘๘}ิง^{๑๘๙}แ^{๑๙๐}ช^{๑๙๑}อ^{๑๙๒}ว^{๑๙๓}ย^{๑๙๔}ล^{๑๙๕}ค^{๑๙๖}อ^{๑๙๗}ไ^{๑๙๘}ห^{๑๙๙}ไ^{๒๐๐}ะ^{๒๐๑} แ^{๒๐๒}ป^{๒๐๓}ล^{๒๐๔}ว^{๒๐๕}า^{๒๐๖} เพ^{๒๐๗}อ^{๒๐๘}
 ช^{๒๐๙}ว^{๒๑๐}ย^{๒๑๑}ส^{๒๑๒}ร^{๒๑๓}ร^{๒๑๔}พ^{๒๑๕}ล^{๒๑๖}ส^{๒๑๗}ท^{๒๑๘}ว^{๒๑๙}ข^{๒๒๐}า^{๒๒๑}ม^{๒๒๒}ห^{๒๒๓}ว^{๒๒๔}ง^{๒๒๕}ท^{๒๒๖}ก^{๒๒๗}ข^{๒๒๘}. เม^{๒๒๙}ื่อ^{๒๓๐}ผู้^{๒๓๑}ไ^{๒๓๒}ค^{๒๓๓}ต^{๒๓๔}าย^{๒๓๕}ไป^{๒๓๖}, ญ^{๒๓๗}า^{๒๓๘}ติ^{๒๓๙}
 พ^{๒๔๐}น^{๒๔๑}อ^{๒๔๒}ง^{๒๔๓}ท^{๒๔๔}ม^{๒๔๕}ง^{๒๔๖}มี^{๒๔๗} หรือ^{๒๔๘} บ^{๒๔๙}ุ^{๒๕๐}ต^{๒๕๑}ร^{๒๕๒}ธ^{๒๕๓}ิ^{๒๕๔}ค^{๒๕๕}า^{๒๕๖}ท^{๒๕๗}ม^{๒๕๘}ไ^{๒๕๙}จ^{๒๖๐}ก^{๒๖๑}ค^{๒๖๒}ล^{๒๖๓}ก^{๒๖๔}ท^{๒๖๕}ญ^{๒๖๖}ญ^{๒๖๗}า^{๒๖๘}จ^{๒๖๙}จ^{๒๗๐}ัก^{๒๗๑}ท^{๒๗๒}
 ไ^{๒๗๓}ค^{๒๗๔}, จ^{๒๗๕}ะ^{๒๗๖}นิ^{๒๗๗}ม^{๒๗๘}น^{๒๗๙}ค^{๒๘๐}ห^{๒๘๑}ล^{๒๘๒}ว^{๒๘๓}ง^{๒๘๔}จ^{๒๘๕}ิน^{๒๘๖}ให้^{๒๘๗}ท^{๒๘๘}า^{๒๘๙}ท^{๒๙๐}ใน^{๒๙๑}ว^{๒๙๒}ค^{๒๙๓}ห^{๒๙๔}ร^{๒๙๕}อ^{๒๙๖}จ^{๒๙๗}ะ^{๒๙๘}นิ^{๒๙๙}ม^{๓๐๐}น^{๓๐๑}ค^{๓๐๒}ให้^{๓๐๓}ไป^{๓๐๔}ท^{๓๐๕}
 พ^{๓๐๖}ธ^{๓๐๗}ท^{๓๐๘}ข^{๓๐๙}า^{๓๑๐}น^{๓๑๑}ก^{๓๑๒}ไ^{๓๑๓}ค^{๓๑๔}. ถ^{๓๑๕}า^{๓๑๖}ท^{๓๑๗}า^{๓๑๘}ท^{๓๑๙}ข^{๓๒๐}า^{๓๒๑}น^{๓๒๒}, ต^{๓๒๓}อ^{๓๒๔}ง^{๓๒๕}ส^{๓๒๖}ร^{๓๒๗}า^{๓๒๘}ง^{๓๒๙}ส^{๓๓๐}ถ^{๓๓๑}า^{๓๓๒}น^{๓๓๓}ท^{๓๓๔}ส^{๓๓๕}ว^{๓๓๖}ค^{๓๓๗}ม^{๓๓๘}น^{๓๓๙}ต^{๓๔๐}ร^{๓๔๑}
 ช^{๓๔๒}ว^{๓๔๓}ค^{๓๔๔}ร^{๓๔๕}า^{๓๔๖}ว^{๓๔๗} (เ^{๓๔๘}ท^{๓๔๙}า^{๓๕๐}เ^{๓๕๑}ต^{๓๕๒}ย^{๓๕๓} หรือ^{๓๕๔} เ^{๓๕๕}ท^{๓๕๖}า^{๓๕๗}ฉ^{๓๕๘}า^{๓๕๙}ง^{๓๖๐}—อ^{๓๖๑}ย^{๓๖๒}า^{๓๖๓}ง^{๓๖๔}ท^{๓๖๕}พ^{๓๖๖}ระ^{๓๖๗}ญ^{๓๖๘}ว^{๓๖๙}น^{๓๗๐}ไป^{๓๗๑}ท^{๓๗๒}
 ก^{๓๗๓}ง^{๓๗๔}เ^{๓๗๕}ก^{๓๗๖}) ส^{๓๗๗}ำ^{๓๗๘}ห^{๓๗๙}ร^{๓๘๐}ย^{๓๘๑}ห^{๓๘๒}ล^{๓๘๓}ว^{๓๘๔}ง^{๓๘๕}จ^{๓๘๖}ิน^{๓๘๗}ไป^{๓๘๘}ส^{๓๘๙}ว^{๓๙๐}ค^{๓๙๑}ใน^{๓๙๒}พ^{๓๙๓}ธ^{๓๙๔}. ถ^{๓๙๕}า^{๓๙๖}ผู้^{๓๙๗}ต^{๓๙๘}าย^{๓๙๙}เ^{๔๐๐}ย^{๔๐๑}น^{๔๐๒}ค^{๔๐๓}น^{๔๐๔}
 ย^{๔๐๕}า^{๔๐๖}ก^{๔๐๗}ไ^{๔๐๘}ว^{๔๐๙}เ^{๔๑๐}เช^{๔๑๑}ญ^{๔๑๒}ไ^{๔๑๓}จ^{๔๑๔}เ^{๔๑๕}น^{๔๑๖}ไ^{๔๑๗}จ^{๔๑๘}เ^{๔๑๙}น^{๔๒๐}ไ^{๔๒๑}ม^{๔๒๒}ี^{๔๒๓}ญ^{๔๒๔}า^{๔๒๕}ติ^{๔๒๖}พ^{๔๒๗}อ^{๔๒๘}ท^{๔๒๙}จะ^{๔๓๐}จ^{๔๓๑}ัก^{๔๓๒}ท^{๔๓๓}า^{๔๓๔}ไ^{๔๓๕}ค^{๔๓๖}, ห^{๔๓๗}ล^{๔๓๘}ว^{๔๓๙}ง^{๔๔๐}จ^{๔๔๑}ิน^{๔๔๒}แ^{๔๔๓}ล^{๔๔๔}ะ^{๔๔๕}ผู้^{๔๔๖}มี^{๔๔๗}

ใจบุญก็ช่วยกันจัดทำ, หรือจะจัดทำอุทิศให้ทั่วไปไม่
 กำหนดเฉพาะก็ได้, เพราะถอกันว่า ถ้าทำพิธี ใจบุญ
 กุศลแรง. บางทีทำกันเป็นพิธีใหญ่ เป็นพิเศษ กำหนด
 ระยะทำใน ๑๐ ปี ๑๒ ปี หรือ ๑๕ ปี ครึ่งหนึ่งก็มี. ผู้
 ใจบุญแก่กล้า ประสงค์จะทำบุญในพิธี, กำหนดวันทำ
 วันใดก็ยึดประกาศกระตาศให้เลื่องชอกไว้, ขอให้ช่วย
 กันส่งไปให้ซึ่งหอของผู้ตายโดยอาการจมน้ำ ถูกฆ่าตาย
 หรือประสบภัยจนตาย จะได้ทำพิธีแผ่กุศลให้. ส่วน
 การเรียกรไถเงินสำหรับค่าใช้จ่ายในพิธี ต้องมีเป็นธรรมดา.
 ถึงวันพิธี มีประกาศห้ามฆ่าสัตว์ หรือ ข่าย เนอ สัตว์,
 ร้องขอให้ประชาชนถือศีล เว้นจากการกินมังสะ จัดทำ
 รูปพระโพธิสัตว์ตึง (จะอธิบายในตอนหลัง) กวนอิม
 ฑูต นายนรยบาล มีเงยมหลอเป็นประธาน และรูปอื่นๆ
 ตลอดจนรูปเมืองนรก. รูปเหล่านี้ทำด้วยกระตาศมีโครง
 ไม้ไผ่ อย่างตักทากระตาศในพิธีกึ่งเต็ก.

สถานที่ทำพิธีใช้ลาน ตามปกติใกล้สระหรือแม่น้ำ,

ทั้งโต๊ะบูชาหลายโต๊ะ เครื่องบูชาพร้อม, ใกล้เคียงโต๊ะมีเรือน
 กระดาษขนาดใหญ่แบ่งเป็นห้าห้อง, ห้องกลางไว้รูป อิม
 เอียงซี (ยันยงสู) ๒ รูป ผู้มีหน้าที่นำวิญญาณจาก
 โลกนี้ไปสู่โลกอื่น, มีหน้าซกหนึ่งคำ ซกหนึ่งขาว หมายถึง
 ความไปมาไต่ทั้งมนุษยโลกและภูตโลก. ห้องสองข้าง
 ทิศไปเป็นที่พักของวิญญาณชายหญิงจะเคี้ยวทางไปสู่ความ
 รอดพ้น. ยังมีเรือนกระดาษขนาดเล็กอีกหลังหนึ่ง, ข้าง
 เรือนนี้มีรูปผู้แจกจ่ายเครื่องบริโภคนแก่วิญญาณ เพราะ
 ในภูตโลก มีร้านขายของอยู่ ๓๖ ร้าน สำหรับวิญญาณ
 ไปจับจ่ายเอามาใช้สอย, เพราะฉะนั้น ต้องมีกระดาษ
 สมมติว่าเป็นเงินแท่งทองแท่งเผาส่งไปให้. เมื่อจะเริ่ม
 พิธี ต้องแจ้งให้ภูตโลกรู้. มีการเผากระดาษขนาดใหญ่,
 และเผารูปคนขึ้นมาด้วย. รูปคนขมมาน คือนำใช้
 ผู้นำจดหมายบอกข่าวไปให้ทราบ.

คราวนี้ถึงพิธี หลวงจีนสวดมนตร์ ชื่อนำออกจาก สัตว์
 ต่าง ๆ และมีคนตรีบรรเลงประสานไปด้วย. ในคราวเดียว

กัน ต้องจัดหาอาหาร ข้าว หมู เป็ด ไก่ และขนมจัตวาท
 เรียงไว้. พิศตอนนั้นถือว่าสำคัญมาก ต้องใช้หลวงจีน
 ที่มีความรู้ชำนาญเป็นผู้ทำ, มิฉะนั้น จะทำเครื่องหมายนว
 กาน (มุทร) ทำประพรมน้ำมนตร์ ทำสาธตข้าวสาร และ
 อะไรต่ออะไรอื่นเกี่ยวข้องด้วยพิธีไม่ได้ถูกต้องบริบูรณ์. ถ้าใน
 ที่ใกล้ พิธมณฑลมีสระน้ำ ก็ให้สร้างสะพานน้อย ๆ ขึ้น,
 หลวงจีนรูปหนึ่งถือกระบาศมากแผ่น ทำเป็นประหนึ่งแจก
 ให้แก่วิญญาณของผู้ตายไป สวมตัวว่ากำลังข้ามสะพานไป
 สู่ภพโลก. หลวงจีนอีกรูปหนึ่งยืนอยู่อกข้างหนึ่ง คอย
 รับกระบาศจากหลวงจีนรูปแรก, รับเอามาแล้วก็เผาไฟ.

ที่บนแท่นกลาง ซึ่งทำเป็นสามชั้น มี หลวงจีน มากรูป
 คุ้มกันสวดมนตร์ มีคนตรึงประกอบ. หลวงจีนที่เป็นประธาน
 ในการสวดถือไม้เท้า (ไม้เท้ารูป บางทีจะเป็นไม้เซียวหุด
 ที่ขนนางถือเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินกระมัง) ยืนอยู่กลาง
 แท่นระหว่างหลวงจีนสองรูป. บนชั้นต่ำลงมามีหลวงจีนประจำ
 สวดมนตร์ห้ารูป. ขณะทำพิธีถึงตอนไหน ผู้คอย่อมทราบได้

คืออย่างเราฟังสวดมนตร์เจ็ดตำนานฉะนั้น, เช่นถึงตอน
 วิญญาณไปตกนรก (พ่อเลี้ยวตัวเง็ก), ถึงตอนทวิญญาณ
 ผู้หญิงตกลงไปในทะเลสาปเลือด (พ่อเลี้ยวช่วยไอ้),
 หรือถึงตอนถูกทรมานอย่างนั้นๆ, ในที่สุดถึงตอนรอกฟัน.
 ดังนั้นกว่าจะเสร็จพธทังแต่หัวคากเทยงคน. นอกจากนั้น ยัง
 มีวิชเช่นวิญญาณในกลางเคอนทเจ็ดของจีน เรียกว่า พธ
 กุยจี (เช่นผี ชิดว่วยขัว). ในพธทางลทธิ ก็ทำเหมือน
 เช่นข้างต้น แต่ย่อให้น้อยลง. และมีการลดยกะทงด้วย.
 พธนี้ก็อาจว่าเนื่องมาจากหมกเหลียนตามหามารดาในนรก
 ดังได้เล่าไว้ โดยสังเขปในหนหลังแล้ว.

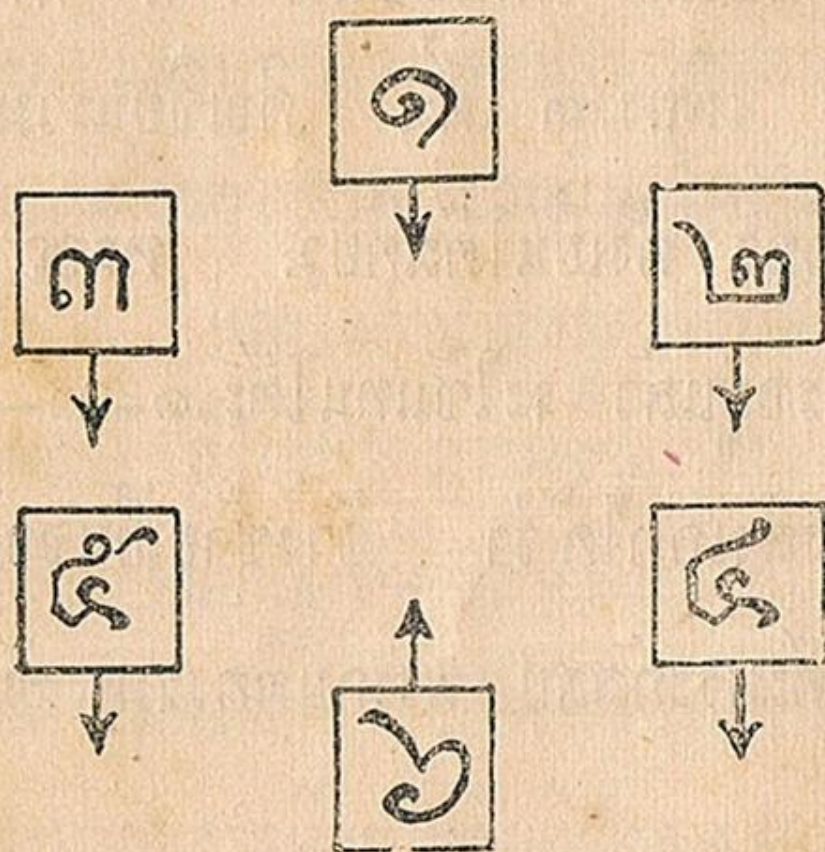
ยังมีพธอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่า จุยแลกเตาเตย, เป็น
 พธอุทิศให้แก่วิญญาณทั้งน้ำและบก. พธนี้เป็นงารอย่าง
 ใหญ่ เสียค่าใช้จ่ายอย่างน้อยก็ตงพนเหรียญ, เพราะ
 ต้องจิบจ่ายจัดหาหุมปลาเบ็ดไก่ธูปเทียนกระดาษเงินกระดาษ
 ทอง ฯลฯ เป็นจำนวนมาก. ในห้องทำพธในวัดก็ประดับ
 ประการด้วย เครื่อง ตัง ธงทิว จารึก ขอความซ่งคคออกจาก

คมกร่าง ๆ และจำนวนหลวงเงินที่เขาพักต้องใช้มาก
 พืชอันหนึ่งมีการเคระเห้เขาห้องนอกห้องนั้น. เร็มพืช
 แต่ย่ำค้างถึงเที่ยงคนเหมือนกัน. รุ่งขึ้นก็ทำอก เบียดง
 ทั้งสี่คำ หรือมากกว่านั้น จึงหมดพืช. อย่างในนี้กาย
 เจงไท้ ต้องทำให้ ไต่เจควนเจคเหน คือ ๔๕ วัน มี
 วันเต็มเป็นวันส่งท้ายพืชอควนหนึ่ง. การททาน ยกไว้
 ไม่กล่าวถึงตัวพืชทำ ถ้าจะพูดถึงความมุ่งหมายของ
 พืช, ก็เป็นการนำชมอยู่อย่างหนึ่ง เพราะททานก็ควย
 ความเชื่อมั่น หวังจะช่วยสัตว์ให้พ้นทุกข์ทรมาน จาก นรก,
 นับว่าเป็นกิจเพื่อกุศลเจตนา อันเนื่องด้วยกรุณาธรรมพรหม
 วิหารควรสรรเสริญ. บางวัดทมนครททาแก้กล้า ย่อมทำ
 พืชเหล่านี้โดยย่อทุกวันเป็นการทำวัตรพิเศษ. ถ้าเข้าไป
 ในวัดจีน, ก็อาจจะเห็นได้, หากแต่ไม่ทราบว่า ทำ
 อะไรกันเท่านั้น.

มีพระโพธิสัตว์องค์หนึ่ง ไปถึงเวลาทำพิธีเช่นวิญญาณ
 มักจะมีการสวดธรรมาสน์บูชา ขอให้ปลุกเปลื้องทุกข์ของ
 สัตว์ในนรก. พระโพธิสัตว์องค์นี้ขอพระกษัตริย์
 เป็นพระโพธิสัตว์ ทนบอดก้นมากในประเทศจีนและญวน
 จากพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ด้วยเหตุอย่างไร มีแจ้ง
 ในประวัติข้างหน้า, เพราะฉะนั้น เรื่องของพระโพธิสัตว์
 องค์นี้จึงพิสดารอยู่สักหน่อย. รูปลักษณะของพระกษัตริย์
 ครรภเป็นชายหนุ่มสวมหมวกเป็นรูปใบไม้ห้าแฉก (อย่าง
 ที่หลวงจีนสวมในเวลาทำพิธีใหญ่ รูปใบไม้หมายถึง
 กลีบบัว หมวกชนิดนี้เป็นของพระโพธิสัตว์สวม) ทรง
 สิ่งโตเป็นพาหนะ หรือมีฉนวนกั้นอยู่เหนือแท่นคล้าย
 บุษบก ข้างล่างมีรูปชายแก่อยู่ข้างหนึ่ง อีกข้างหนึ่งเป็น
 รูปหลวงจีนหนุ่มศิษย์โล้น บางทีทำเป็นรูปหลวงจีน

ธรรมคาถาไม่เท่าห้วงแหวน (ชักขระ) ๑ พระโพธิ
 สัตว์องค์นี้ข้างจนให้ชื่อว่า ตึง อ้วงพัสสะ แต่เรียกกัน
 โดยสามัญว่า พระมัลลย. ทำไมจึงเรียกพระมัลลยยัง
 ไม่พบหลักฐาน, ต่อมาได้เห็นเรื่องในหนังสือว่าด้วยตำรา

๑ ปรางค์อยู่หน้าปากเล่มนั้น. ในเวลาพระสงฆ์อ่านมน
 นิภายทำกงเต็ก จะได้พบแผ่นรูปพระโพธิสัตว์นี้ ถัด
 ไม่เท่าชักขระนั่งอยู่บนหลังสิงห์เสมอจะขาดเสียไม่ได้ บน
 โต๊ะซึ่งตั้งเป็นหมู่ตามแผนผังนี้ (เห็นหน้าทางปลายศร)



กงเต็ก ซึ่งท่านพระครูคณานมสมณจารย์ (ขี) วิชา
พบคำว่า เตี้ยต่างเยื้องโศก (เสียงไกล กบฏจริงอวง

— ๑ พระศากยมุนีพุทธเจ้า, ๒ (ซ้าย) พระกัลลภ
เป็นรูปพระแก่, ๓ พระอานนท์ รูปพระหนุ่ม, ๔ (ซ้าย)
พระกษัตริศวรรร, ๕ บิดแห่งศาลนรก ตามกำหนดที่
แจ้งไว้ในบันทึกไต่หน้า ๗๖, ๖ รูปเทวดาอวยไท้
(หรือที่เรียกกันในชื่อว่า ท้าวมหาชมพู ซึ่งจะอธิบายใน
ตอนต่อไป) หัวหน้าเทวดา เป็นแม่ทัพของชาติไทยนออง
= ท้าวจุลโลกบาล. ไต่ทบชาทั้ง ๖ นี้ ตั้งอย่างเต็มท;
ถ้าอย่างย่อ เพียง ๓ ไต่, คือเขียนรวม ๑—๒—๓
ไว้ในแผ่นเตี้ยว ตั้งเป็นโต๊ะเตี้ยว. หรือถ้าทบ้านมีพระ
พุทธปฏิมากรอยู่แล้ว จะใช้แทนโต๊ะ ๑—๒—๓ ก็ได้.

ผู้อ่านคงสังเกตได้ว่า ข้างซ้ายเป็นของสำคัญกว่า
ขวา จึงตั้งโต๊ะพระกัลลภ พระกษัตริศวรรร ोनเป็นทนายถือ
อย่างสูง.

พัสะ ของเงินมาก) ซึ่งแปลว่า วัฒนว่า พระมัลลยเถระ
 เจ้า, ก็เป็นอนันตัตติไค ว่าท่านองค์นี้คือที่เรียกว่าพระมัลลย
 แน่นแล้ว.

ในตำนานของนิกายฝ่ายใต้ มีเรื่องพระมัลลยว่าเป็น
 พระอรหันต์องค์สุดท้ายภายหลังเมื่อ พระพุทธเจ้าปรินิพพาน
 แล้วเป็นเวลาช้านาน, เนื้อเรื่องเกี่ยวของกับเรื่องไปโปรด
 สัตว์ในนรกเหมือนกบเรื่องของเงิน. แต่ที่ยังสงสัยอยู่ก็
 คือ ตรง อว่ง พัสะ หรือ เคยต่างเยอง โปตัก คำท้าย
 ของชอบอกชตัวว่าเป็นโพธิสัตว์ ไม่ใช่พระอรหันต์อย่างพระ
 มัลลย, ในคัมภีร์สังกฤตกรบรองอยู่ว่าพระกษิติครรภเป็น
 พระโพธิสัตว์, ทั้งคติของมหายานก็มุ่งโพธิสัตว์ภูมิ หา
 ใช้อรหัตตภูมิไม่, และในตำนานของพระกษิติครรภโพธิ
 สัตว์เท่าที่โคพบ ก็ไม่ปรากฏว่ามีชอมัลลย. เหตุนี้
 ตรงอว่ง โพธิสัตว์ จะเป็นองค์เดียวกับพระมัลลยอรหันต์เถระ
 ได้ โดยสถานใดไม่ทราบ. ถ้าจะให้คะเนตามเค้าความ:
 บางทีเรื่องพระมัลลยอาจมีอยู่ในคัมภีร์ของมหายาน คือ

เรื่องพระโพธิสัตว์กษิตีครรณ, เพราะเนอเรื่องพระมาลัย
 ไปข้างมหายานมากกว่าของหินยาน. นิกายหินยานรุ่น
 หลังไคมา, แต่เมื่อไม่เห็นท่าทางว่าจะเป็นโพธิสัตว์ เพราะ
 มีฤทธิเดชอยู่ จึงให้เป็นพระอรหันตเสียดังนกเขินไค,
 ด้วยเหตุว่าโพธิสัตว์ในหินยานเป็นเพียงผู้ปรารถนาพุทธภูมิ
 ถ้าไม่สำเร็จฉะฉานสมบัติ ก็เป็นคนธรรมดาเราอย่างนั้น.

พระกษิตีครรณมีประวัติว่า ครึ่งหนึ่ง มารดาของ
 พราหมณ์คนหนึ่ง กล่าวอุรสาทต่อพระไตรรัตน์, แล้ว
 ถึงแก่ความตายไปตกนรก. พราหมณ์ผู้บุตรประสงค์จะ
 ช่วยมารดาให้พ้นทุกข์ ไต่บุชาชะเพาะพระพักตร์ปฎิมากร
 พระพุทธเจ้าแต่ปางก่อนเป็นนิตย์ทุกวัน. วันหนึ่ง นาง
 ไค ยินเสียงบอกว่าให้กลับไปบ้านแล้ว ภาวนา ระลึกถึงพระ
 พุทธเจ้าแต่ปางก่อน, นางทำตาม. ในขณะภาวนาระลึก
 ถึงพระพุทธเจ้า, ทันใด วิญญาณของนางก็ออกจาก
 ร่างไปถึงฝั่งมหาสมุทร, ไคเห็นสัตว์ร้ายตัวเป็นเหล็ก
 ข้างบน ข้างเคียว อยู่ในมหาสมุทร. ในมหาสมุทรมี

มนุษย์หญิงชายว้ายเวียนวนอยู่มากมาย, ถูกสัตว์ร้าย
ตัวเล็กโฉบกัดคอยุ่เสมอ, อาศัยพุทธานภาพ นางมีไ้
ตระหนกตกใจ. ขณะนั้น มีสุรตนหนึ่งมาไ้ถามและ
ชี้แจงว่าทนคือเขตต์ที่สุดของจักรวาล มีภูเขาเหล็กกันไว้
โดยรอบ.

นางถามว่า “ข้าพเจ้าไ้ยินว่านรกอยู่แถวนี้, ทำไฉน
ข้าพเจ้าจักเข้าไปถึง?”

ตอบ— “มาไ้ ต้องอาศัย มโนมยิทธิ และ เข้มม ด้วย
กุศลผลบุญ”

ถาม— “ผู้รับทุกข์อยู่ในทะเลคือใคร?”

ตอบ— “พวกใน ชมพทวป ที่ทำ บาปหยาบช้า และ พัง
ตาย เมื่อพัน ๔๕ วันไม่มีใครทำบุญอุทิศกุศลให้ ก็
ต้องคุมตัวไปในทน, ถัดไปทางตะวันออกมีทะเลทรมาน
อีกสองแห่ง. การลงโทษทรมานยิ่งร้ายกว่าที่เห็นมาก
นัก”

ถาม— “กัณโณกนั้นอยู่ที่ไหน ?”

ตอบ— “ภายในมหาสมุทรทั้งสามแห่งนี้ มีนรกที่คุมขังนับได้หลายพันชุม แต่ที่เป็น ชะนิกใหญ่มี ๑๘ ชุม.”

ถาม— “มารดาข้าพเจ้าตายไปเมื่อไม่สู้ช้านาน บัดนี้วิญญาณไปตกกณที่ไร ?”

อสุรย่อนถามว่า— “ดูก่อน โพธิสัตว์ มารดาท่านเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่ได้ประพฤติดังไร ?”

ผู้ถามตอบ— “มารดาข้าพเจ้าเป็นคนบาปดหมัน พระไตรรัตน์, แม้จะมีความเชือกเป็นครั้งคราวแล้วกลับใจอีก.”

อสุรถาม— “มารดาท่านชื่อไร ?”

ตอบ— “บิดามารดาข้าพเจ้าชื่อชระและเยติลี (ไม่ทราบชื่อแน่) เป็นตระกูลพราหมณ์.”

อสุรประธานมีอกกล่าวว่า “ท่านจงกลับไปเกิด เพราะกุศลอันสำเร็จด้วยการภาวนาและการบูชาของท่าน เป็นเหตุให้มารดาของท่านพ้นทุกข์ออกจากนรกไปเสวยสวรรค์

แล้ว."

แต่นางไคเห็นสัตว์ในนรกเป็นอันมากได้รับทุกข์ทรมาน
อย่างน่ากลัว, ก็บังเกิดธรรมสังเวช, ตั้งประเด็นว่า
จะขอบำเพ็ญกุศลไปทุกกัลป์ เพื่อช่วยสัตว์เหล่านั้นให้พ้น
ทุกข์. ต่อมา พราหมณ์กลบชาติเกิดเป็นชาย, แล้ว
ไคเป็นโพธิสัตว์ มีนามว่า ตัง, และไคเป็นใหญ่ในนรก,
แต่ไม่ต้องการลงโทษทรมานสัตว์บาป, กลับจะเป็นผู้
เบิกทางแกสัตว์นรกทูล้านกบฏแห่งตนไคพ้นจากนรกไป.
เพราะฉะนั้น การตกสืบลงโทษสัตว์ในนรก จึงตกแก่ยติ
สยบาลมเจยมลลออองเป็นตน. ที่ไคกล่าวไว้ข้างตนว่า
ผู้เป็นสยบาล นรกเป็นใหญ่กว่า ยติสยบาล ขอ ตั้งกณ
อาจเป็นองค์เดียวกับพระตังไค, แต่ก็ไม่พบทมาว่าเป็น
องค์เดียวกัน. คำว่า กยติกรรม แปลว่า ห่วงคิน ตรง
กับคำจีนว่า ตัง (ต = คิน จัง = เกี้ยว). เมื่อนรก
มีชื่อว่าอยู่ไคคิน ก็คงหมายความว่าอยู่ในกรรมของคิน
เพราะฉะนั้น พระตัง จึงต้องเป็นใหญ่ในนรกเป็นธรรมดา.

เวลาทำพิธีกึ่งเทศกาลต้องมีรูปและแท่นบูชาพระตึงไว้เสมอ.

ยังมีประวัติพระตึงเรื่องหนึ่ง ซึ่งไม่เหมือนกับเรื่องที
เล่าข้างต้น ว่า พระตึงนี้เป็นโอรสของพระเจ้าแผ่นดิน
สยาม มีนามตามแซ่ (สกุล) ว่า กิม, และมีฉายา
ว่า เกียวกก. เมื่อ พ.ศ. ๑๒๕๗ ท่านผู้นี้สละโลก
ออกบรรพชาแล้วจาริกไปประเทศจีน. ตามความเห็น
ของนักปราชญ์จีนและชาวต่างประเทศหลายคนร่วมกันว่า
พระตึงนี้ คงไปจากประเทศสยาม, เพราะในคัมภีร์และ
ศิลาจารึกซึ่งรักษาไว้ ทวด ขางภูเขา เกาชัวชัว (ภูเขา
ดอกไม้งาชอก), เขียนชื่อชาติภูมิของพระตึงว่า ชิน
หลอ หรือบางที เขียนมหลอ. ถ้าคำหลังเป็นคำถูกก็
เข็นอันยุติได้ว่าไปจากสยาม, เพราะจีนเรียกประเทศ
สยามว่าเซียมหลอ; แต่ถาเป็นคำคนกนาจะเป็นประเทศ
เกาหลิ, เพราะในสมัยทกลาวนี้ มีประเทศชื่อ ชินหลอ
หรือ ซิลลา เป็นกกหนึ่งอยู่ในเกาหลิ.

เมื่อพระตจิงจารกไปยังประเทศจีน, ได้ลงเรือล่องขึ้น
 ไปตามลำน้ำเอียงชเกียง, ถึงตำบลเกาฮัวฮัว, เห็นภม
 ประเทศงาม, จึงตกลงใจขึ้นจากเรือณที่นั้น, แล้วไป
 หาเจ้าหนาท ขอนเอนทเท่าที่จะปลื้มพอสำหรับนั่งสวคมนตรี
 ภาวนา, เจ้าหนาทก็อนุญาต. พระตจิงจึงนั่งลงเข้านาน
 ณที่นั้น: ประชาชนเห็นแสงเบญจรงค์ออกจากพระตจิง,
 ก็แจ้งว่าเป็นพระผู้วิเศษพากันไปสักการบูชา.

พระตจิงเข้านานอยู่ณที่นั้นถึง ๗๕ ปี ถึงปี พ.ศ. ๗๕,
 วัน ๑๓ ค่ำ เดือน ๗, พระตจิงก็บรรลุนิพพานและสัน
 สติสาร, สิริรวมชนมายุได้ ๙๙ ปี. ก่อนหน้านั้น มีขุนนาง
 จีนคนหนึ่งชื่อ มนกง เป็นคนเลื่อมใสในพระตจิงมาก,
 ได้ถวายทองคำและคอยปฏิบัติจัดหาอาหารไปถวายเสมอ. ครั้น
 เมื่อพระตจิงคบขันธแล้ว, ร่างกายไม่แน่นาเบียดเบียนเวลา
 ชานาน, บนหลุมศพก็พลวเพลิงแลบขึ้นมาทว, แล่ดง
 ให้เห็นว่า พระตจิง ลงไปช่วยเปลื้องทุกข์ของสัตว์ใน
 นรก. ต่อมา มนกง ก็บุตรชื่อ เต้าเหมง ออกอุปสมบท

เป็นภิกษุในพระศาสนา. ท่านสองคนนี้ คือ รูปยืนอยู่ซ้าย
ขวาของรูปพระตึง.

ในหนังสือ *Ostasiatische Zeitschrift* ปี ๑๕๑๓—
๑๔ ซึ่งท่านคาสตราจารย์เซอเคสได้กรุณาส่งมาให้ เล่า
ประวัติของพระโพธิสัตว์ตึงไว้มากหลายเรื่อง, จึงเก็บความ
มาเล่าสู่กันฟัง.

เรื่อง พระกษิติกรรมโพธิสัตว์ในคัมภีร์ ตึง

พัลละ บังงวนเกง

(สุตรวาดด้วยประณมประณิธาน
ของพระกษิติกรรมโพธิสัตว์)

สมัยหนึ่งพระคากยมนุพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่บนสวรรค์
ชั้นตรัยตรังษ์ ประทานพระธรรมเทศนาแก่บรรดาพระพุทฺธ

เจ้า พระโพธิสัตว์ ทวยเทพ นาค ยักษ์ บัณฑิต อันมี
 จำนวนหลายอสงไขย. ขณะนั้น พระมัญชุศรีโพธิสัตว์
 กราบทูล อัญเชิญ พระพุทธเจ้าให้ ทรงแสดงเรื่อง พระกัมม
 กรรมโพธิสัตว์ ทั้งประณมประณิธานและประกอบกุศลกรรม
 ประการไว้ในปางก่อน จึง ทรง อธิติสามารถ เป็นที่น่า
 อศักรรย.

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ประณิธานของพระโพธิสัตว์องค์
 นั้นอศักรรยนัก เพราะบรรดามนุษย์หญิงชายที่ใฝ่บุญใน
 ภายหน้า เมื่อใด ยินพระนามหรือเคารพบูชาถวายสักการ
 แก่พระโพธิสัตว์องค์นั้น หรือสร้างรูปจะเป็นภาพเขียน
 หรือเป็นไม้และวัตถุใด ๆ ก็ดี ก็จักได้ ไปเสวยสุขใน
 สวรรคชั้นตรียตรงษ์ มีกำหนดได้ ร้อยชาติ แล้วจะพ้น
 ชาติจากการไปเกิดอบายภูมิ.

พระกัมมัตถกรรมโพธิสัตว์ ในชาติก่อนชาติหนึ่ง อันเป็น
 เวลาว่างแล้วได้อสงไขยกลับ เกิดเป็นมาณพบุตรผู้มีสกุล
 สูง ได้พบและบูชาพระพุทธเจ้าแห่งกลปนัน ซึ่งทรงพระ

นามว่า ช่อจอก^๑ จันทก^๒ ขวนฮัง. พระพุทธเจ้า^๓ ได้ตรัสว่า
 บุคคล^๔ จำต้องช่วยสรรพสัตว์^๕ ที่ใดทุกข์เป็นเวลานาน^๖ เท่านั้น
 จึงจะบรรลุภูมิ^๗ พุทธเจ้า^๘ ได้. มาณพ^๙ ไต่ ฟง^{๑๐} กังน^{๑๑} กัง
 ประณิธาน^{๑๒} จะเพาะ^{๑๓} พระพุทธเจ้า^{๑๔} ว่า “แต่ต่อไป^{๑๕} ขว^{๑๖} ว่า^{๑๗} ได้
 อสง^{๑๘} ไชย^{๑๙} กลับ^{๒๐} ข้าพเจ้า^{๒๑} ขอ^{๒๒} ทท^{๒๓} ศ^{๒๔} ตน^{๒๕} เพื่อหา^{๒๖} ทาง^{๒๗} ช่วย
 สรรพ^{๒๘} สัตว์^{๒๙} ใน^{๓๐} คติ^{๓๑} ทั้ง^{๓๒} ๖ ให้^{๓๓} รอด^{๓๔} พ้น^{๓๕} จาก^{๓๖} ทุกข์^{๓๗} และเมื่อ^{๓๘} ได้^{๓๙}
 ช่วย^{๔๐} สรรพ^{๔๑} สัตว์^{๔๒} เสร็จ^{๔๓} แล้ว^{๔๔} ข้าพเจ้า^{๔๕} จึง^{๔๖} จะ^{๔๗} ขอ^{๔๘} ถึง^{๔๙} พุทธ^{๕๐} ภูมิ.”
 เพราะ^{๕๑} ฉะนั้น^{๕๒} พระ^{๕๓} ภิ^{๕๔} ศิ^{๕๕} ติ^{๕๖} คร^{๕๗} ร^{๕๘} ภา^{๕๙} จึง^{๖๐} เป็น^{๖๑} โพธิ^{๖๒} สัตว์^{๖๓} ต^{๖๔} ล^{๖๕} อ^{๖๖} มา^{๖๗} จ^{๖๘}
 ถึง^{๖๙} ภา^{๗๐} ท^{๗๑} ร^{๗๒} กลับ^{๗๓} แห่ง^{๗๔} พระ^{๗๕} ศา^{๗๖} ก^{๗๗} ย^{๗๘} ม^{๗๙} น^{๘๐} พุ^{๘๑} ท^{๘๒} ธ^{๘๓} เจ^{๘๔} าน.

๑ คร^๑ ึ่ง^๒ หนึ่ง^๓ พระ^๔ ภิ^๕ ศิ^๖ ติ^๗ คร^๘ ร^๙ ภา^{๑๐} โพ^{๑๑} ธิ^{๑๒} ส^{๑๓} ต^{๑๔} ว์^{๑๕} เกิด^{๑๖} เป็น^{๑๗} ธิ^{๑๘} คา^{๑๙} ของ^{๒๐}
 พ^{๒๑} รา^{๒๒} ห^{๒๓} ม^{๒๔} ณ^{๒๕} ม^{๒๖} หา^{๒๗} ศา^{๒๘} ล^{๒๙} นาง^{๓๐} ประ^{๓๑} พ^{๓๒} ฤ^{๓๓} ติ^{๓๔} แท^{๓๕} ค^{๓๖} ล^{๓๗} ธิ^{๓๘} ร^{๓๙} ร^{๔๐} ม^{๔๑} ความ^{๔๒} ติ^{๔๓} จึง^{๔๔}
 เป็น^{๔๕} ท^{๔๖} น^{๔๗} บ^{๔๘} ถ^{๔๙} อ^{๕๐} ของ^{๕๑} มหา^{๕๒} ช^{๕๓} น^{๕๔} และ^{๕๕} มี^{๕๖} เท^{๕๗} ว^{๕๘} คา^{๕๙} ค^{๖๐} อ^{๖๑} ย^{๖๒} พ^{๖๓} ท^{๖๔} ก^{๖๕} ษ์^{๖๖} อยู่^{๖๗} เ^{๖๘} สม^{๖๙} อ.
 มา^{๗๐} ร^{๗๑} คา^{๗๒} เป็น^{๗๓} ห^{๗๔} ญ^{๗๕} ึ่ง^{๗๖} ไม่^{๗๗} ต^{๗๘} ง^{๗๙} อยู่^{๘๐} ใน^{๘๑} ส^{๘๒} ม^{๘๓} มา^{๘๔} ติ^{๘๕} ฏ^{๘๖} ฐ^{๘๗} ึ่ง^{๘๘} เพ^{๘๙} ิก^{๙๐} เฉ^{๙๑} ย^{๙๒} ต^{๙๓} อ^{๙๔} พระ^{๙๕}
 ไ^{๙๖} ทร^{๙๗} ร^{๙๘} ัน^{๙๙} เพราะ^{๑๐๐} ฉ^{๑๐๑} ะนั้น^{๑๐๒} จึง^{๑๐๓} ต^{๑๐๔} อ^{๑๐๕} ง^{๑๐๖} ต^{๑๐๗} า^{๑๐๘} ย^{๑๐๙} ไป^{๑๑๐} ก^{๑๑๑} ่อน^{๑๑๒} ธิ^{๑๑๓} คา^{๑๑๔} จะ^{๑๑๕} ล^{๑๑๖} ง^{๑๑๗} ส^{๑๑๘} อน

๑ ช^๑ าก^๒ บ^๓ ท^๔ เล^๕ มา^๖ แล้ว, แต่^๗ เป็น^๘ อ^๙ ก^{๑๐} ส^{๑๑} าน^{๑๒} ว^{๑๓} น^{๑๔} หนึ่ง^{๑๕} มี^{๑๖} พ^{๑๗} ล^{๑๘}
 ความ^{๑๙} แ^{๒๐} ปล^{๒๑} ก^{๒๒} อ^{๒๓} อ^{๒๔} ก^{๒๕} ไป^{๒๖} อ^{๒๗} ีก.

ให้ได้^๒ ลำนึก^๑ และ กลับใจ^๒ ทน, เมื่อ^๑ ตาย^๒ แล้ว^๑ วิญญาณ^๒
 (อาตมัน) ก็^๑ ไป^๒ ตก^๑ นรก^๒ กอเว^๑ อน^๑ เป็น^๒ ขม^๑ รอน^๒ ยง^๑ อยู่^๒ ลก^๑
 กน^๑ บง^๒ ของ^๑ มหา^๒ นรก^๑ แปร^๒ ชุม. ฝ่าย^๑ ธิคา^๒ เชอ^๑ แน^๒ ว่า^๑ มารดา^๒
 ของ^๑ ตน^๒ ทน^๑ ทก^๒ ขเว^๑ ทนา^๒ อยู่^๑ ใน^๒ นรก^๑ เพราะ^๑ เป็น^๒ คน^๑ ใจ^๒ บา^๑ ป^๒ หยา^๑ บ-
 ชา, ก็^๑ ผោ^๒ ชา^๑ พระ^๒ พท^๑ ฐเจ้า^๒ ใน^๑ กล^๒ ย์^๑ ก^๒ ่อน^๑ ๆ. นอก
 จาก^๑ นนาง^๒ ยง^๑ ไค^๒ ย^๑ ชา^๒ พระ^๑ ก^๒ ก^๑ ชว^๒ เชย^๑ จอ^๒ ใจ^๑ อ^๒ วง^๑ พระ^๑ พท^๒ ฐเจ้า^๑
 ใน^๑ กล^๒ ย์^๑ ก^๒ ่อน^๑ น^๒ น^๑ อน^๒ เป็น^๑ วิ^๒ วรร^๑ ต^๒ กล^๑ ย์^๒ (เชย^๑ ชว^๒บ). นาง^๑ ไค^๒
 กรา^๑ บ^๒ ทล^๑ ถาม^๒ พระ^๑ พท^๒ ฐเจ้า^๑ ว่า มารดา^๑ ของ^๒ นาง^๑ ไป^๒ ตก^๑ อยู่^๒
 ใน^๑ ค^๒ ติ^๑ แคน^๒ ไร. พระ^๑ ต^๒ ภา^๑ ค^๒ ต^๑ พท^๒ ฐเจ้า^๑ ทรง^๑ แะ^๒ น^๑ ำ^๒ ให้^๑
 นาง^๑ กล^๒ ย์^๑ ไป^๒ บ^๑ าน แล^๑ วน^๒ ง^๑ ส^๒ มา^๑ ธิ^๒ ระ^๑ ล^๒ ก^๑ ด^๒ ึง^๑ พระ^๑ องค์^๒. นาง
 ปฏิ^๑ บ^๒ ติ^๑ ท^๒ าม, กล^๑ ย์^๒ มา^๑ บ^๒ าน^๑ ก^๒ น^๑ ง^๒ ต^๑ ง^๒ จ^๑ ต^๒ ระ^๑ ล^๒ ก^๑ ด^๒ ึง^๑ พระ^๑ พท^๒ ฐเจ้า^๑
 ไค^๑ วน^๒ ก^๑ บ^๒ ค^๑ น^๒ ห^๑ น^๒ ง. ท^๑ น^๒ ไค^๑ น^๒ ป^๑ รา^๒ ก^๑ ฎ^๒ ว่า^๑ นาง^๑ ไป^๒ ย^๑ ัง^๒ ผ^๑ ง^๒ ทะ^๑ เล^๒
 ร^๑ าย^๒ แห^๑ ง^๒ ห^๑ น^๒ ง. ใน^๑ ทะ^๒ เล^๑ น^๒ ำ^๑ ร^๒ อน ม^๑ ค^๒ ล^๑ น^๒ ต^๑ ฟ^๒ อย^๑ ง^๒ เค^๑ อ^๒ ต^๑ พ^๒ ล^๑ ง^๒
 ใน^๑ น^๒ ำ ม^๑ ม^๒ น^๑ ษ^๒ ย^๑ ห^๒ ญ^๑ ิง^๒ ช^๑ าย^๒ อยู่^๑ เกล^๒ อย^๑ น^๒ ก^๑ ล^๒ าด ถ^๑ ก^๒ ย^๑ ก^๒ ษ^๑ และ
 ส^๑ ต^๒ ว^๑ ร^๒ าย^๑ ค^๒ ว^๑ ำ และ^๑ ค^๒ าย^๑ เอ^๒ ำ^๑ ไป^๒ ก^๑ ิน. โด^๑ ย^๒ เห^๑ ต^๒ ท^๑ น^๒ ำ^๑ ระ^๑ ล^๒ ก^๑ ด^๒ ึง^๑
 พระ^๑ พท^๒ ฐเจ้า^๑ อยู่^๑ เสม^๒ อ นาง^๑ จ^๑ ึง^๒ ไม่^๑ ต^๒ ระ^๑ ห^๒ น^๑ ก^๒ ต^๑ ก^๒ ใจ. ช^๑ ณ^๒ ะ^๑ น^๒ ั้น

ยักษ์ราชตนหนึ่งเข้ามาแสดงเคารพและกราบไหว้ เรียก
 นางว่าโพธิสัตว์, แล้วบอกว่าทะเลื่อนน่ากลัวนมควยกัน
 ๓ หวง, ห้วงนี้เป็นห้วงแรกทศัตว์บาปจะต้องผ่านเข้าไปกว่า
 จะถึงขุมนรกใหญ่. นางถามยักษ์ราชถึงมารดาซึ่งเป็น
 ภริยาพราหมณ์ชื่อนิลสัทรณ์ว่าเวลานอนอยู่ที่ไหน. ยักษ์
 ราชตอบว่า ก่อนหน้านั้นได้ ๓ วัน มารดาของนางได้ไป
 เกิดในสวรรค์ เพราะอำนาจแห่งผลกตัญญูของธิดา ที่
 บุษยาพระพุทธรูปเจ้าอยู่เป็นนิตย์. ยักษ์ราชกล่าวต่อไปว่า
 “ขอท่านอย่าได้วิตกเลย มารดาของพระโพธิสัตว์นั้น
 ได้พ้นจากนรกไปแล้ว, ทั้งบรรดาสัตว์ในอวกิพพลอยพน
 โทษจากนรกไปด้วย ต่างร่าเริงยินดี.” เมื่อยักษ์ราช
 กล่าวดังนี้แล้ว ก็ประสานหัตถ์แสดงเคารพออกไป. นาง
 ก็กลบขานมความรู้สึกในเหตุทลวงแล้วเหมือนได้ฝันไป.
 ต่อเมื่อนงนุก ได้สติของแล้ว ก็ไปสู่พระสถูปแห่งพระ
 ตถาคต, บุษยาแล้วกล่าวว่าจาณะเพราะ พระสถูปว่า “ข้าพเจ้า
 ขอตั้งอธิษฐานว่า ในกลีบต่อไปภายหน้า ข้าพเจ้า

จะช่วยสรรพสัตว์ ซึ่งจะต้องรับโทษ ให้พ้นทุกข์บรรลุมิ
แห่งความรอดพ้น."

ในสูตรนยง มีประวัติ พระกษัตริศรภโพนิสัตว์ อีก สอง
เรื่อง เรื่องหนึ่งพระกษัตริศรภโพนิสัตว์เสวยชาติเป็น
พระเจ้าแผ่นดินธรรมิกราช. แต่ประชาชนพลเมืองใน
แคว้นแคว้นลวนประพฤติกการบาปหยายช้า. พระองค์พร้อม
ด้วยราชสหายซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินแคว้นน้อยอยู่ใกล้เคียง
กันแคว้นหนึ่ง ได้ทรงปรึกษารื้อออกกันในที่ จะช่วยให้
พลเมืองเหล่านั้นรอดพ้นจากบาป, ราชสหายของพระองค์
ได้ตั้งประณิธานว่า ขอบรรลพพหุภูมิเพื่อช่วยสรรพสัตว์,
และในไม่ช้าก็ได้ บรรลุมินั้นสมดังหมาย. ส่วนพระองค์
ตั้งประณิธานว่า จะไม่ขอเข้าสู่พหุภูมิจนกว่าจะได้ช่วย
สรรพสัตว์ ให้พ้นจากทุกข์ทรมาน; เพราะฉะนั้น พระองค์
จึงได้ กลับชาติมาเป็นพระกษัตริศรภโพนิสัตว์.

อีกเรื่องหนึ่ง มีว่าพระอรหันตองค์หนึ่งอยู่ในสมัย

วิวรรตกลับ ได้เพียรสั่งสอนมหาชนให้ประพฤติบุญกุศล
 เพื่อความพ้นทุกข์. ครั้นนั้นมหิงสาว ชื่อ ประภาจักษุ
 (กว้างมัก) ทูลถามควยอยากรู้ ว่ามารดาของนางซึ่งตาย
 ไปแล้ว ไปเกิดอยู่ในภพไร พระอรหันต์เข้าสมาธิเล็ง
 ญาณเห็นมารดาของหิงนั้นไปเกิดอยู่ในอบายภูมิ ต้อง
 รัชโทษถูกทรมานสาหัส. พระอรหันต์บอก แก่นาง ว่า
 มารดาของนางคงยังมีชีวิตเป็นมนุษย์อยู่ กินปลาและเต่า
 เป็นจำนวนมากมายนัก, ตายไปจึงต้องรัชโทษจากอกุศล
 กรรมนั้น. ถ้าประสงค์จะช่วยมารดาให้พ้นทุกข์; จะ
 ต้อง ขุชา พระวิรุทธยัทม จักษุ ตถาคต (จีนเจงเนยฮ่วมัก
 อยู่ได้) พระพุทธเจ้าในกัลป์นั้น, แล้วสร้างพระรูปของ
 พระองค์ไว้บูชา. นางกระทำตาม ตักเลี้ยวซึ่งปลีโพธิความ
 กังวลในตัวของนางแล้ว, ก็มุ่งบูชาพระพุทธเจ้าจิตต์เพ่งแน่วแน่.
 ขณะนั้น พระตถาคตเจ้าก็ปรากฏพระองค์แก่นางให้พบนเห็น
 พระองค์, แล้วพระองค์ตรัสว่า “ในไม่ช้า มารดาของ
 เจ้าจะไปเกิดในบ้านของเจ้า.” ต่อมาไม่ช้า มารดาก็ไปเกิด

เป็นลูกของหญิงสาวใช้ ในบ้านนาง. เมื่อเกิดมาได้สามวัน
 เด็กนั้นกรอกร้องไห้ไม่หยุดหย่อน และบอกแก่นางว่า ตนคือ
 มารดา. เพราะเหตุที่ทนายามีการฆ่าสัตว์และกล่าวมุสา
 วาทไว้มาก จึงต้องตกไปในนรกใหญ่, พ้นจากนรกมา
 ได้ ก็ด้วยคุณความดีของธิดา, แต่ต้องมาเกิดเป็นลูก
 ของหญิงต่ำสกุล, เมื่อครบ ๑๓ ปีตนจะต้องตายไปอีก,
 ตนจะไปเกิดในอบายภูมิ, เพราะฉะนั้น จึงอ้อนวอนนาง
 ซึ่งเป็นธิดาให้ช่วยด้วย. นางจึงตั้งปณิธานว่า ถ้า
 มารดาของนางอาจรอดพ้นจากอบายภูมิทั้งสามได้ตลอดไป
 ทั้งรอดจากการไปเกิดเป็นลูกของ หญิงสาวสกุลต่ำ ให้ได้
 ตลอดไปหลายกัลป์แล้ว นางผู้เป็นธิดาจะขอช่วยสรรพสัตว์
 ทั้งหมดที่ใคร่ขอย่อยทุกหนทุกแห่งให้ รอดพ้นจาก อบาย
 ภูมิทั้งสามด้วย, และนางจะไม่ขอเข้าสู่พุทธภูมิ จนกว่า
 จะได้ช่วยให้สรรพสัตว์เหล่านั้นบรรลุดังด้วย, เมื่อตั้ง
 ปณิธานดังนี้แล้ว, ก็ไต่ขึ้นพระตถาคตเจ้าตรัสสรรเสริญ
 และแสดงให้นางทราบว่าอีก ๑๓ ปี มารดาของนางจะไป

เกิดเป็นพรหมจารีณ มีอายุครบร้อยหนึ่งแล้ว ก็จะไปเกิด
 ในแดนอันหาทุกข์มิได้ อภิลายอสงไขยกัลป์, จนกว่าจะ
 ได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้า เพื่อช่วยมวลมนุษย์และทวยเทพ
 อันมีจำนวน เสมอทวี เมื่อกรวก เมื่อกทรายในแม่น้ำ คงคา
 ลัสสมัยพระศากยมุนีพุทธเจ้า พระอรหันต์ ทกล่ามาข้างตน
 นี้ได้ไป เกิดเป็น พระอภัยมณีโพธิสัตว์ (บ่อเจิงบ่อพุ่สะ),
 มารดาของนาง เกิดเป็น พระวิโมกษโพธิสัตว์ (ไก่ช่วย
 พู่สะ), และนางประจักษ์กุกคิ พระกษิติกรรมโพธิสัตว์
 นั่นเอง.

ตามประวัติของพระกษิติกรรมโพธิสัตว์ที่เล่ามาข้างต้น
 นี้ จะสังเกตเห็นว่าชาติก่อนๆ มักจะเกิดเป็นผู้หญิงมากกว่า
 เป็นผู้ชาย, และเกี่ยวด้วยเรื่องบุตรเสียดัง กตัญญูกตเวทีตา
 ต่อมารามากกว่าคุณสมบัตินั้น. นักปราชญ์บัณฑิต
 ลงสนธิฐานว่าคำว่ากษิติกรรมก็แปลว่าหวังคืน (กษิติ =
 คืน กรรม = หวัง) และทั้งกำเนิดเดิมก็เป็นผู้หญิง อาจ
 จะเลื่อนมาจากนางปฤถวี หรือ นางธรณ ของ ลทธิพราหมณ์

สมัยเวทก็เป็นที่ เพราะนางปฤถวีเป็นผู้ให้ความสมบูรณ์
แก่พืชพันธุ์ธัญญาธาคอนยัง สรรพสัตว์ในโลกให้ทรงชีวิต
อยู่ได้. ขอแปลกมีย่ออีกอย่างหนึ่ง พระอวโลกิเตศวร
(พระกวนอิม) กำหนดเดิมเป็นผู้ชาย, ส่วนพระกษิติ
กรรมกำหนดเดิมเป็นผู้หญิง: กลับกันอยู่.

ในหนังสือของจีนชื่อว่า ไท่เพงกวางก มีตำนานเรื่อง
พระกษิติกรรมไปสวรรค์ สืบหาตัวเรื่องหนึ่ง และไปนรก
เรื่องหนึ่ง ซึ่งได้นำมาแล้วไว้ในต้นควย.

๑ พระกษิติกรรมโพธิสัตว์ ในสวรรค์สุขาวดี

เรื่องต้นมีความว่า ครั้นสมัยราชวงศ์ถัง ชนนาง
คนหนึ่งชื่อ หลี่แซหงวนเป็นโรคภัยไข้เจ็บตายไป, แต่หน้าอก
ยังอุ่นอยู่ ญาติพี่น้องจึงยังไม่เอาเข้าโลง. จนล่วงได้
๓๑ วัน ตกเวลากลางคืน ท่านผู้หนักพน, ลูกขนสัคน

ในชั้นว่า มีพระสงฆ์ตามมากว่ ๓๐ องค์ ให้รีบไปจัดหาอาหารมาถวาย แล้วถวายกะแปะหมั่นพวง. บิณฑบาตของ หลวงเสนาบดีเป็นคนมั่งมี จึงทำตามทบตรสั่ง จัดหาอาหาร และกระต่ายเงินทองสำหรับถวายพระสงฆ์ (ไม่เห็นตัว) โดยเอาไปวางไว้บนพน. หลวงเสนาบดีกล่าววาจาแสดง ความขอบคุณท่านกลับมา แล้วนิมนต์ให้พระสงฆ์ทั้ง ๓๐ องค์ฉันอาหารที่จัดหามาไว้. ล่วงเวลากระเนว่า ฉันอาหารเสร็จ หลวงเสนาบดีก็ให้เฝ้ากระต่ายเงินทอง ให้พนฉะบับ. ถัดจากนั้นก็จัดหาอาหารออกทหนึ่งพร้อมทั้ง สุราสำหรับสองคน, แล้วหลวงเสนาบดีกล่าวว่า “ด้วย ความกรุณาของท่าน ข้าพเจ้าจึงหลุดพ้นจากนรกกลับมา มนุษย์โลกได้, เพราะฉะนั้น ขอขอบคุณท่าน,” ว่าแล้ว ก็เฝ้ากระต่ายเงินทองออกหาพนฉะบับ. เสร็จพิธี หลวงเสนาบดีชวนอน รุ่งเช้าตนชนกเป็นปกติ.

หลวงเสนาบดีเล่าว่า เมื่อตื่นใจตายถูกคร่าพาตัวไปยัง ทแห่งหนึ่ง, เห็นเจ้าพนักงานของพญายมสองคนพุดกับตน

แล้วหันไปพูดกับอีกสองคน ซึ่งไปถึงฉันทันพร้อมกันว่า
 ถ้าให้เงินเป็นสินบนให้ล่านก็จะปล่อยตัวกลับไปเมืองมนุษย์,
 ชายสองคนไม่ตอบว่าอะไร. แต่สำหรับหลัแซหงวนก็ใจ
 สัญญาว่าจะให้ตามนั้น. เจ้าพนักงานทั้งสองพอใจมาก.
 (แม้แต่ในนรก ซึ่งนัยว่ากรรมบังคับแท้ ๆ ยังเรียกสินบน
 กันได้, สำนะหาอะไรก็ยังมีในเมืองมนุษย์ ที่คน ๆ เรา
 อย่างนี้ปกครอง!) ไม่ช้ามีเจ้าพนักงานมาอีกหลายคน
 เข้ามารุดหลัแซหงวนและชายสองคน และว่าจะต้องถูก
 ลงโทษสองคน, แล้วพาเข้าไปในบริเวณที่สถิตของพญา
 ยม, เข้าทางประตูซึ่งมีศาลหน้าคร้ายเฝ้าอยู่. พญายม
 ประทับอยู่ในที่มั่งคั่ง. หลัไค ยินรับสั่งให้ลงโทษขุนนาง
 ผู้หนึ่ง ซึ่งยืนอยู่จะเพาะหน้า ว่าเมื่อมีชีวิตอยู่ก็ไม่ได้ทำ
 ความดีสักอย่างเดียว. แล้วพญายมหันมาฟังรายงาน
 ของเจ้าพนักงานทั้งสองถึงเรื่องชายสามคน (คือหลัและ
 ชายสองคน). ไคยินพญายมตรัสว่า เมื่อจะต้องถูก
 ลงโทษเพียงสองคน ก็ให้ทั้งสามคนจับสลาก, ตรัสแล้ว

โยนสลากทำควยแพลงมา ๓ แผ่น. ชายสองคนจับ
ไ้สลากมีอักษรว่าตงซอ, ส่วนสลากของหลัแซหงวนว่าง
เปล่าไม่มีอักษร (เพราะสิ้นบน ?). พญายมเห็นดังนั้น, ก็
ตกลั้ให้หลัแซหงวนกลับไปไ้, แต่ชายสองคน (ซึ่ง
อยู่ในนรกมาแต่เดิม) ต้องอยู่ในนรกตามเคย.

หลัแซหงวน ออกจากเมื่อนรกไป ทางประตูทิศตะวันออก,
ออก, พบพระสงฆ์เป็นจำนวนมากมายหลายร้อย ถอดทิว
และฉัตร พาตนไปยังทิศทิศของพระต่าง ซึ่งแล้วลวน
ไปควยแก้ว ๗ ประการ. หลัแซหงวนเห็นพระตึงแต่ง
องค์เป็นหลวงจีน ประทับอยู่บนเบาะขนงาม มีผู้แวดล้อมอยู่
เนืองแน่น. ผู้แวดล้อมนำหลัแซหงวนเข้าไปเฝ้า. ส่วน
พระภิกษุสงฆ์ก็สวดมนตร์จากพระสูตรโดยคึง. หลัแซ
หงวนไ้ฟังข้อความในพระสูตรที่พระสงฆ์สวด ก็บังเกิด
เลื่อมใสถึงนาคาไหล. พระตึงทรงสรรเสริญหลัแซหงวน
ว่ามีศรัทธาในพระศาสนา, แล้วรับสั่งให้หลัแซหงวนเล่า
เรื่องที่เคยพบมาในเมืองนรก ให้แก่ประชาชนในเมืองมนุษย์

ทราบ, แล้วชักชวนให้ทำบุญกุศลประพาศิคนอยู่ในศีล
 ธรรมความดี; ส่วนท้าวหลแฮหงวนควรจะประพาศิแต่บุญ
 กุศลอย่ารู้ขาด จะได้เป็นหนทางกลับไปยังสวรรค์สุขาวดี
 ซึ่งตนกำลังอยู่ในขณะนี้. แล้วพระตจรังตรัสให้พระสงฆ์
 นำหลแฮหงวนกลับเมืองมนุษย์. เพราะฉะนั้น เมื่อ
 หลแฮหงวนพบนชน จึงสั่งให้จัดหาอาหารและ กระจกเงิน
 ทองถวาย. ที่จัดหาอาหารและกระจกเงินทองสำหรับยก
 สองคนในตอนหลัง คือเลียงคเจ้าพนักงานเมืองนรก ที่
 จัดการให้ตนรอดพ้นนรกมาได้.

แต่นั้นมา หลแฮหงวนถือศีลไม่กินอาหารอยู่ถึงเจ็ดวัน
 ก็ตายไปอีก. แต่รุ่งเช้ากลับพบนชน, หลแฮหงวนเล่าว่า
 ตนถูกพระตจรังรับสั่งให้ไปเฝ้า, และถูกตำหนิว่ามีได้
 เผยแผ่สั่งทศนร เห็นเรื่องในเมืองนรกให้มนุษย์ชาติรู้ ด้วย
 และพระตจรังจะเอาไม่เท่าชกขระต. แต่ตนร้องขอโทษไว้
 จึงได้พบนรอกกลับมา. เพราะฉะนั้น หลแฮหงวนจึง
 บำเพ็ญกุศลไม่กินอาหารยงชน เพื่อดำรงจิตให้บริสุทธิ์.

ส่วนคนในบ้านก็ถือศีลกินอาหารแต่เมื่อเดี๋ยวทุกวัน คือ
 เว้นอาหารเวลาเช้าและเวลาเย็น. นับแต่นั้นมาหลัแซหงวน
 ก็ปฏิบัติตนตามที่ได้อวดยปฏินญาไว้ต่อพระตึง. คราวใด
 ถ้ามีคนประชุมณที่ใดเป็นจำนวนมาก, หลัแซหงวนก็เล่า
 เรื่องเมืองนรกให้คนเหล่านั้นฟัง เพื่อจะได้หวาดสะทึงต่อ
 ยาย ประกอบการกุศลให้ยิ่งขึ้น.

เรื่องนแปลกอยู่ที่ว่า พระตึงสถิตอยู่ในแดนสีขาวคิ
 ของพระอมิตาภพุทธ, คล้าย ๆ กับว่าพระตึงเป็นพระราชา
 อยู่ในแดนนั้น และว่าอยู่ทางทิศตะวันออกของทสถิตพญา
 ยมไม่ห่างไกลจากเมืองนรกนัก, เพราะหลัแซหงวนออก
 ทางประตูทิศตะวันออก. แต่แดนสีขาวคิตามตำราว่าอยู่
 ทางทิศตะวันตก (ไซฮวงคิคลอกซู่ไก). ข้อแปลกอีก
 อย่างหนึ่งก็ทอดพนมาจาก เมืองนรกได้ ไม่ใช่ เพราะบุญ
 กุศล, รอดมาได้เพราะการให้สินบน, สัมด้วยภายิต

ของญิบุนยทหนึ่งว่า “แม่แต่คำพิพากษาในนรกก็ต้อง
อาศัยเงิน.” รูปลักษณะของพระตจิงในหนังสือเรื่องน
ปรากฏว่า แต่งองค์เป็นพระหลวงจีนทรงไม้ขกขระ. ส่วน
ทเกี้ยวของกบ ทว่าเป็นใหญ่ อยู่ในเมืองนรก หรือช่วยสัตว์
นรกไม่กล่าวเสียเลย; ทว่าสถิตเป็นใหญ่อยู่ในแดนสุขาวดี
ซึ่งเป็นแดนของพระอมิตาภพุทธ ก็เห็นจะทำนองพระตจิง
เป็นมรรคเทศก์สำหรับนำผู้ ไปสู่สวรรค์. เหตุฉะนี้ ใน
ญิบุนจึงขนานนามพระตจิงว่า อินโคยิโซ (เองเกาตจิง)
แปลว่า “พระตจิงผู้นำ.”

๒ พระกษัตริศรรณานิรยภูมิ

หลวงจีนรูปหนึ่งชื่อจื่ออยู่ในวัดเซ่งเจียบจี้ เป็นผู้รู้จัก
กบคนชั้นสูงมาก เพราะมีความรู้ในทางแพทยศาสตร์

และคาถาอาคม, และจึงไม่เป็นการลำบากแก่การคบ
 หาสมาคมด้วย. อยู่มาวันหนึ่ง หลวงจันจจอ่วยและ
 ตายไป, แต่ในวันที่สอง กลับพบเป็นชน, กรบออกจาก
 วนั้นไปอยู่อีกวนหนึ่ง ชื่อว่าวนตงเขยนเตยจ. เมื่อไป
 อยู่วนแล้ว ก็ก่อสร้างวิหารขึ้นงดงาม แล้วสร้างพระ
 ปฏิมากรพระพุทธเจ้าเจ็ดรูปขนาดเท่าตัวคนประดิษฐานไว้ใน
 วิหารนั้น. หลวงจันจจอเล็กคบค้าสมาคมใคร ๆ ทั้งหมด,
 บำเพ็ญตนเป็นคนอยู่ในทวิเวก โคตเตยว. ทั้งนหลวงจัน
 จจอเล่าว่าเพราะได้ ไปเมืองนรกกกลับมา. เหตุที่ไปเมือง
 นรก เพราะวิญญาณของหญิงคนไข้ ในวัดเดิมที่เคยอยู่
 ไปฟ้องพยานว่า หลวงจันจจอเป็นผู้ฆ่าหญิงคนนั้น. ศาล
 เมืองนรกกสอบสวนไต่ความตรงกันข้าม คือหญิงคนนั้นถูก
 สมภารและหลวงจันจจอรูปหนึ่งเป็นผู้ฆ่า ส่วนตัวหลวงจัน
 จจอกลับเป็นผู้ห้ามปราม. แต่หลวงจันจจอทั้งสองยัง
 ไม่ต้องโทษตกไปเมืองนรก เพราะเวลายังไม่มาถึง เหตุ
 ด้วยความดีของเดิมยังอุปถัมภ์อยู่. พยานมสั่งให้ปล่อย

ตัดสินบาปบุญคุณโทษของผู้ไปสู่เมืองนรก ก็คือเงยม
 ล้ออ่องหรือพญายม, และการตัดสินก็แล้วแต่หลักกรรมที่
 สัตว์นรกทำไว้. พญายมจะตัดสินให้ ผิดแยกไปจากกรรม
 ที่ตามสนองไม่ได้ซึ่งผิดจากเรื่องแรก. ส่วนขี้ศาล
 นรกต่าง ๆ อีกเก้าศาลคงได้กล่าวไว้แล้ว ก็ไม่มีเรื่อง
 กล่าวถึง, ตกลงผู้เป็นใหญ่ในนรกก็คือพญายมนั่นเอง.

เรื่อง พระโมคคัลลาน ตามหา มารดาใน นรก มีมาใน
 ขุณฺณปัณฺณชวຍ (อุลลัมพนสูตร) ซึ่งภิกษุธรรมวิสัยแปล
 ภาษาจีนเมื่อ พ.ศ. ๕๘๕.

ได้ยินมาดงน. สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จ

ประทับเป็นปกติด้วยพระสาวกณ ตฉว กิยโกตกชัง ๑ จัหวต
 สาวตถิ. ขณะนั้นไต่หมึกเกยบนเหลียน (มหาโมคคัลลาน)
 ไต่ลงเขาดังทวารแห่งความรู้แจ้งมากแล้ว เกือบสามารถ
 เห็นหลักอันใหญ่แห่งชวะ. พระเป็นเจ้ามปรารถนายงนก
 ที่จะช่วยบิดามารดาให้พ้นทุกข์ เพื่อสนองคุณที่ท่านได้
 ปกป้องรักษามา. ด้วยจกษุณฺณ พระเป็นเจ้าได้เห็นแจ้ง
 ชะความารดาซึ่งตายแล้ว ไต่ตกไปอยู่ในหมู่เปรตอสุรกาย,
 ได้เห็นมารดาอดอยากแสนสาหัสจนหลัง และกระดูก เข้าชค
 ตักกิน.

เมื่อพระหมึกเกยบนเหลียนเห็นดังนี้, กรูสึกเป็นทุกข์

๑ คำนี้ ท่านคาสตราจารย์ เซอร์เกส ได้กรุณาค้น
 คัพท์มาให้ ซึ่งแปลแยกได้ดังนี้ ต=เช (ต), ฉว=
 ไมหรือป่า (วัน), กิย=ให้ (ปัจฉิม), โกตก=
 กำพร้าและไร ทพง (อนาถ), ชัง=สวน (อาราม):
 รวมทั้งหมดจึงได้ความว่า เชตวัน สวนของอนาถปัจฉิม.

นก, จึงฉวยบาตรบรรจุอาหารแล้วส่งไปให้มารดา. มารดา
 รีบไ้และเอามือซ้ายปิดปากบาตร เพื่อมิให้พวกเป็ด
 แย่งชิงกิน. ส่วนมือขวาก็หยิบอาหารขึ้นมาจะกิน; อาหาร
 พอถึงปาก ก็กลายเป็นถ่านไฟลุก; มิสามารถจะกินได้.
 พระหมกเกียนเหลยเห็นแล้ว ก็เหลือใจอดกลั้นความ
 คับแค้นใจ, ร้องออกมาโดยดัง, น้ำตาไหลลงอาบแก้ม,
 รีบกลับไปเฝ้าพระพุทธเจ้าแล้วกราบทูลเรื่องให้ทรงทราบ.

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “มุลแห่งบาปของมารดาท่านลัก
 ชังและมาก, ลำพังท่านเท่านั้นไม่สามารถจะช่วยให้รอดพ้น
 ได้. แม้ว่าคุณท่านมกตัญญูรู้แจ้งไปตลอดพิภพโลกและ
 สวรรค์ จะอาศัยฟ้าและดิน ทวยเทพและยักษ ๒๔๗ ทำว
 จตุโลกบาลหรือ อาจารย์ผู้ฉลาดช่วยก็ มิ รอดพ้น. ใน
 เรืองนจำเป็นต้องอาศัยคณะสงฆ์ในจุติคแห่งโลกจึงจะรอด
 พ้นได้. กับเราจะบอกถึงอุบายอื่นจะให้ ถึงความรอดพ้นได้
 โดยปกติ:

“กล่าวคือในกลางเดือนที่เจ็ด สงฆ์ในทิศต่างๆ
 แห่งโลกจะมาพบกัน เวลานั้นเป็นวาระมงคลที่จะสวดอธิ
 ษฐานให้แก่บุพเพตชนยอนขึ้นไปถึงเจ็ดชั้น ทั้งบิดามารดา
 ทยอยมชพอยู่และตองนงมทุกข์ โทมนัสกรอดพัน. ขณะนั้น
 เป็นเวลาที่จะจัดหาอาหารให้ อุคม กระทำพลพร อมกบอย่าง
 บรรจุนาควย. นอกจากนั้น ให้จัดหาหมอน้ำหอมอุปเทชน
 ทนอนผ้าห่ม และสิ่งอื่น ๆ พรอมทงเครื่องคมทุกชระนคเอา
 มาเรียงวางไว้.

“ถึงกำหนดวัน บรรดาบุณยชาติการชน จะเป็นผู้ ถอ
 เพศเป็นฤษบาเพญญาน, หรือเป็นผู้ใดบรรลุเต็มที่แล้วซึ่ง
 ความบริสุทธิ์กต, ผู้เร่ร่อนไปควยฉานระวางตนไม, หรือ
 ผู้อาศัยทวารแห่งความรู้ทั้งหก (ฉัพพัญญา) บรรลุความรู้
 แฉงแล้วกต, ผู้ยังยืนอยู่ณแพรงหนทางระวางความค
 ความชั่ว, หรือพระมหาโพธิสัตว์ณลิมมหาสถานกต,
 ผู้พึงเป็น บค (นวกภิกขุ) หรือบรรดาผู้มีความปรารธนา

เช่นนั้น, หรือผู้ใดสวดขอสักขาบทอนบริสุทธิสระอาตชาย
ซึ่งเข้าไปในดวงใจ และมีชีวิตอยู่ด้วยคำสั่งสอนของพระ
อรหันต์, หรือผู้ใญ่บุญ และผู้สงบเสงี่ยมมากคิ: บุคคล
เหล่านั้นพร้อมด้วยคณะสงฆ์ จะเป็น (ทักษิณเอยบุคคล)
ผู้รับเอาอาหาร พลั โคย อาการ อิน เคารพ แทนบรรดา
เปตบุตร ซึ่งทนทุกข์ทรมานอยู่ในอบายภูมิทั้งสาม, และ
อาศัยกระทำบูชาเช่นเดียวกันสำหรับบิดามารดาที่ยังมีชีวิต
อยู่ ก็จะทำให้อายุบิดามารดานั้นทวีขึ้นถึงร้อยข.

ขณะนั้น พระพุทธเจ้ามีรับสั่งให้บรรดาพระภิกษุสงฆ์
อ่านพระคัมภีร์บรรพตน์ อันว่าด้วยสัมมาทิฐิกระชนแห่ง
พระพุทธศาสนา. นอกจากนั้น เวลาบริโภคอาหาร
ก็ให้เขาฉานอุททิศส่งไปให้เปตบุตรนั้นเป็นเจตชน. การ
บูชาอาหารพล ต้องวางลงณะเพาะพระพุทธปฏิมากรยืน
อยู่ในวิหารหรือในเจดีย์. เมื่อสาธยายมนตร์ อุททิศแก่
วิญญาณเสร็จแล้ว, ให้ ภิกษุสงฆ์ ตั้ง ประณิธานแล้ว,
จึงเริ่มบริโภคอาหารนั้น.

ควยวณิน มารดาของพระหมกเกียนเหลียน จิงรอก
 พ้นจากการทรมานในเปรตอสุรกาย. พระหมกเกียนเหลียน
 จิงกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า “ บิดนมารดาข้าพระองค์ได้
 เสวยผลกศลแล้วโดยอาศัยพระไตรรัตน (ซัมบ่อ) และ
 ครอบุณยฤทธแห่งพระภิกษุสงฆ์. แต่ต่อไปในกาลภาย
 หน้า ถ้าบรรดาพระสาวกแห่งพระพุทธเจ้าจะทำโดยวิธี
 เคียวกัน เอาอ่างมาวาง, จะช่วยบิคามารดาและเปต
 บุรุษเจ็ดชั่วให้รอดไต่หรือไม่, พระเจ้าข้า ? ”

พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า “ ทถามนเบนขอสมควรรณก
 เพราะเรากำลังจะกล่าวเช่นนั้น. แต่เมื่อท่านถามขึ้นก่อน,
 ก็เป็นการดีแล้ว. สาธุชนเช่นภิกษุ ภิกษุณี พระราชา
 ธิบค เจ้านาย และเสนามาตย์ราชบริพารทุกชั้นตำแหน่ง
 ตลอดจนสามัญชน ผู้ปรารถนาโดยแท้ จะบำเพ็ญ
 กตเวทิตาแก่บิคามารดาและเปตบุรุษเจ็ดชั่ว ควรจะทำ
 ดังต่อไปนี้: ในวันอนันตเทงแห่งพระพุทธเจ้าอนตกใน
 วัน ๑๕ ตำแหน่งเคอนทเจตตามทพระภิกษุค่านวณ, ให้จิต

อาหารต่าง ๆ บรรจุลงใน ถาดบูชา ถวายพระภิกษุในแดน
 สวรรค์ ซึ่งจะอุทิศให้ความมีอายุยืนปราศจาก โรคภัยหรือ
 ปราศจากความยากแค้น แก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่, และ
 อำนาจการ รอดพ้นแก่ เปตบุรุษ เจ็ดชั่วให้ พ้นจาก แดนของ
 เปตอสูรกาย, เพื่อไปยังเกิดในมนุษยภูมิหรือสวรรค์
 ภูมิอันมีบันเทิงสุขเปี่ยมมหาเขตต์สุดมิได้. เพราะฉะนั้น
 บรรดาบุตรผู้กตัญญูและสาวกพระพุทธเจ้า พงระลึกถึง
 บิฑามารดา และเปตบุรุษเจ็ดชั่วเสมอ. เมื่อถึงวัน ๑๕ ค่ำ
 ในเดือนที่เจ็ดทุกปี. จึงแสดงความปรารถนาที่จะให้เห็น
 ความกตัญญูโดยบูชาด้วยอ่างใหญ่ (พูน) ฉะเพาะพระ
 พุทธปฏิมากรและพระสงฆ์ เพื่อเป็นกตเวทิตาแก่บิดา
 มารดาที่ใดเลี้ยงรักษามา” ด้วยประการฉะนี้.





หน้าวัดราชบพิธ ประนคร

ผู้พิมพ์

วันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๒